

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET H. DOĞAN'IN ŞİİR HAKKINDAKİ YAZILARI ÜZERİNE
BİR İNCELEME

HAZIRLAYAN
MURAT KOSKA

DANIŞMAN
YARD.DOÇ.DR.HALİL HADİ BULUT

MANİSA

2014

ÖZET

M.H. Doğan (1931-2008) yazın hayatına öykü ve şiir denemeleriyle başlamış 1960'tan itibaren deneme ve eleştiri türünde yazılar yazmıştır. Yaşamı boyunca çeviriler, şiir yıllıkları ve şiir antolojileriyle Türk şiir hayatını yakından takip etmek suretiyle Türk şiirine katkı sağlamış bir eleştirmendir.

M.H. Doğan, çeşitli dergilerde daha çok İkinci Yeni ve 1980 sonrası Türk şiiri üzerine yayımladığı eleştiri yazılarını on kitapta toplamıştır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada Türk eleştiri tarihine dair panoramik giriş yapılmış M.H. Doğan'ın hayatı, eleştiri anlayışı, eserleri verildikten sonra kitap olarak yayımlanmış eleştiri yazıları tematik tasnife tabi tutulmuş ve değerlendirilmiştir. Çalışmamızın sonuç kısmında bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiş, M.H. Doğan'ın Türk eleştiri tarihi içindeki yeri saptanmıştır.

Eleştirinin edebiyat açısından gerekliliği, varlığı ve yol göstericiliği dikkate alınırsa Türk edebiyatındaki eleştiri yazarları üzerinde yapılacak çalışmaların artması lazımdır. Bu çerçevede M.H. Doğan'ın eserleri ve şiir eleştiri anlayışı üzerine yaptığımız bu çalışmanın bu alana küçük de olsa bir katkı sağlayacağı ve araştırmacılara kolaylık sağlayacağı düşüncesindeyim.

Anahtar Kelimeler: Eleştiri,Şiir,Eleştiride Yöntem

ABSTRACT

M.H. Doğan, who was born in 1931 and died in 2008, started writing stories and poems at the beginning and then began to write essays and criticisms in 1960. All his life, he followed Turkish anthology of poems and contributed to Turkish poems as a critic and translator.

His criticism about Turkish poems after 1980 and İkinci Yeni published in various magazines have been collected in ten books.

This master degree thesis starts with Turkish poems criticism history in a panoramic style. It deals with M.H. Doğan's life, style of criticism and his written work. All his criticism articles published as books have been categorized according to their themes and appreciated. At the end of this study, place of M.H. Doğan's in Turkish criticism history has been detected and the results of the study have been acknowledged.

Considering importance and guidance of criticism in literature, the number of studies on criticism in Turkish literature should be increased. I think the study on M.H. Doğan's written work and criticism of poems will contribute a bit in this field and ease the future studies of researchers.

Key Words: Criticism, Poem, Methods of Criticism.

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘‘Mehmet H.Doğan’ın Őir Hakkındaki Yazıları Üzerine Bir İnceleme’’ adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografya gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10/06/2014

MURAT KOSKA

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 06.06.2014 tarih ve 13/16 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz ilköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Murat KOSKA'nın "Mehmet H. DOĞAN'ın Şiir Hakkındaki Yazıları Üzerine Bir İnceleme" konulu tezi incelenmiş ve aday 10.06.2014 tarihinde saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerinin sorduğu sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

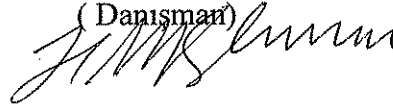
* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

Yrd. Doç. Dr. Halil Hadi BULUT

(Danışman)

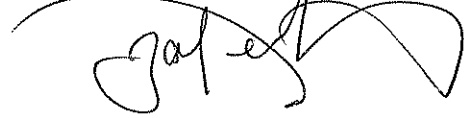
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Zafer ATAR

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, başını gereksizdir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10039591
Yazar Adı / Soyadı	MURAT KOSKA
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 22294973648
Telefon	5053996280
E-Posta	murat_koska@yahoo.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Mehmet H.Doğan'ın Şiir Hakkındaki Yazıları Üzerine Bir İnceleme
Tezin Tercümesi	An Overview About Mehmet Doğan's Articles Of Poems
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Celal Bayar Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Türk Edebiyatı Bölümü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	85
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. HALİL HADİ BULUT 31348477704
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

12.06.2014

İmza:

Tez Danışmanları: YRD. DOÇ. DR. HALİL HADİ BULUT

Veri Tabanında Arşivlenmesi İçin İzin Veriyorum

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	1
ABSTRACT.....	11
İÇİNDEKİLER.....	111
ÖN SÖZ.....	v
KISALTMALAR.....	vii
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Eleştiri ve Eleştirmen Kavramı	1
1.2.Türk Edebiyatında Eleştiri.....	3
1.3.Şiir Eleştirisi ve 1950 Sonrası Şiir Eleştirisinin Genel Durumu.....	9
2.MEHMET H.DOĞAN'IN HAYATI, ESERLERİ.....	13
2.1.Hayatı.....	13
2.2.Eserleri.....	17
3.MEHMET H.DOĞAN'IN ŞİİR ÜZERİNDEKİ YAZILARININ İNCELENMESİ.....	20
3.1.Mehmet H. Doğan'da Eleştiri ve Şiir Eleştirisi.....	24
3.1.2.Şiire Dair Yazılar.....	24
3.1.2.1.Şair ve Şiirin Niteliği.....	24

3.1.2.2.Şiir ve Okuru.....	30
3.1.2.3.Şiir ve Toplum.....	34
3.1.3.Eleştiriye Dair Yazıları.....	39
3.1.3.1.Eleştiri ve Eleştirmen.....	40
3.1.3.2.Eleştiriye Yöntem.....	44
3.1.4.Eleştirmenler, Dönemler, Şairler Üzerine Yazılar.....	48
3.1.4.1.Eleştirmenler.....	48
3.1.4.2.Dönemler.....	49
3.1.4.3.1940 Kuşağı.....	50
3.1.4.4.İkinci Yeni Dönemi.....	51
3.1.4.5.1980 Sonrası Şiir	53
3.1.4.6.Şairler.....	58
3.1.5.Yıllıklar, Antolojiler ve Diğer Yazıları	71
3.1.5.1.Yıllıklar.....	71
3.1.5.2.Antolojiler.....	73
3.1.5.3.Diğer Yazıları.....	75
4.SONUÇ.....	76
5.KAYNAKÇA.....	82
5.1.Genel Kaynaklar.....	82
5.2.Tezde Kullanılan Kaynaklar.....	84

ÖN SÖZ

Türk edebiyatında eleştirisi modern anlamda Tanzimat edebiyatıyla başlamaktadır. Tanzimat tenkit fikrinden doğmuş bir harekettir. Her ne kadar Tanzimat öncesinde eleştirisi bir tür olarak benimsenmese de Divan edebiyatında tezkirelerde, divan dibacelerinde, belagat kitaplarında ve nazire mecmualarında bu türe kaynaklık eden yazılar bulunmaktadır. Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa eleştirisi anlayışının bağımsız bir tür özelliği kazanmasına katkıda bulunan Tanzimatçıların başında gelir.

Mehmet H. Doğan 1950 sonrası dönemde ürünlerini vermiş, ilk kitabını 1972’de çıkarmış modern Türk şiirimizin eleştirmenidir. Bu tarihten ölümüne(2008) kadar yazın yaşamının içinde olmuştur. Şiir eleştirisiyle ve edebiyatla ilgili yazılarını topladığı on kitabı, üç adet derleme-antolojisi, dönem şiirinin nabzını tutan yirmi bir adet şiir yılığı vardır. Yazı faaliyetinin büyük bir kısmını özellikle şiir eleştirisi alanında yazdıkları ve tercümeleri oluşturur. Kendisi hazırladığı yıllıklarla ve antolojilerle dönem şiirini yakından takip etmiş nadir eleştirmenlerimizdendir.

Çalışmamız, Mehmet H. Doğan’ın kitaplaşmış yüz on altı yazısı üç adet derleme-antoloji kitabı ve aynı zamanda yirmi bir adet şiir yılığı üzerine yoğunlaşmıştır. Tezimizde Türk eleştirisi tarihi üzerinden hareketle Mehmet H. Doğan’ın şiir eleştirisi yazılarını yazdığı döneme ait panoramik bir giriş yapılmıştır. Kitaplarına girmiş eleştirisi yazıları tematik tasnife tabi tutularak Mehmet H. Doğan kaynakçası çıkarılmıştır.

Çalışmamızda Giriş, Mehmet H. Doğan’ın Hayatı-Eserleri, Şiir Üzerindeki Yazılarının İncelenmesi, Sonuç ve Kaynakça olmak üzere dört ana bölüm vardır. Giriş kısmında Eleştirisi ve Eleştirmen kavramları, Türk Edebiyatında Eleştirisi ve Şiir Eleştirisi, 1950 Sonrası Şiir Eleştirisinin Genel Durumu olmak üzere üç alt başlık bulunmaktadır. İkinci bölüm Mehmet H. Doğan’ın Hayatı ve Eserleri adlı iki alt başlıktan oluşur. Mehmet H. Doğan’ın Şiir Üzerindeki Yazılarının İncelenmesi adlı üçüncü bölümde kitaplarına girmiş yazılarla birlikte antolojiler, yıllıklar ve diğer yazılarının tasnifi yapılmıştır. Sonuç kısmında ise Mehmet H. Doğan’ın eleştirel yaklaşımının esasları çıkarılarak bütüncül bir şekilde verilmiştir.

KISALTMALAR

A.g.e. :Adı geçen eser

A.g.y. :Adı geçen yazı

Haz. :Hazırlayan

S. :Sayı

s. :Sayfa

Yay. :Yayımları

Türk şiir eleştirisi üzerine yapılacak çalışmaların edebiyat tarihimizin olgunlaşması açısından önemli olduğunu ve çalışmamın bu alana küçük bir katkı sağlayacağı umudunu taşıyorum.

Çalışma sürecinde değerli fikirleriyle bana katkılarını sunan hocam Yrd. Doç. Dr. Halil Hadi Bulut'a teşekkürlerimi borç biliyorum.

MANİSA 2014

MURAT KOSKA

1.GİRİŞ

1.1.Eleştiri ve Eleştirmen Kavramı

Türk edebiyatında Tanzimat döneminde Ziya Paşa “Harabat” adlı antolojinin manzum ön sözünde yer alan dördlükte Arapça ‘tariz’ sözcüğünü eleştiri anlamında kullandı; sonra ‘muhakame’ (hüküm verme), ‘muaheze’ (kötü yanlarını gösterme) sözcükleri; Edebiyat-ı Cedide döneminde Arapça ‘nakd’ (değer), tenakkud, İntikat ve sonra aynı kökten tenkit (değerini saptama)sözcüğü üretilerek eleştiri kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

1942’den sonra Türkçe ‘ele-’ kökünden ‘eleştirme’ ve ‘eleştirmen’ sözcükleri türetildi. Eleştirme daha sonra ‘eleştiri’ biçimine dönüşerek yaygınlaştı.¹

Günümüzde eleştirme kavramına yüklediğimiz anlam eleştirinin okuma tecrübesinin bir yönetime bağlı olarak aktarılmasıdır.² Her ne kadar bu tanım çok genel bir ifade olsa da bir gerçekliğin teşhisi anlamında önem taşır.

Edebi bir eseri okumak, sonra da onu bir yönetime bağlı aktarmak çok karmaşık ve başlı başına bir iştir. Eseri ve yazarı varoluş zamanı ve şartları içinde doğru anlamak, tutarlı anlamlandırmak ve gerçekçi aktarmak gerekmektedir. Böylesine zor bir uğraş alanında eleştirmenin elindeki tek silah yöntemdir.³

¹Mehmet Rıfat, *Bizim Eleştirmenlerimiz*, Türkiye İş Bankası Yay.,İstanbul,2008,s.13.

²Mehmet Erdoğan & Hakan Arslanbezer, *Modern Türk Edebiyatında Şiir Eleştirisi*, Hece Türk Şiiri Özel Sayısı.53/ 54/ 55,Hecc Yay. , Ankara,2010,s.399.

³A.g.y,s.399.

Eleştiri ve eleştirmen kavramları çok kapsamlı anlamlar ifade etmektedir. Edebi bir tür üzerine yazılan her yazı eleştiri midir ya da her yorum yapan üçüncü kişiye eleştirmen denir mi? soruları hâlâ tartışmalıdır. Bu tartışmalar bir tarafa Mehmet Rıfat *Bizim Eleştirmenlerimiz* kitabında eleştirmenleri metne bakış açılarına göre sınıflandırmıştır:

Metinlerde kendi benliklerini arayanlar: Bu ifadede metni baz almayarak metin bahanesiyle kendi dilsel tutumlarını, kendi insan anlayışlarını ve kendi güzellik kavramlarını sayıp dökenleri kastetmiştir.

Bu tür eleştiren öznel metni övüp yüceltirken ya da silip atarken kendi eleştiren benliklerini övmüş ya da örtmüştür.

Metinlerde metni sorgulayanlar: Bu tür eleştirmenler metni bir inceleme nesnesi olarak görerek nesnenin içine girmeye onun çalışma sesini duymaya işlevlerini saptamaya özen gösteren bir özne' dir. Bu özne metni bahane ederek kendisini yansıtan duygu ve izlenimlerin nesne olarak gören özne değil, metinlere metnin içinden bakan öznedir. Onun için eleştirmen metni okuyan çözümleyen çözümlemesini derinleştirdikçe anlamsal açıdan bir sonuca varmayı olabildiğince erteleyen ve bu geciktirmeyi de metni iyice ayrıştırmaya parçalamaya dağıtmaya kadar sürdüren öznedir.

Bu süreç üç aşamalıdır. İlk aşamada 'eleştiren-özne metni çözümlenmeye çalışır. Bu aşamada olabildiğince duyguları izlenimlerini ve değer yargularını dışlar. İkinci aşamada eleştiren-özne parçaladığı metni yeniden yapılandırır. Bunu yaparken de özne metne ilişkin yorumlarını metnin çerçevesinde değerlendirir. Üçüncü aşamada ise çözümlenme-yorumlama süreçlerinin sonunda metni tekrardan yazma eylemidir.⁴

Yazar *Eleştiren- Özne'nin Günümüzdeki Kimliği*⁵ başlıklı yazısında ise günümüz eleştirmeninin nasıl olması gerektiği ile ilgili şu ipuçlarını vermektedir:

⁴Mehmet Rıfat, *Bizim Eleştirmenlerimiz*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2008,s.5.

⁵A.g.e., s.3-10.

Bu bakış açısında eleştirmen metni sonuçlanmış bir ürün olarak görmez. Kendi özneliğiyle-metin özneliğini karıştırmaz. Metnin sesini metinde arar, metni yorumlayıp çözümlerken kendi eleştirel yöntemini de uygular. Metnin başka metinlerle kurabileceği ortaklıkları ya da ayrımları yorumlar. Kollayan, öven, yücelten ya da yeren veristiren söven değil çözümlene-yorumlama çabası gösteren yazara göre metni irdeleyen metne göre de yazarı irdeleyen olmaz.⁶

Aslında buradan hareketle Mehmet Rıfat çağdaş anlamda eleştirmenin niteliği hakkında oldukça nesnel tespitlerde bulunur.

1.2.Türk Edebiyatında Eleştiri

Matbaanın Avrupa'da Osmanlıdan çok önce faaliyete geçmesi, öte yandan belli bir bilgi birikimi ve medeni seviyeye ulaşan Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan edebiyatlarında düzyazının yaygınlığı bir eleştiri geleneğinin oluşmasında öncül rol oynamıştır. Araştırmacılar bizde eleştirinin başlamasını edebiyatımızın Avrupa ile temasından sonra gerçekleşmiş olduğu konusunda mutabıktır. Yani, eleştirinin bizdeki tarihçesini incelersek eleştiriye Tanzimat dönemi itibariyle ele almak durumunda kalırız.

Her ne kadar Tanzimat öncesinde eleştiri bir tür olarak benimsenmese de Osmanlı divan edebiyatında tezkireler, divan dibaceleri, belâgat kitapları ve nazire mecmuaları eleştiri ihtiyacına cevap verebilecek kaynaklar olarak görülebilir. Bu türlerde, eserlerle ilgili taklit ve orijinallik, dil ve üslup gibi konular üzerine yapılan değerlendirmeler mevcuttur.

Ahmet Hamdi Tanpınar *19.Asır Türk Edebiyatı Tarihi* kitabında eleştiri anlayışımızın Tanzimat döneminde bir tür şekline büründüğünü, *Tanzimat bizatihi tenkit fikrinden doğmuş bir hareketti. Onunla başlayan yeni edebiyat ister istemez tenkide dayanacaktı.*⁷ sözleriyle açıklar.

⁶Mehmet Rıfat, *Bizim Eleştirmenlerimiz*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul,2008,s.3.

⁷Ahmet Hamdi Tanpınar,*19.Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, YKY, İstanbul,2006,s.25.

Tanzimat döneminde edebi eleştirilerin dayanak noktaları, Divan edebiyatı anlayışının yıkılması çabası, yeni dil ve söyleyişe dayalı batılı örneklerle benzer bir edebiyat kurma gayreti olarak özetlenebilir. Bu dönemde Şinasi'nin Said Bey ile giriştiği *Mesele-i Mebhusetun Anha* münakaşası dolayısıyla dilimiz ve edebiyatımız hakkında öne sürdüğü görüşler edebiyatımızın anlaşılır olması yönündeki telkinlerini içeren eleştirel yazılardır.

Şinasi'den sonra bu eleştirel anlayışla düşüncelerini ifade eden bir başka Tanzimatçı ise Namık Kemal'dir. *İntibah Mukaddimesi, Bahar-ı Daniş Mukaddimesi, Tahrib-i Harabat ve Takip, Mukaddime-i Celal ve Lisan-i Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazat-ı Şamildir* adlı uzun makalesi Namık Kemal'in divan şiirinin hayal dünyasını eleştiren farklı ve yeni bir edebi anlayışı oluşturma arzusunu taşıyan yazılarıdır.⁸

Bu dönemde Şinasi ve Namık Kemal yeni bir edebi anlayışından yana tavır alırken Ziya Paşa ise eski ve yeni değerler arasında bocalayan bir edebiyatçı profili çizmiştir. Şiir ve İnşa'daki görüşleriyle *Harabat* adlı antolojinin mukaddimesindeki görüşleri arasında zıtlık bu bocalamanın en somut göstergesidir. Tanzimat'ın ilk dönemindeki eleştiri anlayışının temelinde Tanzimat fermanıyla yeniden şekillenen toplumsal hayatın ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalan eski edebiyat anlayışının eleştirisi vardır. Eski edebiyat anlayışını Namık Kemal'den sonra ciddi bir şekilde eleştiren kişi Recaizade Mahmut Ekrem'dir. Bu düşüncelerini *Zemzeme Mukaddimesi*(1885) *Talim-i Edebiyat* (1879) ve *Takdir-i Elhan*(1886) eserleriyle dile getirir. Mahmut Ekrem, sanat ve estetik meselelere odaklı bir eleştiri anlayışının yanı sıra Namık Kemal' in açtığı tenkit anlayışını sistematize ederek geliştirmiş, Muallim Naci ve taraftarları karşısında yeni kurulmakta olan edebiyatı savunanların hocası ve yol göstericisi olmuştur. Ayrıca Yeni ve Avrupai bir Türk edebiyatı kurma yolunda Tanzimatçılara öncülük etmiştir.

⁸ Abdullah Uçman, *Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri*, Hece Eleştiri Özel Sayısı. , Hece Yay. , Ankara, Mayıs/Haziran/Temmuz 2003s.48.

Edebiyat tarihimizde ilk tenkitli monografi kabul edilen Beşir Fuad'ın *Victor Hugo* adlı eseri edebiyatımızda *hayaliyyun –hakikiyyun* tartışmasının başlamasına sebep olur. Bu tartışmayla Beşir Fuad, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Menemenlizade Tahir ile karşı karşıya gelir.

Mizancı Murad, edebiyat ve edebi eleştiri üzerindeki görüşlerini 'Üdebamızın Numune-i İmtisalleri' başlıklı seri yazılarında ve Turfanda mı Turfa mı?(1891)adlı romanın önsözünde ortaya koymuştur. Edebiyatımızın gelişmesinde eleştirinin çok önemli bir yeri olduğuna inanan Mizancı Murad, seviyeli bir eleştiri anlayışının ahlakımızın düzelmesinde ve çağdaşlaşma sürecinde etkili olacağı görüşünü savunur. Bu görüş ekseninde "Vatan Yahut Silistre" , "Vuslat piyesleri" ve "Sergüzeşt" romanını inceleyerek uygulamalı eleştirinin ilk örneklerini verir. Batı kültürü ve düşünce sistemiyle yetişen Beşir Fuad'ın Türk eleştiri tarihine polemikçi olmayan, saldırıyı esas almayan bir eleştiri anlayışını getirmesi kayda değerdir. Ve ilk kez eleştiriye bir yan uğraş olmaktan çıkarmıştır.⁹

Ayrıca eserlerinde tenkidin mahiyetine dair bilgiler vermiştir.

Tenkit Servet-i Fünun devresine kadar genel olarak münferid, arızı ve tesadüfi olmaktan kurtulamaz.1896'ya kadar tenkid, eski edebiyatı red, yeni edebiyatı ve edebi türleri tanıtmaya ve müdafaa için başvurulan, ancak diğer edebi türlerle mevcut olan ayrı bir tür olarak ele alınmayan bir konu olmaktan öteye gidememiştir.¹⁰

Eleştirinin edebiyatın vazgeçilmez bir türü olarak görülmesi ve eleştirinin çeşitli problemleri üzerinde sistemli bir şekilde durulması ise Servet-i Fünun döneminde gerçekleşecektir. Servet-i Fünuncuların eleştiri konusunda teorik görüşlerini ortaya koydukları yazılarında sırasıyla estetik ve sanat meseleleri, edebi eser ve edebiyat, dil ve üslup, şiir, hikâye -roman ve batılı edebi akımlar üzerinde durdukları görülür. Servet-i Fünuncular arasında sadece eleştiri türünde eser yazmış kişi Ahmet Şuayb'tır.

⁹ Prof..Dr. Bilge Ercilasun, *Servet-i Fünun' da Edebi Tenkid*, Meb Yay. , İstanbul,1998,s.239.

¹⁰Abdullah Uçman, *Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri*, Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay., Ankara, Mayıs/Haziran/ Temmuz 2003,s.48.

Servet-i Fünun hareketinin önde gelen isimlerinden Tevfik Fikret ise bu hareketin oluşmasında öncülük yaptığı gibi Servet-i Fünun'un edebiyat anlayışını geniş bir çevreye açıklaması ve bu harekete yöneltilen eleştirilere ağırbaşlı bir üslupla kaleme aldığı yazılarla cevap vermesi dolayısıyla bu dönemin eleştiri anlayışının oluşmasında önemli bir yere sahiptir.¹¹ Servet-i Fünuncular arasında gerek teorik yazıları gerekse çeşitli eserler üzerinde yaptığı değerlendirmeleriyle edebi eleştiri anlayışının gelişmesinde önemli rol oynayan yazarlardan biri de Cenab Şehabettin'dir. Eleştiriye bizim edebiyatımızda eskiden beri olduğu gibi bir eserdeki eksiklik ve yanlışları ortaya koymak olarak görmeyen Cenab, bu işi kendine meslek edinenlerin edebi eserdeki güzelliği ortaya koymak suretiyle eserle okuyucuya rehberlik etmesi gerektiği görüşünü savunur. Diğer Servet-i Fünuncular gibi H. Taine'nin görüşünü benimsediği anlaşılan Cenab'a göre tenkit konusuyla uğraşanların ele aldıkları eseri iyice değerlendirebilmek için yazarının hayatını, fikri terbiyesini, sanat anlayışını, yaşadığı maddi ve manevi çevre ile onu etkileyen belli başlı yazar ve eserleri iyice bilmelidirler. Cenab bir kısım yazılarında doğrudan doğruya şiirin niteliği şekil ve muhteva özelliklerine, diğer güzel sanatlarla olan ilişkisinden dil ile olan münasebetine kadar birçok mesele üzerinde durmuştur.¹²

Servet-i Fünun'un önde gelen romancısı "Halid Ziya", hikâye, deneme, edebiyat tarihi ve hatıra örnekleri yanında eleştiri alanında da yazılar yazmıştır. Onun bu alandaki "Hikâye" (1889) adlı eseri edebiyatımızda bu konuda yapılmış ilk incelemedir. Halid Ziya diğer Servet-i Fünunculardan farklı olarak gerek batıdan gerekse Türk edebiyatında pek çok yazar ve eser hakkında daha sonra büyük bir kısmını 'Sanata Dair' adlı kitabında bir araya getireceği müstakil yazılar yazmıştır. Servet-i Fünuncular arasında eleştiri açısından üzerinde durulması gereken isimlerden biri Mehmet Rauf diğeri de Hüseyin Cahid'tir. Mehmet Rauf çoğu Servet-i Fünun dergisi sayfalarında kalan yazılarında hikâye roman konusunu ele almıştır.

¹¹ Abdullah Uçman, *Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri*, Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. , Ankara, Mayıs/Haziran/Temmuz 2003, s. 51.

¹² Prof.Dr. Bilge Ercilasun, *Servet-i Fünun' da Edebi Tenkid*, Meb Yay. , İstanbul, 1998, s.239.

'Bizde Roman' adlı yazısı bu konuda önemlidir.¹³

Hüseyin Cahid ise bir bakıma Servet-i Fünuncuların sözcüsü ve savunucusu durumundadır. Onun eleştirilerini batı dillerinden yaptığı tercümelemlerle polemikleri oluşturur. Ahmet Mithat Efendi'yle giriştiği *dekadanlık* tartışmasında Servet-i Fünuncuların bir tür sözcüsü olmuştur. Bütün bu eleştirel yazılarını *Kavgalarım*(1910) adlı kitapta toplar.

*Bu dönemde sadece eleştiri ve monografi türünde yazan tek kişi Ahmet Şuayb'tır. Fransız basınında edebi tenkit ve polemikleri çok yakından takip eden ve onları 'Esmar-ı Matbuat' adı altında tanıtan yazılarıyla oldukça objektif ve Batı kaynaklarına dayanmasına rağmen hükümleri bakımından orijinal olan tenkitler vermiştir.*¹⁴ Ayrıca İsmail Safa, Süleyman Nesip, Süleyman Nazif, Ahmet Hikmet, Ayın Nadir ve He Nazım bu türde kalem oynatmış muharrir ve şairlerdendir.

*Mütareke ve Milli Mücadele döneminde eleştiri alanında savaş ve edebiyat, Türkçülük ve milli edebiyat, dilde sadeleşme ve hece-aruz vezni gibi konular yer almaktadır. Edebiyatın iç problemlerinin odağında yeni Türk edebiyatının özgün eserlerden yoksunluğu konusu bulunmaktadır. Ali Canip dönem içinde polemiklere girişmekten geri durmasa bile eleştiriye gerçek anlamıyla işleyen yazarlardan biri olmuştur. Çağdaş edebiyat orijinal eser edebi eserde konunun yeri, konusuna göre normal anormal eser, epope çağdaş bir tür müdür gibi konu ve kavramları ortaya atan, onları irdeleyen ve tartışan isim odur.*¹⁵

Fuad Köprülü ve Şehabettin Süleyman, Servet-i Fünun tenkidini daha sistemli hale getirirler.

¹³Alim Kahraman, *XX. Yüzyılın İlk Çeyreği İçinde Türk Edebiyatında Eleştiri*, Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. , Ankara, Mayıs Haziran Temmuz 2003,s. 86.

¹⁴ Prof.Dr. Bilge Ercilasun, *Servet-i Fünun'da Edebi Tenkid*, Meb Yay. ,İstanbul,1998,s.244.

¹⁵ Betül Mutlu Özçelebi, *Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri (1923-1938)*,Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. , Ankara, Mayıs Haziran Temmuz 2003,s.102.

*Milli Edebiyat Devri, eser tenkidi bakımında oldukça zengindir. Eser tenkidi pek az yapmış olan Servet-i Fünuncular dan farklı olarak Milli Edebiyatçılar, kendi devirlerinde yazılan eserlerle yakından ilgilenmiş, onları takip etmiş ve pek çoğu hakkında tenkit ve tanıma yazısı yazmışlardır.*¹⁶

*Milli Edebiyatçıların zamanında yeni bir tenkit tarzı ortaya çıkmıştır ki bu Türkçü tenkittir. Bu tenkit devrin bütün alanlarına ve edebiyatçılarına tesir etmiş, devrin hâkim görüşü olmuştur. Ve bu tenkidin en mühim siması Ali Canip'tir.*¹⁷

Bu dönemde Mehmet Fuad Köprülü'nün *Bugünkü Türk Edebiyatı* adlı kitabındaki bazı yazılar, Ahmet Haşim' in Piyale Önsözündeki *Şiir Hakkındaki Bazı Mülâhazalar* adlı yazısı, Yahya Kemal'in *Edebiyata Dair* adlı kitabında toplanan bazı yazılar ve Ömer Seyfettin'in dil ve edebiyat yazıları bu dönemdeki eleştirel yazılara örnektir.

*Cumhuriyetin ilk yıllarında eleştiri büyük ölçüde edebiyat tarihi yönteminden etkilenmiştir. Fuat Köprülü tarafından sistemleştirilen edebiyat tarihi bu yıllarda büyük gelişmeler göstermiş art arda edebiyat tarihleri yayımlanmıştır. Eleştiri de bu gelişmelerden etkilenir. Özellikle uygulamalı eleştirilerde sınıflandırma ve tarihsel perspektif içinde değerlendirme kaygısı görülür. Ancak bu durum da eleştiri konusudur. Kimi yazarlar eleştirinin nesnel olamayacağını nesnel olanın sadece edebiyat tarihi olabileceğini ileri sürerler. Ataç bu alanda başı çeker. Ona göre eleştiri bilim değil sanattır. Ataç öznel değerlendirmelerde sınır tanımaz. Bu dönemde eleştiriyle uğraşan, uğraşmakta kararlı olan tek addır.*¹⁸

Bu dönemde popüler bir eleştiri anlayışının varlığından da söz edilebilir. Behçet Kemal Çağlar ve Kazım Nami Duru'nun temsil ettiği bu anlayışa göre inkalabın değerlerine hizmet etmek ölçüttür.

¹⁶ Prof.Dr. Bilge Ercilasun, *Servet-i Fünun'da Edebi Tenkid*, Meb Yay. , İstanbul,1998,s.238.

¹⁷A.g.e,s.239.

¹⁸ Betül Mutlu Özçelebi , *'Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri(1923-1938)*,Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. ,Ankara, Mayıs Haziran Temmuz 2003,s.102.

Öznel /nesnel diğer bir deyişle izlenimci/bilimsel eleştiri tartışmalarından yola çıkan eleştirmenler bu dönemde daha önceki dönemlerde çözümlenmiş olan eleştirinin sınırları ve eleştirmenin görevleri gibi meselelerle tekrar tekrar uğraşmışlardır. Bütün bunlar gösteriyor ki eleştirmenler eleştirinin kuramsal boyutu konusunda da yetersizlerdir. Bu nedenle de geleneğe dayanmayan batı kaynaklı bilgiler uygulama alanına geçirilememiştir.¹⁹

1939-1960'lı yıllarda edebiyat eleştirisinde durumu Hüseyin Özçelebi makalesinde şu şekilde anlatır:

1.Bu dönemde eleştiri çalışmaları iyi niyetli bir şekilde sürer, ama eleştirmenlerin atıştıkları tartıştıkları ve kavga ettikleri de görülür.

2-Kuramsal çalışmalar azdır, ama esere yönelik eleştiriler oldukça fazladır.

3-Yazarlar ve şairler eleştirmen'in ve eleştirmenin gereğine inanmışlardır.

4-Nesnel bilimsel eleştirinin eleştiriye temel alınması büyük bir çoğunlukça benimsenmiştir. Bunun yanında öznel eleştiriye savunan yazarlar da vardır.

5-Eleştirinin temelleri Nurullah Ataç, Orhan Burian, Suat Derviş gibi yazar, eleştirmen şair ve ilim adamları tarafından atılmıştır.

6- Atılan bu temel 1950'lerden sonra yükselecektir. Bu yükselme sonucunda da, Fethi Naci, Asum Bezirci, Hüseyin Cöntürk, Memet Fuat, Ahmet Oktay, Adnan Benk, Mehmet H. Doğan gibi eleştiriye kendilerine meslek edinen gerçek anlamda eleştirmenler ortaya çıkacaktır.²⁰

1.3 Şiir Eleştirisi ve 1950 Sonrası Şiir Eleştirisinin Genel Durumu

Tanzimat döneminde Ziya Paşa'nın *Şiir ve İnşa* (1868) makalesi Türk edebiyatında şiir tenkidi alanında yazılan ilk yazı sayılabilir. Bu makalede Ziya Paşa Divan edebiyatını dil konusunda eleştirir. Gerçek edebiyatın Halk edebiyatımız olduğunu vurgular.

¹⁹ Betül Mutlu Özçelebi, *Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri(1923-1938)*,Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. ,Ankara, Mayıs Haziran Temmuz 2003,s.102

²⁰ Hüseyin Özçelebi, *Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri(1939-1960)*,Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. , Ankara, Mayıs Haziran Temmuz2003,s. 124.

Genel olarak bakıldığında Tanzimat Edebiyatındaki tenkit anlayışının temelinde dil meselesi ve buna bağlı olarak da yeni bir şiir ve nesir dili oluşturma gayesi yatar. Karşı çıkılan, klişeleşmiş, kaideci hayat ve gerçeğe ilgisi kopuk, devrini tamamlamış bir edebî anlayıştır.

Ziya Paşa *Harabat* adlı antolojisinin önsözünde ise *Şiir ve İnşa*'da savunduğu görüşlerin tam tersine Divan şiiri anlayışını diriltmeye çalışır. Halk edebiyatı anlayışını küçümseyerek Divan edebiyatı anlayışını göklere çıkarır.

Tanzimat edebiyatının bu döneminde Recaizade Mahmut Ekrem, Menemenlizade Tahir'in *Elhan* adlı şiir kitabı karşısında kaleme aldığı *Takdir-i Elhan* (1886) kitabı edebiyat ve şiir üzerindeki düşüncelerini anlatan yazılardan oluşur. Yeni tarz şiirin nasıl olması gerektiği üzerinde durur.

Naci ve Ekrem arasında geçen yeni şiir- eski şiir konulu tartışma bu dönemdeki şiir tenkidi alanının temel meselesidir. Bu tartışmalar olurken Beşir Fuad, Tanzimat edebiyatındaki romantizm anlayışını ve buna bağlı olarak gelişen romantik şiir anlayışını gerçekçilikle bağdaştırmaz. *Victor Hugo* (1885) adlı eserle romantizme karşı Zola'nın naturalizmini öne çıkararak *hayaliyyun-hakikiyyun* tartışmasını başlatmış olur. Şiir ve hakikat konusunda şiirde hayalperestliğe karşı olumsuz tavır takınır. Bu yüzden Tanzimat yazar ve şairlerinin etkilendiği romantikleri eleştirir. Şiirin mübalağadan ve hayalden sıyrılması gerektiğini iddia eder.

Ara Nesil yazarları şiir ve şair hakkında bazı görüşler ileri sürerler. Recaizade Mahmut Ekrem'in şiirde açtığı yolu daha da genişleterek yola devam ederler. Aslında şiirdeki kafiye anlayışındaki farklılıktan doğan *göz için-kulak için kafiye* zamanla yenilikçilik- gelenekçilik tartışmasına dönüşen abes- muktebes tartışması da bu döneme damgasını vurur. Recaizade Mahmut Ekrem'in *nesr-i muhayyel* terimiyle karşıladığı mensur şiir Ara Nesilin ilgi gösterdiği ve örneklerini verdiği bir türdür.

Eleştirinin dolayısıyla da şiir eleştirisinin vazgeçilmez bir tür olarak görülmesi Servet-i Fünun dönemine rastlar. Bu dönemdeki eleştirel ortamda *klasikler tartışması* ön plandadır. Özellikle şiir meseleleri üzerinde duran Tevfik Fikret'in *Musahabe-i Edebiye* ve *Hafta-i Edebi* adlı seri yazıları bu görüşlerini açıkladığı yazılardır. Cenap da bir kısım yazılarında şiirin niteliği, şekil ve muhteva özellikleri, diğer güzel sanatlarla ilişkisi,

üzerinde durur. *Servet-i Fünun*'da yayımlanan *Şiir Nedir?* başlıklı söyleşide bu görüşlerini etraflıca paylaşır.

Servet-i Fünun döneminde şiir ve nesir dilinin anlaşılmaazlığı yüzünden Servet-i Fünun şair ve yazarlarına *dekadanlık* suçlaması izafe edilir. Bu ifade etrafında gelişen dekadanlık tartışması belli bir süre gündemi meşgul eder.

İkinci Meşrutiyet sonrası döneme gelindiğinde, Rıza Tevfik Bölükbaşı milliyetçilik rüzgârının da etkisiyle şiirimizin sadeleşmesi ve hece veznine dönülmesi yönünde taraf olur. Mehmet Emin Yurdakul'un başlattığı şiir anlayışına destek verir. Asıl tartışma, Ömer Seyfettin'in aruzun Türkçeye uygun olmayan bir vezin olduğunu söyledikten sonra başlar. Tartışmalar hece- aruz ekseninden eski-yeni şiir eksenine kayar.

Divan ve Servet-i Fünun edebiyatının en çok eleştirilen yönleri: Millî nitelikte olmaması, halktan kopuk olması ve dilinin ağır olmasıdır. Şiirde hece ölçüsü ve Halk edebiyatı anlayışını sistemli bir şekilde uygulayanlar Beş Hececiler'dir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında edebiyat ortamının getirdiği ölçütlere karşı çıkan ilk hareket Nazım Hikmet'in *Resimli Ay*'da çıkan *Putları Yıkıyoruz* yazısıdır. Bu yazıda Nazım Hikmet Abdülhak Hamit'e verilen *dâhî-i azam* ve Mehmet Emin'e verilen *millî şair* unvanlarını tartışmaya açar.

Bu dönemde genel anlamda şiir üzerine yapılan değerlendirmelerde açıklık-kapalılık, biçim-içerik, eski-yeni kavramları etrafında tartışmalar görülür. Eleştiri türü kuramsal tartışma alanları ve polemik üslubundan sıyrılarak bağımsız bir tür olma yoluna girer. Bu alanda denemeden eleştiri türüne geçiş yapan isimleri şöyle sıralayabiliriz: Öznel/izlenimsel eleştiri yöntemini izleyen Nurullah Ataç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suut Kemal Yetkin, Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol ve Orhan Burian'dır.

İkinci Dünya Savaşı ve çok partili hayata geçişle birlikte sosyal hayatta yaşanan hızlı gelişmelerin; edebiyatta dolayısıyla da şiir eleştirisi alanında bir karşılığı oldu. Şiir ve eleştiride yeni anlayış ve eğilimler yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başladı. Eleştiride Nurullah Ataç'ın öznel/izlenimsel eleştiri anlayışı giderek etkisini yitirirken ortaya konulan ürünlere yeni anlayışla ve nesnel yargılarla yaklaşma tavrı yerini aldı. Bu dönemde Hüseyin Cöntürk bilimsel nesnel eleştiri (bines) anlayışını geliştirdi. Hüseyin Cöntürk ve

*Eser Gürson gibi yazarlar eleştiriyi çok ciddi bir kurum olarak algılayıp değerlendirmeler yapmışlardır. Asım Bezirci nesnel eleştiri anlayışına bağlı kalmakla birlikte eleştiride toplumsal boyutu göz ardı etmemiştir. Bu anlayışı Haluk Aker ve Güven Turan devam ettirmiştir.*²¹⁻²²

Modern Türk edebiyatında şiir eleştirisi bir yandan eleştirmenler tarafından yapılırken bir taraftan da şairler tarafından yapılmıştır. Ahmet Haşim’le başlayan Necip Fazıl’la devam eden şiiri eleştiren şairler kervanına edebiyat tarihçisi ve şair Tanpınar da eklenmiştir. Aynı zamanda öğrencisi olan akademisyen Mehmet Kaplan da *Şiir Tahlilleri 1-2* adlı çalışmasıyla bu alanda adını duyurmuştur.

Şair eleştirmenlerin kendi dönemlerinde şiir eleştirisiyle ilgili yazdığı yazılar daha sonra yayınevleri tarafından kitaplaştırılmıştır. Salah Bırsel, *Şiirin İlkeleri*, Behçet Necatigil’ in *Bile Yazdı* ve *Yazılar*, Turgut Uyar’ın *Bir Şiirden*, Cemal Süreya’nın *Şapkam Dolu Çiçekle* ve *Günübürlük* adlı kitapları bu alana örnek kitaplardan bazılarıdır.

Güntümüzde şiir üzerine kalem oynatan şair ve eleştirmenler ise Özdemir İnce, Veysel Çolak, Metin Cengiz, Ramis Dara, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Orhan Koçak, Mustaf Öneş, Ahmet Oktay, Ebubekir Eroğlu olarak sayılabilir.

Doğan Hızlan, Konur Ertop, Memet Fuat, Mehmet H. Doğan, Adnan Benk ise eleştiriyi kendilerine meslek edinen son dönem eleştirmenlerimizdir.

2-MEHMET H. DOĞAN’IN HAYATI, ESERLERİ

2.1.Hayati

²¹Mehmet Erdoğan & Hakan Arslanbezer, *Modern Türk Edebiyatında Şiir Eleştirisi*, Hece Türk Şiiri Özel Sayısı, Hece Yay. , Mayıs Haziran Temmuz, Ankara,2001,s.399.

²²Mehmet Rıfat, *Bizim Eleştirmenlerimiz*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,İstanbul,2008,s.157.

Asıl adı Mehmet Zeki Tokyay'dır.28 Haziran 1931 Adana doğumludur. Yeni Dergi, Dost, Yeni Ufuklar, Papirüs gibi dergilerde Mehmet Doğan müstearıyla yazılar yazar. Mehmet Halil imzasıyla da Yön dergisinde yazıları vardır. Yeni Dergi'nin Eylül 1973 tarihli 108.sayısında *Güncel ve Dedikodu Üzerine* adlı yazının dipnotunda birtakım rastlantı benzerliklerini önlemek amacıyla adını Mehmet H. Doğan olarak değiştirdiğini ifade eder.1951 Hava Harp Okulu mezunudur. Hava Kuvvetlerinin Eskişehir ve Merzifon üslerinde pilot olarak görev yaptıktan sonra Almanya'ya gönderilmiştir. Dönüşünde Bandırma'ya atanmıştır.1957'de sağlık nedenleriyle pilotluktan ayrılmıştır.1959'da İngilizce öğretmenliği eğitimi için Amerika'ya gönderilmiştir.(1959-1970) yılları arasında İzmir Hava Lisan Okulu'nda İngilizce öğretmenliği yapmıştır. Kendi isteğiyle 1970'te ordudan ayrılmıştır. Aynı yıl Ege Üniversitesi Yabancı Diller Okulunda İngilizce okutmanı olarak çalışmaya başlamıştır.1978'de buradan emekli olmuştur. Ayrıca TYS, Edebiyatçılar Derneği ve Pen Yazarlar Derneği üyesidir.

Mehmet H. Doğan, yazın hayatına Sarı Recep öyküsüyle başlamıştır. Bu öykü 1945'te Yeni Adana gazetesinde yayımlandı. İlk şiirleri ise Adana Halkevi dergisi, Görüşler'de çıktı.(1947-1949) şiirlerini 1968'e kadar Aydınlık, Eylem ve Papirüs dergilerinde sürdürdü. Şiire olan saygısından ötürü şiiri bırakmış bir eleştirmendir. Şiiri bütün sanatların özü olarak görür. Yön, Sosyal Adalet, Papirüs, Şiir Sanatı, Yeni Edebiyat, Yeni Dergi, Politika, Milliyet Sanat, Broy, Adam Sanat, Argos, Kitaplık, Cogito, Sanat Dünyamız, Yeni Yüzyıl, Yeni Biçem, Varlık, Sombahar adlı dergi ve gazetelerde yayımlanan deneme, eleştiri, inceleme yazılarıyla dikkat çekti. *Orhan Veli'de Fikir Örgüsü* adlı yazısıyla Yeni Dergi eleştiri ödülünü almıştır (1967).Ayrıca İlk kitabı *Tekrarın Tekrarı* 'yla 1974 TDK eleştiri ödülünü almıştır.1960'tan itibaren deneme-eleştiri türünde 1980'den itibaren de özellikle şiir eleştirisi alanında yazılar yazmıştır.Doğan, şiir eleştiri yazılarını çoğunlukla Garip, İkinci Yeni ve 1980 Sonrası Şiir üzerine yoğunlaştırmıştır. *Nesin Vakfı Şiir Yıllıklarını (1974-1984 arası 1982 yılı hariç)* hazırladı.1993-2001 yılları arasında *Adam Sanat Şiir Yıllıklarını*; 2002-2004 yılları arasında da Kitaplık dergisi için *Yky Şiir Yıllıklarını* hazırladı. Deneme-eleştiri-inceleme türünde yazılar yazdı. Otuz sekiz tane çeviri kitabı vardır. Çevirilerini Fransızca ve ağırlıklı olarak da İngilizceden yapmıştır.

Çevirilerinde, okuyup beğendiği kitapları dil bilmeyen okuyuculara ulaşmasını sağlama amacını gütmüştür. Felsefeden insan bilimine, sanat, edebiyat kuramından estetiğe, romana, öyküye ve şiire uzanan çeşitli dallarda çevirileri vardır. Çeşitli dergilerden seçtiği deneme ve eleştiri türündeki yazılarını on ayrı kitapta topladı. Biyografi türünde bir kitabı, anı türünde iki kitabı, derleme ve antoloji alanında üç kitabı bir de *100 Soruda Estetik* adlı inceleme kitabı vardır. Bu kitabı, içindeki bazı yazıları çıkararak ve yeniden düzenleyerek 1998 yılında *Estetik* adıyla yayınlamıştır.

Mehmet H. Doğan'ın Papirüs Dergisi'nde kırk yaşında yazdığı *Kırk Yılın İçinden*²³ başlıklı yazısı kendi dilinden hayat hikâyesini anlatması açısından kayda değerdir.

Yaşamımın ilk on yedi yılı bir adım dışarı atmadım Adana'dan ilk gençlik yıllarım orada geçti. Lise çok iyi derecelerle bitti. Arkadaşlarımın çoğu tıp, hukuk, iktisat fakültelerine girmişlerdi. Bir süre çaresiz dolaştıktan sonra Harp Okulu'na girmeye karar verdim. İki yıl Ankara. Bütün gücümle klasikleri okuyor Fransızca çalışıyordum. Sanki bir askeri okulda değil de edebiyat fakültesindeydim. Ataç'ın Ulus'taki yazılarını Yeditepe, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, Yaprak Dergisi, Sait Faik'in hikâyeleri; o yıllar tanıdığım H. Heine, Raymond Radiguet, Eluard, Aragon vb. oyunlar, konserler, filmler. Talimlerde dinlenme sırasında hemen cebimizden sırt çantamızdan Racine, T. Storm'u ya da T. Mann'ı çıkarır okurduk. Orhan Veli'nin hazırladığı Tercüme Dergisi Şiir Özel Sayısı elimizden düşmezdi. İki yıllık eğitimden sonra havacılık sınıfına ayrılarak uçucu olmak üzere Eskişehir Uçuş Okulu'na gittim: Radiguet'in "İçimizdeki Şeytan"ı çevirdim. Yeditepe, Yeryüzü, Seçilmiş Hikâyeler dergisini izliyor şiirler gönderiyordum. Uçuş okulu bitti. Uçucu olarak Merzifon'a atandım. Sonra altı ay Almanya jet uçuş eğitimi için. Almanya'dayken ilk oğlum oldu. (1954) Bandırma'ya atanış Almanya dönüşü. Bandırma; yayımlanmamış, yayımlanması olanaksız bir sürü şiirin kasabasıdır benim gözümde: Nina Gourfunkel'in Gorki'si, Politzer'in Felsefenin Temel İlkeleri yine Radiguet'in Orgel Kontunun Balosu, Albert Kahn'ın Büyük İhanet'i vb... 1956' da sağlık nedeniyle uçuştan ayrıldım.

²³Mehmet H. Doğan, *Kırk Yılın İçinden*, Haydar Ergülen, Orhan Tekelioğlu, *Şimdi O Güzel Bahçede*. Mehmet H. Doğan Kitabı'nın içinde, Kırmızı Yay., İstanbul, 2010, s.17-33.

1959'da Amerika'da İngilizce öğretmenliği eğitimi gördükten sonra İzmir'e atandım. İzmir son durak oldu. Önce Yön sonra Sosyal Adalet'te sanat-edebiyat üzerine değişik imzalı yazılar yazmaya başladım. Yılların baskısı üzerimden kalkınca herkes gibi ben de fark ettim ki yaşantım (tecrübem)bildiklerim kadar değilmiş. Başka bir söyleyişle birçok şey henüz bilgi halinde duruyormuş kafamda pratikle doğrulanmamış. Bu sanat konusunda yazdığım ilk yazıların bugün eleştirdiğim tipte kısır yazılar olmasına yol açtı. Bir sanat eserinden sanat olmadan önce kavga aracı istiyor gibiydim. Ama bir yandan güvendiğim, inandığım şair ve sanatçıların yeni ürünleri öte yandan benden daha katı olanların Joyce'u Kafka'yı yakmalı' gibi düşünceleri çabuk ayılttı beni. Kafka'nın tümüyle çevrilmeye başlanması Garaudy'nun Kıyasız Bir Gerçekçilik Üzerine'sini çevirmem Yeni Dergi'deki sanat kuramı üzerine ilk çeviri yazılar bu ayılışı hızlandıran etmenler oldu. Kafka'nın sosyalist ülkelerde nasıl yanlış, nasıl ters anlaşıldığını acıyla öğrenmem sanat-dışı ölçülerle aceleyle verilmiş yargılara güvenimi sarstı. Bu konuda Ehrenburg anılarıyla destek oldu bana. Sanatçının ve sanat eserinin dün olduğu gibi bugün de günlük politikanın, kısır politik görüşlerin sultasında olduğuna ve bunlara karşı savunulması gerektiğine inandım. Sanatçının özgürlüğünü, hiçbir zaman bir sorumsuzluk olarak düşünmeden savundum. Çünkü sanatçının tümel insana doğru gelişimde insanı bağlayan zincirlerin çözülmesinde, dünyanın değiştirilmesinde, insanın her türlü yabancılaşmadan kurtulmasında büyük katkısı olacağına inandım. Yarının insanı nasıl ki bugünkü insandan daha özgür olacaksa yarının sanatçısı da bugünkünden daha özgür olacaktır. Sanat eseri bir şey değil bu gelişimin bir parçasıdır.

Toplumsal gelişimin dışında olmamakla birlikte sanatın bir de kendi iç gelişim yasaları olduğuna ve bu katkıyı bu iç yasalara uygun olarak yapacağına inanıyorum.

Bugün Marksçı sanat görüşünden anladığım budur benim.1964'ten sonra bu görüşü genişletmeye çalıştım diyebilirim. Yön, Papirüs, Yeni dergi, Şiir Sanatı, Ant, Dost ve Yeni Edebiyat dergilerindeki yazılarımla. 1970 Şubat'ın da emekli oldum kendi isteğimle, çalışmalarına ve yazıya daha çok zaman ayırabilmek düşüncesiyle...²⁴

²⁴ Mehmet H. Doğan, Haydar Ergülen, Orhan Tekelioğlu , Şimdi O Güzel Bahçede...Mehmet H. Doğan Kitabı'nın içinde, Kırmızı Yay.,İstanbul,2010,s.17-33.

Yine Mehmet H. Doğan'ın yetmişinci yaşı dolayısıyla yazdığı *Sonrası...*²⁵ başlıklı yazısında hayatıyla ilgili önemli saydığımız kesitleri kendi cümleleriyle buraya aktarıyoruz:

İlk kitabım Tekrarın Tekrarı 1974 TDK eleştiri ödülünü aldı. Bu ödül eleştiri gibi nankör aynı zamanda sevimsiz bir yazın dalında kalma kararımı pekiştirdi. 1975'te gerek kendimi gerekse yazın dünyamızın bilgi ve birikim dağarcığının yoksulluğuna bakmadan 100 Soruda Estetik gibi başımdan büyük bir işe giriştim. Bunu üçer beşer yıl arayla öteki kitaplar izledi: Birikime Dayanmak(1979), Şiirin Yalnızlığı(1986), Çağının Tanığı(1993), Yazıdan Bakmak(1993), Şiir ve Eleştiri(1998), Şimdi Uzaklardasın(1998) adlı anı kitabı çıktı ortaya. En sevdiğim kitabımdır bu. Bu otuz yılın çoğunu yazmaktan çok çeviriye harcamam gerekti. Çünkü başta öyle olmasa bile çeviri giderek yaşamımı kazanmamı ayakta kalmamın bir aracı haline dönüştü.

Otuz yıl içinde otuzu aşkın kitabı çevirdim. Şiirden romana, öyküye, yazın kuramından felsefeye, estetiğe, insan bilime... Aristoteles'ten Lucaks'a, Caudwell'den Jamesson'a, Frazer'den Gaster'e, Conrad'dan Radiguet'ye, Ralph Ellison'dan Bardbury'e binlerce sayfa. Bir o kadarı da dergi sayfalarında duruyor. Bu kadar yoğun emeğin boşa harcanmadığının bütün o çevirilerin bir gün birilerinin işine yarayacağını kafalarındaki birkaç soru işaretini çözeceğini ummak istiyorum.

Son on beş yirmi yıldır hemen hemen hep şiir üzerine yazıyorum, şiirlerle boğuşuyorum. Başını kuma sokan deve kuşları gibi şiirin kendi bıraktıkları yerde bittiğini sürmediğini düşünenlere yanıldıklarını anlatmaya yanlarından akıp giden şiir ırmağını göstermeye çalışıyorum.

*1992'de Adam Sanat dergisinin mart sayılarının eki şiir yıllıklarını hazırlamaya başladım. Bu yıl dokuzuncusu çıktı. Gelecek yıl onuncu yıllıkla bu işi de bitireceğim. On yıllık 2000 sayfaya yakın antoloji olacak.*²⁶

²⁵ Hazırlayan Mehmet Durak, *Saat Bursa Suları*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay.7,Bursa,2001,s.286-288.

²⁶ A.g.e.,s.286-288.

Bu bölüm Mehmet H. Doğan'ın 2001 yılında yazdığı yazıdan alınmıştır. O tarihten sonra Mehmet H. Doğan'ın *Şiir Bugün, Yılların Köpüğü ve Türk Şiirinde Son Okumalarım* adlı deneme-eleştiri kitabı çıkmıştır. Ayrıca *Yüzyılın Türk Şiiri(1900-2000), İkinci Yeni Şiir* adlı antoloji-dosya ve *Alçak Uçuş* adlı anı kitabı yayımlanmıştır.(2002-2004) *YKY Şiir Yıllıklarımı* hazırlamıştır. *Dil Hapishanesi* ve *Yalvaçlar ve Biliciler* adlı çeviri kitapları yayımlanmıştır.

2-2. Eserleri

2.2.1.Deneme-Eleştiri

2.2.1.1.Tekrarın Tekrarı, Dost Yay. ,Ankara,1972.

2.2.1.2.Birikime Dayanmak, Aydın Yay. ,1979.

2.2.1.3.Şiirin Yalnızlığı, Broy Yay. ,İstanbul,1986.

2.2.1.4.Çağının Tanığı Olmak, YKY, İstanbul,1993.

2.2.1.5.Yazıdan Bakmak, Adam Yay. ,İstanbul,1993.

2.2.1.6.Şiir ve Eleştiri, YKY, İstanbul, 1998.

2.2.1.7.Şiir, Bugün, YKY, İstanbul 2001.

2.2.1.8.Yılların Köpüğü, Dünya Yay. , İstanbul,2004.

2.2.1.9.Yazının Bir Çağı, YKY, İstanbul, 2006.

2.2.1.10.Türk Şiirinden Son Okumalar, İkaros Yay. , İstanbul,2008.

2.2.2.İnceleme

2.2.2.1.100 Soruda Estetik, Gerçek Yay. , İstanbul 1975.

2.2.3.Derleme

2.2.3.1.İkinci Yeni Antolojisi(T. Gönenç ile) Papirüs, İstanbul,1969.

2.2.3.2.Hece Taşları, İyi Şeyler Yay. , İstanbul,1997.

2.2.3.3.Yüzyılın Türk Şiiri (1900-2000), YKY, İstanbul,2001.

2.2.4.Biyografi

2.2.4.1.İncedir Derincedir, Suphi Aytimur, YKY, İstanbul,1999.

2.2.5.Yıllık

2.2.5.1.Nesin Vakfı Şiir Yıllığı, Tekin Yay. , 1974-1984(1982 hariç).

2.2.5.2.Adam Sanat Şiir Yıllığı, Adam Yay. , İstanbul,(1993-2001).

2.2.5.3.Yapı Kredi Şiir Yıllığı, YKY, İstanbul,(2002-2004).

2.2.6.Anı

2.2.6.1.Şimdi Uzaklardasın, Adam Yay. , İstanbul1998.

2.2.6.2.Alçak Uçuş, YKY, İstanbul,2004.

2.2.7.Çeviri

2.2.7.1.Gerçekçilik Açısından Kafka, Roger Garaudy, Hür Yay. , İstanbul,1965.

2.2.7.2.Gerçekçilik Açısından Picasso, Roger Garaudy, Hür Yay. , İstanbul,1966.

2.2.7.3.Büyük İhanet, Albert Kahn, Hür Yay. , İstanbul,1966.

2.2.7.4.Gerçekçilik Açısından Saint-Joseph Perse, Roger Garaudy, Uğrak Yay. , İstanbul,1967.

2.2.7.5.Güvercinliğimin Hikâyesi, Isac Babel, Gerçek Yay. , İstanbul,1968.

- 2.2.7.6.Bir Köpeğin Araştırmaları, Franz Kafka, Kovan Yay. , İzmir,1969.
- 2.2.7.7.Görülmeven Adam, Ralph Ellison, E Yay. , İstanbul,1971.
- 2.2.7.8.Yalnız bir Avcı'dır Yürek, Carson McCullers, E Yay. , İstanbul,1973.
- 2.2.7.9.Şampiyonlar Kahvaltısı, Kurt Vonnegut jr, E Yay. , İstanbul,1974.
- 2.2.7.10.Avrupa Gerçekçiliği, G. Lukacs, Payel Yay. , İstanbul 1977.
- 2.2.7.11.Yanılsama ve Gerçeklik, Christopher Caudwell, Yay. ,İstanbul,1977.
- 2.2.7.12.Kıyısız Bir Gerçekçilik Üzerine, Roger Garaudy, Aydın Yay. ,1981.
- 2.2.7.13.Oza, Andrey Voznesenski, Ada Yay. ,İstanbul,1981.
- 2.2.7.14.Ay ve Şenlik Ateşleri,Ceseras Paves, Adam Yay. , İstanbul,1984.
- 2.2.7.15.Nostromo,Joseph Conrad, Adam Yay. ,1985.
- 2.2.7.16.İçimizdeki Şeytan Raymond Radiguet, Can Yay. , İstanbul 1987.
- 2.2.7.17.İlk Filozoflar, Goergo Thompson, Payel Yay. , İstanbul,1988.
- 2.2.7.18.Orgel Kontunun Balosu,Raymont Radiguet, Can Yay. , İstanbul,1989.
-
- 2.2.7.19.Aisyklos ve Atina,GeorgeTthompson,Payel Yay. , İstanbul,1990.
- 2.2.7.20.Altın Gözde Yansımalar, Carsonmccullers, Can Yay. ,İstanbul,1991.
- 2.2.7.21Altın Dal 1-2,James G.Frazer, Payel Yay. , İstanbul,1991.
- 2.2.7.22.Doğal Tarih, Juan Perucho, Can Yay. , İstanbul,1991.
- 2.2.7.23.Güney, Colm Toibin, Can Yay. ,İstanbul,1991.
- 2.2.7.24.Seçme Şiirler, Andrey Voznesenski, İyi Şeyler Yay. ,İstanbul,1992.
- 2.2.7.25.İngiliz Posta Arabası, Thomas de Quincy, YKY, İstanbul,1993.
- 2.2.7.26.Talih Kuşu, Amy Tan, Can Yay. , İstanbul,1994.
- 2.2.7.27.Retorik, Aristoteles, YKY, İstanbul,1995.

- 2.2.7.28.Kırbaç İnce, Jeremy Reed, Telos Yay. , İstanbul,1997.
- 2.2.7.29.Marksizm ve Biçim, Fredric Jameson, YKY, İstanbul,1997.
- 2.2.7.30.Mensonge'un Peşinde Garip Arayışlarım, Malcolm Bradbury, Can Yay., İstanbul,1997.
- 2.2.7.31.Tarih Adam, Malcolm Bradbury, Can Yay. ,İstanbul,1997.
- 2.2.7.32.Yanlışı Okumalar,Umberto Eco, Can Yay. ,İstanbul,1997.
- 2.2.7.33.Güney,C.Toibin,Can Yay.,İstanbul,1998.
- 2.2.7.34.Yanardağı Sevgilim, Susan Sontag, Can Yay. ,İstanbul,2000.
- 2.2.7.35.Thespis, Theodor G. Gaster, Kabalcı Yay. ,İstanbul,2000.
- 2.2.7.36.Dil Hapishanesi,Fredric Jamerson,YKY,İstanbul,2002.
- 2.2.7.37.Yalvaçlar ve Biliciler, Dünya Yay. , İstanbul,2004.

ÖDÜLLER

Orhan Veli'de Fikir Örgüsü yazısıyla 1967 Yeni Dergi Eleştiri Ödülünü aldı.

Tekrarın Tekrarı kitabıyla TDK Eleştiri Ödülünü aldı.

3.MEHMET H. DOĞAN'IN ŞİİR ÜZERİNDEKİ YAZILARININ İNCELENMESİ

Mehmet H. Doğan'ın deneme-eleştiri yazılarına geçmeden önce bu yazılara deneme mi eleştiri mi inceleme mi dememiz gerektiği konusunda Mehmet H. Doğan'ın şu sözlerini alıntılanmak gereğini duyuyorum:

Yazıları toplarken bunların tek başlarına ne deneme ne de eleştiri yazıları olmadığı hakkındaki kanım biraz daha güçlendi. Ahmet Haşim'in dediği gibi 'yarı yoldan ziyade eleştiriden uzak /yarı yoldan ziyade denemeye yakın' ya da tersiydiler. Ta en başından beri benim yazılarıma oturmuş bir özellik bu. Hem bir yazın yapıtının yargılayan bir kişi

olmaktan koruyor beni hem de yazılmış/bitmiş bir yapıt üzerine yazıyor da olsam ortaya yeni bir yazı koyduğum duygusunu ve sevincini veriyor bana.

Ayrıca Ataç'ın dediği gibi 'eleştiri yazısı ,(neden)bir şey öğrenelim diye değil de, herhangi bir sanat yazısı gibi, zevk almak için'' okunmasın ki!²⁷

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi Mehmet H. Doğan'ın yazılarına eleştiriyle deneme arası yazılar demek daha doğru olur. Deneme türünün imkânlarını sonuna kadar kullanan ama eleştirinin kuralcılığıyla boğulmayan yazılardır bunlar. Bir şiiri ya da bir metni çözümlerken okuru da metne dahil etmeye çalışan bir bakış açısının ürünüdür. *Yılların Köpüğü* adlı seçme yazılarını oluşturduğu kitabının önsözünde de:

Baştan beri bir sınırlama ya da kısıtlama zorunluluğu içinde hissetmedim kendimi zaten. Hâlâ da 'denemeci' etiketini 'eleştirmen' yaftasına yeğ tutarım. Kimsenin burnundan kıl almaya yanaşmadığı -oysa ne simsiyah, sicim gibi kalın kallar var alınacak!- bu acayip dönemde ne işime benim eleştiri yapmak!

Neruda gibi ben de, Bir şeyler(i)çözmeye değil

Türkü çığırmaya geldim Buraya

Bakarsınız siz de katılmışsınız, birlikte söylüyoruz. Olur ya!²⁸

²⁷ Mehmet H. Doğan, *Şiir ve Eleştiri*, YKY, İstanbul, 1998, s.7.

²⁸ Mehmet H. Doğan, *Yılların Köpüğü*, Dünya Yay. , İstanbul, 2004, s.15.

Yukarıdaki ifadeleri kullanan Mehmet H. Doğan yazılarındaki amacı ve buna bağlı olarak da seçtiği türü açıkça ifade etmiştir.

Eserlerine topluca bakacak olursak Mehmet H. Doğan'ın deneme ve eleştiri alanında yazdığı kitaplarının sayısı on tane'dir. *Yazının Bir Çağı* ve *Yılların Köpüğü* adlı kitaplarda diğer kitaplardaki bazı yazılarının seçkisini yapmıştır. Bu kitaplardan *Yazının Bir Çağı*'nda: *Tekrarın Tekrarı*'ndan altı yazı, *Birikime Dayanmak*'tan üç yazı, *Şiirin Yalnızlığı*'ndan dört yazı, *Çağının Tanığı Olmak*'tan altı yazı, *Yazıdan Bakmak*'tan sekiz yazı, *Şiir ve Eleştiri*'den yedi yazı, *Şiir, Bugün*'den sekiz yazı olmak üzere 1966-1998 arası toplam kırk iki yazıdan oluşan bir seçki yapmıştır. Ayrıca *Yılların Köpüğü* adlı diğer derleme yazılarından oluşan kitabında *Tekrarın Tekrarı*'ndan dört yazı, *Birikime Dayanmak*'tan üç yazı, *Yazıdan Bakmak*'tan iki yazı, *Çağının Tanığı Olmak*'tan üç yazı, *Şiir ve Eleştiri*'den üç yazı, *Şiir, Bugün*'den üç yazı ve daha önce hiçbir kitabında yer almamış iki yazı olmak üzere toplam on dokuz yazısı vardır. Kitaplarındaki yazı sayısı yüz on altıdır. Bunlardan bir kısmı sanatsal yazılardır. Bir kısmı hikâye ve roman eleştirisine dair yazılardır. Büyük bir kısmı da şiir ağırlıklı yazılardan oluşur.

Ayrıca *Adam-Sanat Şiir Yıllıklarının (1993-2001)* önsözlerinde ve *Yapı Kredi Yayınlarının Şiir Yıllıklarının (2002-2004)* önsözlerinde o yılların şiir ortamına dair tespitler bulunmaktadır. *Yüzyılın Türk Şiiri(1900-2000)* adlı antolojinin önsözünde Türk şiirinin yüzyıllık serüvenini anlatan bir yazı bulunmaktadır. *İkinci Yeni Şiir* adlı antoloji-dosya çalışmasının giriş kısmında *İkinci Yeni Şiir* adlı dönem şiirini incelediği bir yazısı bulunmaktadır. *Tekrarın Tekrarı* adlı ilk kitabıyla 1974 TDK Eleştiri Ödülünü almıştır. 1965-1972 yılları arasında yazdığı yazılardan seçme şeklinde oluşturulan kitapta toplam yirmi yazı vardır. Genel olarak yazılar sanat, eleştiri, şiir ve öykü üzerinde yoğunlaşmıştır. *Birikime Dayanmak* adlı kitapta 1974-1979 yılları arasında çeşitli dergilerde çıkan on yedi yazısı yer almaktadır. Kitap, *Eleştiri Meydan Okuyor, Türk Edebiyatı Üzerine ve Balıkçı Günlüğü* adlı üç bölümden oluşan yazılardan ibarettir. *Şiirin Yalnızlığı*'nda 1966-1985 arası otuz üç yazı vardır. *Şiirin Yalnızlığı* ve *Eleştiri ve İncelemeler* adlı iki bölümden oluşmaktadır. *Çağının Tanığı Olmak* adlı kitapta beş bölüm vardır. Kitap, 1967-1991 yılları arasında çeşitli dergilerde yayımlanan yazılardan oluşur. Mehmet H. Doğan yazılarını bu kitaba seçerken eleştiriden daha çok deneme türüne yakın olanları almıştır. Ayrıca bu kitabında şiir yazılarının diğer kitaplara nazaran daha ağırlıklı olduğunu

belirtmektedir. Bundan sonraki diğer kitaplarının hepsinde yazılar artık şiir ağırlıklı olacaktır. *Yazıdan Bakmak* adlı kitaptaki yazıları 1973-1992 yıllarını kapsar. Genellikle Adam Sanat'ta çıkmış yazılarını ihtiva eder. Kitap dört bölümden oluşur. Dördüncü bölümde Sonbahar ve Evrensel Kültür dergilerinin Mehmet H. Doğan ile yaptığı söyleşiler vardır. Bu söyleşiler Mehmet H. Doğan'ın Türk şiiri ve eleştirisi hakkındaki görüşlerini içermesi açısından önemlidir. *Şiir ve Eleştiri* adlı kitap, dört bölüm ve 1989-1995 yılları arasında yazılmış yirmi altı yazıdan oluşmuştur. Kitaptaki tüm yazılar şiir ve eleştiri üzerine yazılardır. Ayrıca kendisiyle Varlık, Atika, Dördüncü Yeni ile Feridun Andaç ve 1993 şiir yıllığı üzerine yapılmış söyleşiler de eklenmiştir. Bu kitaptan önce yazılarının türünü deneme ya da eleştiri alt başlığıyla niteleyen Mehmet H. Doğan bu kitapla birlikte bunlar için *denem/eleştiri* ifadesini kullanmıştır. *Şiir, Bugün* adlı kitap üç bölümden oluşur. Yirmi yedi yazı vardır. Yazıların tamamı şiir ve eleştiri üzerinedir. Sina Akyol, Derya Çolpan, Enver Ercan ve Mehmet Can Doğan'ın Mehmet H. Doğan ile yaptığı söyleşiler bulunmaktadır. *Türk Şirinden Son Okumalar* adlı kitabında 1998-2004 yılları arasındaki yazıları toplamıştır. *Şiir Defteri, Bir Şair Ölmüş Diyeler ve Düşman Kardeşler* adlı üç bölümden oluşan toplam yirmi sekiz yazı vardır. Kitap, Mehmet H. Doğan'ın ölümünden üç ay sonra yayınlanmıştır.

Mehmet H. Doğan'ın kitaplarındaki şiir üzerine yazdığı yazılara bakacak olursak genel itibarıyla dört ana başlık etrafında toplayabiliriz.

Birincisi: Şiir, şair, okuru ve şiirin toplumdaki yerini sorguladığı yazılardır. İkincisi: Şiir eleştirisi, eleştirmen, eleştiride yöntem, işlev konularına dair görüş ve düşüncelerini paylaştığı eleştiriye dair yazılardır. Üçüncüsü: Türk şiirinin dönemlerini ve şairlerini ele alan tespitler ve bu şairlerin şiir anlayışlarına dair çözümleyici yorumları içeren yazılardır. Dördüncü gruptaki yazılar ise yıllıkların, antolojilerin önsözlerinde ve diğer kısımlarında dönem şiirine dair görüşlerini yer yer belirttiği yazılardır.

3.1.MEHMET H. DOĞAN'DA ELEŞTİRİ VE ŞİİR ELEŞTİRİSİ

3.1.2 Şiire Dair Yazıları

Mehmet H. Doğan'ın kitaplarına girmiş yüz on altı yazısı vardır. Bunlardan bir kısmı sanat, bir kısmı hikâye ve roman, büyük bir kısmı ise ağırlıklı olarak şiir üzerinedir. Eleştirmen olarak yazmadan önce kısa bir dönem şiir yazmıştır. *Birikime Dayanmak* adlı kitabının *Önsöz Gibi*²⁹ başlıklı yazısında kendisiyle yapılan söyleşide *Şiiri bırakışım, sevdiğim, eleştirdiğim şairler düzeyinde bir şiire ulaşamayacağımı anladığımdandır daha çok. Bundan da önemlisi şiire olan saygıdandır.*³⁰ demiştir. Yine *şiirde yapamadı eleştiriye döndü* eleştirilerine de aynı yazıda *'insanın kendini eleştirmesi dünyanın en zor işi. Dünyanın en kötü şiiri bile, onu yazan kimsenin gözünde çok değerlidir. Çocuğu filan gibi bir şey. Kalkıp bu şiire 'kötü' demek 'olmuyor' demek, 'yapamıyorum' demek kapitalisi düzen içinde 'doğrucu Davutluk' diye alaya alınan bir kendine karşı namusluluk örneği değilse nedir? Kendi şiirine kötü diyebilen ve şiir yazmayı bırakan bir kimsenin en azından iyi şiiri sezebildiğini kabul etmek zorundayız. Keşke, kırk yıldır bir sanat dalında direnip de bir arpa boyu yol alamamış bazı kişiler de aynı yürekliliği ve içtenliği gösterebilselerdi.*³¹ diyerek şiiri bırakmasında bile şiiri önceleyen ve önemseyen tavrını vurgulama gereği duymuştur.

3.1.2.1 Şair ve Şiirin Niteliği

Bu yazılarda Mehmet H. Doğan: Şiirin niteliği-yapısı-metalaşması-toplumdaki yeri-okuru-şair algısı-eleştiri-eleştirmen-eleştiriye yöntem ve işlev konularını ele almıştır.Şiirinin niteliğine dair şu tespitlerde bulunur:

*Şiirden, beni, bildiğim, tanıdığım bir dünyaya o güne kadar bilmediğim bir açıdan baktırmasını beklerim. Bütün ömrünü şiire adanmış has şairlerin bile ne olduğunu bilmedikleri şiiri, belli ilkeler içine sığdırmamı beklemeyin benden. Şiiri ayak sesinden tanırım, ama ne olduğunu tarif edemem.*³²

²⁹Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay. ,İzmir,1979,s.1.

³⁰A.g.e.,s.2.

³¹A.g.e.,İzmir,1979,s.3.

³²Hürriyet Gösteri, S.264,Kasım 2004,s.10.

Mehmet H. Doğan 1972 yılında yazılarından derlediği ilk kitabı *Tekrarın Tekrarı*'nda *Şiirde Konu ve Anlam*³³ başlıklı yazısı ile şiirde anlamla konunun farklı şeyler olduğunu ifade ederken şunları söylemiştir:

Halk, bir şiir dinlemiş de beğenmişse, 'ne güzel söylemiş adam!' diyor. Oysa bir hikaye ya da romansa,, 'ne güzel anlatmış!' diyor. Demek, şiir yazarken, bir şey anlatmıyor, bir şey ispat etmiyor şair. Tersine, göstererek, duyurarak belki de o güne kadar bize yanlış belletilen bazı şeyleri değiştirmeye sarsmaya çalışıyor. Deyim yerindeyse gerçeği yeniden yaratıyor. Bir imge (imaj),bir sözcüğün tekrarı, ters kurulmuş bir sıfat tamlaması, bir anda yıkar kafamızdaki eski bir görüntüyü, ya da alışkanlığın üzerine yığıldığı tozdan topraktan temizler gerçeği. Yepyeni, bir tanımadığımız biçimiyle koyar karşımıza. Dünyaya yepyeni bir bakış verir bize.

*Bize o yadırgatıcı bakışı vermeyen şiir bir bakıma bilineni tekrar ediyor, daha kötüsü geçici olanı, değişmesi gerekeni sağlamlaştırıyor, demektir. İkisi de kötü. Çünkü bulunmuş toprakları yeniden bulmak ya da daha ötesini görmeyelim diye önümüze duvar çekmek değildir şiirin görevi. Şiir hiçbir devirde tutucu olmamıştır. Yaratıcılık ile tutuculuk bağdaşmaz çünkü. Bu bakımdan artık apaçık söylenebilen şeyler nasıl mizahın konusu olmaktan çıkıyorsa bilinenin artık korkulmayanın artık sevilmeyenin sınırında duruyor şiir de açıklama, gerçeği tarih içerisinde yerli yerine oturtma başka edebiyat türlerinin örneğin romanın görevi oluyor.³⁴ sözleriyle şiirde anlamın ne olduğunu ve iyi bir şiirin ölçütünü çiziyor. Aynı kitaptaki *Şiirde Biçim Üzerine*³⁵ adlı yazıda şiir eleştirisinde kullanılan yargılardan biri olan *biçimcilik* kavramı üzerinden şiirde biçimin ne olduğu ve ne olmadığını şu paragrafta anlatmaya çalışıyor:*

³³ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972,s.35-38.

³⁴ *A.g.e.,s.35.*

³⁵ *A.g.e.,s.38-46.*

Şiirde biçim derken anlaşılması gereken şey, salt bir dış yapı ya da dil değişikliği değil, bunlarla birlikte zamanla değişen gerçekliğin, bilincin zorladığı bir içyapıdır, bir kuruluştur. Bu gerçekliği, bu bilinci en tam, en etkili ve en kısa yoldan anlatabilmek için şairin zorladığı kuralların, alışılmışlıkların kırılmasıdır. Kesin bir tanımlaması yapılamaz bu kuruluşun. Şiirle ortaya çıkar, onlarla tanınır. Barok müziğini bir modern klasik müzikten, nasıl dinler dinlemez ayırt edebiliyorsak, yeni şiirsel yapıları, biçimleri de öyle tanırız okur okumaz.³⁶

Çağının Tanığı Olmak kitabının Şiirin Ne Olmadığı Üzerine³⁷ adlı yazısında Mehmet H. Doğan edebiyat profesörlerimizden birinin şiirin tanımı için yaptığı şiir, göklerde uçan nazenin bir balondur. Tabirinden yola çıkarak şiirin balon olmadığını yani yutturmaca olmadığını söyler. Ayrıca Şiir düşünce de değildir. Şiir yazıyorum diye oturup parlak düşünceler arayanlar, icat edenler darılsın, ama bu böyle. Keramet, söylenen sözün parlaklığında yüceliğinde, öğreticiliğinde olsaydı, filozofların en büyük şairler olması gerekirdi. Bunun karşısında olan kişiler şiirin bir coşku aracı olduğunu ileri sürerler. Şiirin yalnızca bir coşku aracı olduğunu söylemek insanların edimlerini bir tek duygu boyutuna indirgemekle birdir. Ne coşku ne akıl şiir için tek başına açıklayıcı olabilir. Şiir slogan değildir. İnsanoğlunun en eski yaratıcı etkinliğinin, hangi yüce amaçlarla olursa olsun, kalıp söze indirgenmesi istenemeyeceği; istense de insanda yaratıcılık tohumu olduğu sürece başarılamayacağı için; öte yandan, sloganın şiirleşmesi, şiir özellikleri kazanması, etkinliği yönünden daha yararlı, hem de daha masum bir istek olduğu için,

Şiirleşmeye EVET!

Sloganlaşmaya HAYIR!

³⁶ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972, s.38.

³⁷ Mehmet H. Doğan, *Çağının Tanığı Olmak*, YKY, İstanbul,1993,s.101-108.

Şiir kendi kendine mırıldanılan bir türkü değildir. Okuyanı, dinleyeni de yaratma işine ortak eder, yaratma sevincini duyurur ona. Şiirde gösterilen ustalıkların saklanması, örtülmesi gerekliliği de bundan değil mi? Binlerce yıldır şarkı söylemekten bıkmayan insana şiiri yeniden sevdirmenin yolu da onu bu yüce uğraşa, bu yaratma işine katma çabasından geçiyor kuşkusuz. Bütün sanat ürünleri gibi şiir de doğal bir şey değildir. Doğallık alışılmışlık şiirin düşmanıdır. Gerçek şiir, doğal gelen, alışılan değil, garip gelen, şaşırtan, sezdiren, bulduran, yaratıcılığa itendir.³⁸ ifadeleriyle geniş bir şiir beğenisinin ipuçlarını okura hissettiriyor.

Ustaca çizilmiş bir karikatür gibi olmalı şiir. Üç beş çizgiyle sâde ama anlamlı. Güldürmeli, düşündürmeli demek istemiyorum. Daha çok yapısından söz ediyorum şiirin. Onu okuduğumuzda, sözcüklerle kurulan yapıdan, bu yapının somutlaştırdığı anlam ya da yaşantıdan aldığımız tat, karikatürde çizgilerin sadeliği, çizimin basitliği karşısında duyduğumuz hayranlığa benzemeli: bir iki çizgiyle ufacık bir yere sığdırılmış anlamın büyüklüğü, derinliği karşısında duyduğumuz hayranlığa.

Yoğunlaşmış bir emek ve yaşantı olmalı şiir. Ardında çizilmiş binlerce çizgiyi; söylenmiş, yazılmış ama üzeri karalanmış binlerce sözcüğü yaşanmış, denenmiş, değerlendirilmiş anları taşıyan ama bunları göstermeyen emek ürünü bir yapı olmalı.

Bir de hiç gün yüzü görmemiş bir şey söylerken bile onu o denli bizim, o denli bizden yapmalı ki, bunları daha önce neden bizim düşünmemiş olduğumuza şaşalım!³⁹

Şiir ve Eleştiri adlı kitabında ise *Şiir Savaşa Karşıdır*⁴⁰ adlı yazıda şiirin çağrıştırdığı duygulardan biri olan barış duygusu ile ilişkisi vurgulanıyor:

³⁸ Mehmet H. Doğan, *Çağının Tanığı Olmak*, YKY, İstanbul, 1993, s.101.

³⁹ A.g.e., s.101.

⁴⁰ Mehmet H. Doğan, *Şiir ve Eleştiri*, YKY, İstanbul, 1998, s.25-28.

Tarihi boyunca karanlığa, baskıya, düşmanlığa yalana karşı aydınlığı, özgürlüğü, dostluğu barışı ve içtenliği koyma savaşımı verir şiir. Şiir insanoğlunun para ün utku emretme buyruk altına alma, sömürme gibi tutkularla kirlenmemiş çocukluğudur. Şiir, şaşmaz bilincidir insanoğlunun. Barışa, özgürlüğe kundak sokanları, şair haber verir insanlara.⁴¹

Şiir, Bugün adlı kitabının *Şiirde Düşünce*⁴² adlı yazısında Mehmet H. Doğan, şiir yazarların düzyazı yazarlardan çok olduğunu ve bunun sebebinin de şiir yazmanın hafife alınmış olduğunu ve kimsenin kendisi dışındaki şairleri okumadığı gerçeğini dile getiriyor. Buradan şiir yazmayı ciddi bir uğraş olarak görmeyip hafife alanları şu şekilde eleştiriyor:

Şiir yazmak bir eylem biçimidir, bir yaşama biçimidir. Dünyada insanca varoluşun vazgeçilmez koşullarından biridir. Şiirden düşünceyi kovup onu yalnızca esine ve duygulara teslim olmuş sayanlar, ondaki şiirce düşüncenin, şiire dönüşmüş düşüncenin farkında değiller. Ondaki düşünceyi, konuşmadaki felsefedeki, düzyazıdaki düşünceyle karıştırmaktadırlar. Oysa şiirde düşünce, hiç de alışılmış biçimiyle, düzeniyle görünmeyebilir. Deyim yerindeyse, yanlış anımsamıyorsam, bir konuşmasında Melih Cevdet Anday'ın dediği gibi bir karşıt düşünce, karşıt felsefe biçiminde de gözükebilir. Tıpkı, resimde, müzikte olduğu gibi şiirde de düşünce, resimsel, müziksel, şiirsel bir kılığa bürünmüştür. Tersine, şiiri yalnızca düşünceye bağımlı sayanlar da onu bu alışılmış kılığına sokmaya çalışmaktadır. Her iki durumda da şiir, doku uyumsuzluğu nedeniyle düşünceyi bu haliyle reddetmekte, dolayısıyla yazılanlar şiir olmamaktadır.⁴³

⁴¹ Mehmet H. Doğan, *Şiir ve Eleştiri*, YKY, İstanbul, 1998, s.25.

⁴² Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul, 2001, s.16-18.

⁴³ A.g.e., s.17.

Bütün bu alıntılarda görüldüğü gibi Mehmet H. Doğan yazılarında şiiri nasıl algıladığına dair görüşlerine oldukça geniş yer vermiştir. Zaten bu şiirsel altyapımın üzerine şiir eleştirisi anlayışını bina etmiş ve Türk edebiyatındaki birçok ünlü şairimizin şiirlerinin estetik anlayış içerisinde çözümlenmesini yapmıştır.

Geçenlerde genç kuşaktan bir şairden söz ediliyordu. Hem de bir ara bayağı güzel şiirler yazmış, küçük bir de kitap çıkarmış, yetenekli genç bir şairden. Melih Cevdet' in bir Yanyana'sını bir Telgrafhane'sini bilmediği ileri sürüldü. İnanılmaz gibi geliyor ama gerçektir bu sav. Geçici bir heves değilse şairliği, kendinden önceki şairleri tanımaması, ülkesinin şiirini bilmemesi, bir genç şair için bağışlanması güç bir suç olmaktan öte işini ciddiye almadığının kesin bir kanıtıdır.⁴⁴

Büyük şairin nasıl olması gerektiği sorununa şu şekilde yaklaşır:

Büyük sanatçıların tarih sahnesinde gerçekleşmekte olan değişikliğin yardımcı gücü değil asıl yapıcı öğelerinden biri oldukları bilinciyle kurdukları yapıtlar her zaman canlı her zaman yol göstericidir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yazılan bir yığın ısmarlama kahramanlık şiirinin unutulmuş olmasına karşın, Nazım'ın Kuvayı Milliye Destanı'nın dipdiri yaşamakta oluşu bunun en güzel örneğidir.⁴⁵

*Şiirde Enflasyonu Aşağı Çekmek*⁴⁶ yazısında genç şairlere şiir adına şu şekilde seslenir:

Yapmak istediğim şey genç şair adaylarına şiir yazmanın sandıkları kadar kolay hafife alınacak emek harcamadan belli bir okuma-alıştırma-eleme döneminden geçmeden, Türk şiirinin en az elli yıllık geçmişini tanımadan girişilecek bir uğraş olmadığını; bu yolda çalاکalem öykünmelerle benzetmelere bir yere varılamayacağını bir kez daha elimden geldiğince göstermektir.

⁴⁴ Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay. , İzmir,1979,s.20.

⁴⁵ A.g.e.,s.31.

⁴⁶ Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay. , İstanbul,1993,s.76-79.

*Amacım genç şairlerin hevesini kırmak değil, şairliğin zor bir zanaat olduğunu çıktıkları yolun çileli bir yol olduğunu bin birinci kez anımsatmaktır. Yazının, özellikle şiirin bir yaşama biçimi olduğu gerçeğini bir daha bir daha yinelemektir.*⁴⁷

Sanatçı ifadesiyle şair ifadesini kastederek şu şekilde şairi tarif eder:

*Sanatçı, günüyle yetinmeyen gözünü kulağını artık bir giz olmaktan çıkmış, bilinen alışılmış şeylerin ötesine diken; karanlığın, gelecek günlerin bulutlarının ardındaki şeyleri görmeye, göstermeye çalışan insandır. Sanatçılık denen, insanın başsız-sonsuz yaratıcı yanının, doğayı yeniden yaratma özelliğinin bir gereğidir bu. Sanatçının düşlerinin, uğraşmadığını, ayaklarının yeryüzüne sağlam bastığını gösterir. İnsan soyunun en uyanık kişisidir korkularının, uyarılarının zamanla gerçeklik kazanması, bazılarının sandığı gibi onun ham hayallerle sanatçı.*⁴⁸

Sonuç itibariyle Mehmet H. Doğan'ın şiire ve şaire bakışı onun sanata ve evrene bakışının bir parçasıdır. Bu bakışın içinde şiiri ciddiye alış, titizlik, disiplin sanatçı duyarlığı ön planda gelen durumlardır.

3.1.2.2 Şiir ve Okuru

Mehmet H. Doğan şiir yazılarında şiirin niteliği kadar okurun niteliğini de sorgulamıştır. Okurun niteliğiyle şiirin niteliği arasında direk bir bağ kurmuştur. Bilinçli okurun iyi ve has şiiri yaratacağını söyleyerek şunları ifade etmiştir:

Gerçekten de sorun, bu bilinçli okuyucu kitlesinin var olup olmayışında düğümleniyor daha çok. Bilinçsiz okuyucunun sanatçıyı nasıl kötü, kalıplaşmış, bayağı eserler vermeye zorladığını; yetişmiş okuyucunsa bunun tersine, sanatçı üzerindeki olumlu etkisi ile onu tembellikten, tekdüzelikten kurtarıp yaratıcı alanlara iltiğini sosyolojik bir ger çek olarak toplumun, hatta çeşitli toplumların ayrı ayrı katlarından alınan örneklemelerle ortaya koymak gerekir. Bu kadarı yetmez diyorum ben. Suçlamalı da bilinçsiz okuyucuyu.

⁴⁷ Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay. , İstanbul,1993,s.76.

⁴⁸ A.g.e.,s.77.

Büyük yanlışını anlayıncaya kadar, şiirsiz, edebiyatsız, sanatsız ne felsefenin ne ekonominin ne tarihin ne de politikanın öğrenilemeyeceğini, sindirilemeyeceğini kafasına sokuncaya kadar suçlamalı zorlamalı onu. Bir felsefe eserini döne döne iki defa üç defa okuyarak anlamaya çalışırken, bir şiiri bir hikâyeyi bir defa okuyup, “beğenmedim. İş yok bunda” diye bir kenara atmanın, daha daha iyi şiir ya da hikâye üstüne sözüm ona yargılar sıralamanın en azından civik bir sorumsuzluk örneği olduğunu göstermeli ona. Öğrendiklerini her gün yeniden ölçüye vurup doğrulamayı, kendisini her gün aşmayı, çünkü yeni koşulların, yeni ilişkilerin, yeni gerçekler, yeni doğrular yaratacağını öğreten bir felsefe yönteminin yanında kırk yıl öncenin beğenisi ile ağzını yaya yaya şiir okumanın ya da sulu bir oyuna alkış tutmanın bir tutarsızlık, bir ayıp olduğunu öğretmeli. İnsan olmanın, aydın olmanın koşullarından ilkinin, “anlamıyorum” demek değil anlamaya çalışmak olduğunu iyice belletmek gerek ona. Böylece helki bir süre sonra şairlerimizi, hikâyecilerimizi, romancılarımızı bu kötü yalnızlıktan, bu terk edilmişlikten kurtarabilir.⁴⁹

Aynı kitapta yine okuyucunun görevini ve nasıl olması gerektiğini sorgulayan *Kötü Okuyucu ve Edebiyat*⁵⁰ adlı yazıda:

Ehrenburg, iyi yetişmiş bir okuyucunun sanatçıyı yeni ve özgün eserler vermeye zorlayacağını yazıyordu. Ya iyi yetişmemiş okuduğunu değerlendirme yeteneğinden yoksun okuyucu? Ne katkıda bulunabilir sanatçının yaratma çabasına? Onu nasıl kendisini aşmaya itebilir? Birakin kendisini aşmaya itmeyi, kösteklemez mi, canından bezdirmez mi? Sağır bir duygusuzluk içinde savsaklamaya, yerinde saymaya nerdeyse zorlamaz mı edebiyat hareketine çok şey katan; ilkeği, yetişmemişliğı yani bir dereceye kadar yokluğu ise ondan çok şeyler götüren bir etken.

Sanatçının okuyucuyu düşünerek, onu kerteriz olarak eser vereceğı demek değildir bu. Söz konusu, bir karşılıklı etkilenim, bir duygu ve beyin alışverişidir.

⁴⁹ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara, 1972, s.9.

⁵⁰ A.g.e. , s.19-24.

Sanatçı eserini yaratır, geçer gider; okuyucunun onu ne derece izlediği pek o kadar da önemli değildir, demeyeceğim ben. Sonuç olarak yeni bir şey ortaya koymaktadır sanatçı; parmağını o ana kadar görülmemiş bir şeye uzatmaktadır. Onun görülmesini, hem de gösterdiği gibi görülmesini ister. Körler ülkesinde resim, sağırılar ülkesinde müzik diye bir sanat olmazdı kuşkusuz. Okuyucusuz da edebiyat olmaz. Sanat eseriyle okuyucu ve izleyici arasındaki kopmuşluk olsa olsa büyük bir kısırlığa götürür sanat ortamını. Okuyucu ile sanat eseri arasında kurulacak olan köprü, bu çaba sonunda yaratılacak olan bilinçli okuyucu kütlesi daha yüksek düzeydeki sanat eserlerine olanaklar hazırlayacaktır. Bu yüzden, bilinçli, ne okuduğunu bilen bir okuyucu külesinin yetiştirilmesi her şeyden önce sanat –edebiyat ortamının geleceği için kaçınılmaz bir gerekliliktir.⁵¹

Bugün yurdumuzda şiirin geçerliği araştırılmaksızın varsa şiir okuyucusunun nitelikleri, eğilimleri, sapmaları üzerinde durulmaksızın yapılacak bütün değerlendirmeler, hesaplar yarın yanlış çıkacaktır. İzleyicisini tanımayan-onun suyuna giden demek istemiyorum-onu aydınlatmayan, yetiştirmeyen bir sanat ortamı(eleştirmeni, dergicisi, gazetecisi, yayımcısı...vb)kısırlıktan, koltuk değnekleriyle yürümekten kurtulamayacaktır.⁵²

Şiirde Konu ve Anlam⁵³ yazısının sonuç kısmında şiir okuru için:

Şiir okuma alışkanlığı kazanmamış, şiirden neler bekleyeceğini bilemeyen, şiiri diğer söz sanatları ile karıştıran kişilere anlatmak gerek bunu. Uyanık bir şiir okuyucusu yetiştirmek gerek. Eleştirmenlerle, şairlerin kendilerine düşen görev bu.⁵⁴ demektedir.

Şiir, Bugün⁵⁵ adlı yazıda Mehmet H. Doğan şiirle okurun arasının nasıl açıldığını:

⁵¹ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. ,Ankara,1972, s.19.

⁵² Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı* Broy Yay. ,İstanbul,1986,s.6.

⁵³ A.g.e.,s.29-32.

⁵⁴ A.g.e.,s.34.

⁵⁵ Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul,2001,s.11-15.

Şiiri, şairliği yüceltenler, baş tacı edenler o güzel dizeleri, şiirleri yazan şairin nasıl yaşadığını hiçbir zaman düşünemezdi doğallıkla. Onlar için şiir, kendi kavrama sınırları içinde, kendi algı alanları genişliğince etkilendikleri bir şeydi. Bu sınırlar ve algı alanları daraldıkça, ilgileri başka alanlara kaydıkça şiir de okurun gözünde eski yeteneğini yitirmeye başladı. Şiir, tedirgin edici olmaya doğru gittikçe, rahat koltuğunda rahatsız edilmek istemeyen okurun(halkın)ondan kaçışı hızlandı. Okur, şiirin kendisine göstermek istediği şeyi elinin tersiyle itiyor, daha kolay, daha kaçamak yollardan doyum getiren oyalayıcı, kandırıcı şeyleri yeğliyordu.

Şiirle okurun arasının giderek açıldığından yakınanlar, bu kopuşta suçu hep şiire, şairlere yüklemiştir. Okurun, şiirin elini bırakmasından değil, şairlerin halktan kopuşundan söz etmişlerdir. Halka inme ya da halkı kendi düzeyine çıkarma tartışmalarının başladığı yer de burasıdır işte.⁵⁶ sözleriyle çarpıcı bir şekilde anlatıyor.

Yine *Eleştirinin İşlevi*⁵⁷ başlıklı yazısında iyi bir okuyucu oluşturmanın önemini şu sözlerle anlatır:

Eleştirici, yaratılmış bir eseri ikinci kez yaratan bir icracı değildir. Yaptığı dürtmelerle, açıklamalarla, bütünlemelerle bir sanat eserine daha büyük bir açıklık kazandırıyor da eleştiricinin yarattığı asıl önemli şey daha vardır: bilinçli OKUYUCU kitlesi! Kötü piyasa mallarından kurtarılmış, sanatın bir zevk aracı değil, kişiliğini, çevresini, çağını tanımak ve aşmak yolunda büyük bir yardımcı, büyük bir gereklilik olduğunu anlamış, giderek sanatçıyı daha iyi eserler vermeye itecek bilinçli bir okuyucu kitlesi, herkesten önce eleştiricilerin eseri olacaktır.⁵⁸

Yine okur seviyesinin önemini *Sanat-dışı Sanat Eleştirileri*⁵⁹ yazısının sonuç kısmında şu şekilde verir:

⁵⁶ A.g.e.,s.11.

⁵⁷ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972,

⁵⁸ A.g.e.,s.46-51.

⁵⁹ A.g.e.,s.46.

*Sanat eserlerinin gerçek değeri, onu özümleyebilecek bir düzeye erişmiş, onu bir emek ve yaratıcılık ürünü olarak karşılamaya hazır çevrelerde anlaşılır. Bir eleştirici olarak, gerçek bir aydın olarak görevimiz, katı yargılara sapmaksızın, bu bilinçli okuyucu çevresini genişletmeye yardım etmektir. Sanatımız asıl sağlam dayanağını ve ilerleme gücünü, bu, okumasını ve değerlendirmesini bilen çevre içinde, yani yarımın aydın Türk halkında bulacaktır.*⁶⁰

Sonuç itibariyle Mehmet H. Doğan iyi ve nitelikli bir okur kitlesinin iyi şiirin yazılmasına sebep olacağı görüşündedir. İzleyicisini yetiştirmeyen sanat ortamının, kısırlıktan kurtulamayacağını düşünür. Bu yüzden okuyucuyu bir şiire nasıl bakacağını göstererek yetiştirmenin ana mesele olduğunu bilir. Bu temel anlayışla yazılarını oluşturur.

3.1.2.3 Şiir ve Toplum

Şiirimizin toplumsal algısına dair *Gazetelerde Edebiyat*⁶¹ başlıklı yazısında:

Bir ölüm ya da ödül kazanma gibi büyük bir olay olmadıkça edebiyat, hele hele şiir aşamaz bu sınırı. Böyle günlerde bir garip görüntü kazanır gazeteler. Bir film yıldızının ya da “kara kışta Nice’de denize giren bir dilber” in yerini almış olan bir şair, bir romancı fotoğrafı rahatsız gibidir yerinde. Hemen yarın yok olacağını bilir orada, kendi yeri değildir orası. Sağlığını hala yitirmemiş bazı okurlarsa kutlarlar bu ender görülen olayı: keserler gazetenin orasını, saklarlar. Orhan Veli öldüğü gün tek sütun üzerinden verilen haberle on on iki cm karelik resmi hala saklarım. Para getirmez çünkü edebiyat. Ne yazarına ne de yayımlayanına. Belki de kapitalist gelişimde “mal” olmamak için en inatla direnen edebiyat yapıları olmuştur.

⁶⁰ A.g.e.,s.46.

⁶¹ A.g.e.,s.24-27.

Fakat gazetelerin edebiyattan uzak duruşlarının nedeni yalnızca ticari değildir. Politik ve sosyal nedenleri de vardır. Özellikle bizim toplumda şiir ve edebiyat, toplumun tarihsel gelişimi başka anlatım alanları yaratmadığı için yerleşik düzenin ilerisine nişan almış, onun eleştirisi olmuştur çoğunlukla. Egemen güçlerle uzlaşmak yerine çatışmıştır onlarla. Toplumsal özlemler romanda, hikâyede, şiirde soluk almıştır. Politik mücadelelerin ilk kurbanlarını sanatçılar vermiştir. Pir Sultan'dan günümüze kadar sayısız örnekleri sayılabilir bunun.⁶² diyerek medyamızın edebiyata bakışını acı bir örnekle vermeye çalışmıştır.

Birikime Dayanmak'taki Şiirin Yalnızlığı⁶³ adlı yazısında şunları ifade eder:

Televizyonda paket yayınların yapıldığı bir ilde Behçet Necatigil ile ilgili, uzun süre önce hazırlanmış bir program gösteriliyordu. Necatigil kendine özgü konuşma tarzıyla yaşamını, şiirini anlatıyordu usul usul.

Çoluğu çocuğu ile yaşlısı genci ile ev halkı Necatigil'in anlattıklarına ilgisiz, günlük şeylerden konuşuyordu. Bir biz dinliyorduk onu, Necatigil i tanıyanlar ve programı daha önce izlemiş olanlar. Konuştuk o evde. Bizim dinlediğimizi gören ev sahibi bir an televizyona baktı, sonra: "Kim bu adam yav, ne konuşuyor?" diye sordu. Biz, suçüstü yakalanmış gibi utangaç, "bir şair" dedik, "kendi şiirini anlatıyor" bir an sessizlik oldu odada. Aynı gece bir süre sonra bir "Bonanza" filmi başladı. Bu kez aynı ev halkı özenle çevresine toplandı televizyonun: büyükler koltuklara, masa çevresine, küçüklerse yere bağdaş kurarak. Çıt yoktu ortalıkta. Konukluğumuz filan unutulmuştu, bizimle de konuşmuyorlardı artık. Dikkatle derin bir ilgiyle izliyorlardı Amerikalı Cart -wright ailesinin hikâyesini. Baba Cart- wright kötü sıkıştırılmıştı. Haydutlar, tabancalarını üzerine çevirmiş, paranın yerini soruyorlardı. Görünürde hiçbir kurtuluş umudu yoktu. Yere bağdaş kurmuş, heyecanla filmi seyreden sekiz on yaşlarında bir oğlan heyecandan kısılmış sesiyle bozdu sessizliği:

⁶² Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972,s.24.

⁶³ Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay. , İzmir,1979,s.55-58.

“Cartrayt ‘i öldürriyeler daa!”

Bu hikâye değil gerçek olay burada biter ne sivrisinek vızıltısı ne davul zurna sesi gerekir anlaşılması için. Ama ben o günden beri, şiirimizin yalnızlığının her gün biraz daha artan acısını içimde taşıyorum. Bu yalnızlığı bilmiyor muydum daha önce? Biliyordum elbet, ama hiçbir zaman bu kadar somut bu kadar korkunç duymamıştım.

Ömürlerini şiire adanmış, şiiri bir yaşam savaşı diye görmüş hatta şiirlerini bu savaşın emrine vermiş nice şairi düşündüm. Türk dilini en iyi en güzel kullanan yeniden yaratan insanları. Bir avuç sevenin izleyicinin dışında toplumsal yaşamın bütün alanlarından sürülmüşler, yapayalnızdılar. Bir okuyucu azınlığının dışında kimseyle ulaşamıyordu sesleri. Kim bilir, Türkiye’nin kaç yerinde kaç kişi aynı anda, aynı soruyu soruyordu:

“Kimdir bu adam, ne konuşuyor?” ‘Behçet Necatigil kimdir?’⁶⁴

Aynı kitaptaki *Pop Konseri Şiir, vb.*⁶⁵ adlı yazıda otobüsler dolusu insanın pop müzik konseri için seferber olmasına rağmen aynı heyecanı edebiyat için duymamasını yadırgayarak şunları söyler:

Şiirde mi edebiyatta mı suç? Ama şurası yadsınamaz bir gerçek: şiir edebiyat yenik düşmüştür, yenik düşürülmüştür, dolmuş şarkılarından pop şarkılarına kadar uzanan uydurma köksüz ve içeriksiz bir müzik karşısında. Yenik düşürülmüştür, çünkü bir futbol maçı için stadyumları dolduran on binlerce insan; ne şiirden, ne müzikten, ne sestten nasibi olmayan batı pop müziğinin kötü kopyacısı şarkıları dinlemek için konser salonlarını, stadyumları dolduran on binlerce genç insan şiirin edebiyatın çok uzağındadır bugün. Şiir hiçbir şey söylemiyor onlara. Şiir okumayı, bir şiiri sevip ezberlemeyi çok eskide kalmış bir bakıma geri bir tutku, gereksiz bir romantizm, bir hastalık sayıyorlar belki de.

⁶⁴Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay. , İzmir,1979,s.54.

⁶⁵A.g.e.,s.52-55.

*Şiir, bireysel ya da toplumsal ilişkilerin, olayların yüzeyindeki duygu ve düşüncelerle değil bunların derindeki anlamıyla, doğurgan kökleriyle uğraşır. Gelip geçici coşkudan, köksüz bir hayranlıktan çok bir sezgi gücü, bir zihin çalışması bir entelektüel çaba ister okuyucudan.*⁶⁶

*Şiirin Geçerliği*⁶⁷ adlı yazıda Mehmet H. Doğan şiirin toplumumuzdaki öncelik sırasını sorguluyor ve şöyle diyor:

Şiir okunuyor mu?

Bulduğumuz ilk açık kapıdan dalalım öyleyse bu çok yanlı sorunun içine: Şiir okunuyor mu bugün yurdumuzda? İyi ya da kötü, yeni ya da eski, şöyle ya da höyle şiir değil, genellikle şiir okunuyor mu? Kim olursa olsun, koskocaman bir HAYIR'dan başka karşılık veremez bu soruya. Şiir okunmuyor bugün.

Görülüyor ki, okuyucunun şiir karşısındaki aldırmaazlığından, gönlünü şiire kapayışından Nazım da kurtulamamıştır. Orhan Veli de yerli şairler de, yabancı şairler de.

Yeryüzünde milyonlarca insan müziksiz, tiyatrosuz, sinemasız edemezken şiir için de aynı şeyi söyleyebilir miyiz? Hemen her gün şarkılarla, türkülerle iç içe yaşayan, ayda yılda bir kez olsun sinemaya gitmeden duramayan insanların kaçta kaç ömürlerinde bir şiir dinlemek, bir şiir okumak, bir şiir kitabının kabını açmak gereksinimi duyar?

Yaşamı boyunca bir tek şarkı dinlemeyen, bir tek ezgi murıldanmayan insan olmadığı, olamayacağı halde, bir tek şiir, bir tek dize okumadan bu dünyadan göçüp giden insan sayısı herhalde sayı ile belirtilemeyecek kadar çok olmalıdır. İşte gerçek şiir okuyucusu diyebileceğimiz kişi şiiri de yaşamın onsuz edilemeyen bir parçası durumunda düşünen insandır.

⁶⁶Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay. , İzmir,1979,s.52..

⁶⁷Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986,s.6-25.

Bir şair yıllar sonra bir şiir kitabı çıkarıyor, bütün yüreğini koyuyor da ortaya kimsenin kılı kıpırdamıyor aylarca. Şiirle uğraşanlara, şiir üzerinde çalışanlara ciddilik nutukları çekiliyor, daha ciddi şeylere kafa yormaları öğütleniyor. Nazım'ın, Orhan Veli'nin Cahit Sıtkı'nın ve daha nicelerinin ölüm yıldönümleri geçiyor gidiyor da anılarına bir toplantı yapılmıyor, bir tek kitap çıkıyor.

*Nedendir bu vurdumduymazlık? Nedendir bu şiirden kopmuşluk? Neden umudunu yitirdi okuyucu şiirden? Neden yitirdi şiir geçerliğini?*⁶⁸ diyerek toplumun şiire mesafeli duruşunu gözler önüne seriyor.

Yine insanımızın şiirle olan bağının zayıflama sebeplerini sorgulayarak üretilen şiirin niteliksizliğini:

*Teknoloji halka daha kolay, daha birebir eğlenme, vakit geçirme araçları sunmakta ondaki bilinmeyeni arama, bulma merakını, hevesini, sevincini giderek aşındırıyor ve gerçek şiir okuru sayısını giderek daha da azaltıyor. İlk gençliğin vazgeçilmez lüksü şiiri, tam anımsanmayan ama akıldan da çıkarılamayan bir düşünüş gibi hala kafalarında saklayanlar, ucuz şiirlerden, ucuz şairlerden zahmetsiz öğrenilen bilgiyle kötü şiirler yazıyorlar, bir süre, gazetelerin, magazinlerin şiir köşelerinde yayımlıyorlar bunları, kimi zaman şarkı sözleri olarak bir süre kulaklarda dolaşiyor, sonra da alttan gelen yoğun kötü üretimin baskısıyla tuvalet kağıdı gibi kullanılıp bir kenara atılıyor bunlar.*⁶⁹ diyerek dile getirir. *Sokağa Düşürülen Şiir*⁷⁰ adlı yazısında da Mehmet H. Doğan şiirin medyatikleşmesine şu cümlelerle karşı çıkarken onurlu bir aydın eleştirmen olmanın sorumluluğuyla hareket eder.

*Biliyorum medya şiiri kullanmak istiyorsa rayting ya da şu bu amaçla kullanmaya karar vermişse, ne yazsak, ne etsek önleyemeyiz onu sokağa düşürmesini. Bâri, şair olarak, eleştirmen olarak bu programlara katılıp bir de kendimizi kullandırmayalım bu amaç uğrunda.*⁷¹ diyerek tepkisini dile getirir.

⁶⁸ Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986,s.6.

⁶⁹ A.g.e.,s.9.

⁷⁰ Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul,2001,s.49-51.

⁷¹ A.g.e.,s.49.

Sonuç itibariyle her şeye rağmen şiirimizle ilgili umutlu olduğunu 1991 yılında yazdığı *Şiirin Kıyıları*nda⁷² adlı yazıdan çıkarabiliriz:

*Evet, bu denli beğeni düşüklüğüne, sıradan beğenin insanlarımız üzerinde bu denli egemen oluşuna, onca ucuz şarkıya, türküye, gerçek şiirimizin kırk elli yıl önceki düzeyini bile tutturamayan hafif müzik şarkı sözlerinin bir veba salgını gibi ortalığı sarmasına karşın şiir yine sürdürüyor geçerliliğini. Belki de arabesk salgınının giremediği tek alan, şiir. Medyaların bütün baskısına, resmi, gayri resmi bütün zorlamalara karşın sıradana, ortalamaya boyun eğmiyor şiir. Sıradana, ortalama beğeniye teslim olmanın yok olmak demek olduğunu şairlerden daha iyi kimse bilemez. Bunun için de o görece yalnızlığı bir ayrıcalık, belki de bir korunma yolu sayıyorlar. Doğru da. İki üç bin basan bir şiir kitabının iki üç yılda tükenmesi, onun şiir düzeyinin bir göstergesi sayılmalı bence. Şairler çok okunmaktan çok satmaktan korkmalı, diyorum ben.*⁷³

Mehmet H. Doğan şiir eleştirmeni olarak şiirleri çözümleyici yazılar yazmanın yanı sıra şiirin toplumdaki yerini sorgulamış şiirin okunmama sebepleri üzerinde kafa yormuş has bir şiir severdir.

3.1.3 Eleştiriye Dair Yazılar

Mehmet H. Doğan şiirin ne olduğunu ne olması gerektiğini sorgulamış okuru da gerçek bir şiir ortamı için olmazsa olmaz saymıştır. Şiir eleştirisine ve eleştirmene bakışını aktardığı yazılar yazmıştır.

Mehmet H. Doğan şiire her zaman ideolojik kalıpların dışından bakmayı başarmış bir eleştirmenimizdir. Politik şiire değil ama politikanın yedeğinde olan şiire her zaman karşı çıkmıştır. Eleştirmenliğinde trafik polisliği yapmamıştır. Kural koyucu, çatık kaşlı bir üslupla yazmadığı için yazılarına eleştiri yerine *deneme- eleştiri* demeyi yeğlemiştir. Esnemeyen kurallar eşliğinde şiire bakmayarak kendisiyle ve okuruyla tartışarak yazarken retorik kaygısı gütmemiştir.

⁷² Mehmet H. Doğan, *Çağının Tanığı Olmak*, YKY, İstanbul, 1993, s.84-87.

⁷³ A.g.e., s.85.

Dünyaca ünlü birçok sanat/yazın kuramı kitabını çevirmesine rağmen eleştiri anlayışında kuramlardan yola çıkarak bir tercih oluşturmamıştır; çünkü o kuramların mutlak genel geçer doğruluğuna inanmamış, bunu da: *Bakış açımı beğeniler, kavramlar, kuramlar, kalıplar değil bunca yıllık okumalarım, karşılaştırmalarım, deneylerim oluşturmuştur. Her zaman tekrarladığım gibi yapıtlar kavramlardan kurallardan değil; kuramlar, kavramlar, yapıtlardan doğar.*⁷⁴ diyerek eleştiri anlayışındaki çıkış noktasını belirtmiştir.

Biz de bu tezimizde Mehmet H. Doğan'ın kitaplarındaki şiir eleştirisi yazılarından hareketle şiir eleştirisindeki yöntem sorunu ve bu yöntemin Türk şiir eleştirisi içerisindeki yerini konumlandırmaya çalışacağız.

3.1.3.1. Eleştiri ve Eleştirmen

Eleştirmenin kim olduğu sorusuna ve görevinin ne olması gerektiği sorusuna *Sanat İçinde Birlikte Var olmak ya da Eleştirinin Yeri*⁷⁵ yazısında şu şekilde karşılık verir:

Eleştirmen, sanat akımlarını ve sanat eserlerini kendi çağları ve oluşum koşulları içinde ele alıp inceleyerek, gerçek yerlerine oturtacak, onların zaman içindeki gerçek menzillerini belirtecektir. İçinde yaşadıkları tarihsel, toplumsal koşulların ekonomik, ideolojik ortamların, özel zorunlulukların bilimsel bir dikkatle ortaya serilmesi, onlara sanat eserlerine-daha bir açıklık getirecek, daha noksansız anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu yolla, dünün ve bugünün dünyasının kavranmasında ve geleceğin perspektiflerinin daha geniş bir açı içinde görülmesinde sanat eserlerinin estetik etkinliği artmış olacak, soy sanat eseri ile güçsüzler ve sahteciler birbirinden ayrılmış olacaktır.

Görülüyor ki, bu büyük ve onurlu görevi yüklenen eleştirmenin sorumluluğu gittikçe artmakta gittikçe daha büyük bir yükün altına girmektedir.

⁷⁴ Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi, S.264, Kasım 2004, s.10.

⁷⁵ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay., Ankara, 1972, s. 54-60.

*Bu yükü taşıyabilmesi için her şeyden önce çok dikkatli bir sanat izleyicisi olup olmayışına; bir ısırtışta gerçek altının sahtesinden ayırmasını bilen Finike sarrafları gibi çağların bilinci ve geleceğin habercisi olan sanatlardan anlayıp anlamamasına bağlıdır.*⁷⁶

Aynı yazıda eleştirmenin kim olduğuna dair görüşlerini şu şekilde açıklar:

*Eleştirmen düşündüklerinin, duyduklarının hesabını veren kişidir; düşündüklerini, duyduklarını yazıya dökmek, belgelemek yürekliliğini gösteren kişidir.*⁷⁷

İyi bir eleştirmenin aynı zamanda nitelikli bir okur olduğu gerçeğini Mehmet H. Doğan *Yazar-Okur-Eleştirmen İlişkileri*⁷⁸ adlı yazıda şu şekilde tespit eder:

*Eleştirmen sözcüğü kazındığında altından bu 'nitelikli okurun çıkacağını bir varsayım olarak daha yazımın başında öne sürmek istiyorum. Eleştirmen'den, başka nitelikler de aramak çok doğal bir şey olsa da, hepsinin temelinde bu ilk niteliğin: "nitelikli okur" olmanın yattığını düşünüyorum. Yazınımızda, okur olmadan yazar olma marifetini gösteren kişilere karşın, okur-yazarların giderek sayıca arttığını görüyorum çünkü neyse ki!*⁷⁹

*Eleştirinin İşlevi*⁸⁰ başlıklı yazısında ise eleştirmenliğin gerekliliği üzerinde durarak şunları söyler:

Şiir, hikâye, roman okumak yoğun ve bilinçli bir birikim gerektirir insanda. Örneğin bir şairi bilmem hangi yılda çıkmış bir tek şiiri ya da kitabıyla okuyup anlayamaz insan. Hiçbir şey vermez kişiye bu türlü okuyuş. Bugünün şiirini, hikâyesini, romanını okuyup sevebilmesi için insanın, en azından bir yirmi yıl geriye kadar edebiyatımızdaki değişimleri, çıkışları bütün teknik ve toplumsal gerekleri ve sonuçları ile tanınması, değerleri doğru bir düzene koyabilmesi gerekir.

⁷⁷Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972, s. 54.

⁷⁸Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul,2001,s.172-179.

⁷⁹A.g.e.,s.173.

⁸⁰ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972, s.52-54.

Sanat eserleri, kendilerinden bekleneni ancak böyle okunurlarsa tam olarak yerine getirebilirler. Ama böyle kaynaklara kadar inip bir sanat akamını ya da bir sanatçıyı tek tek eserlerle değil de bütünlüğü ve devinimi içinde yakalayabilmek ve bu yolla sağlam bir beğeniye ulaşmak, okuyucu yönünden zor ve hemen hemen olanaksız bir şeydir. Okuyucu hiçbir zaman bir incelemeci değildir. Çoğu kez yalan yanlış yargılarla da yolu kesilen okuyucunun ilk bakışta güzelliğini kavrayamadığı algılayamadığı bir sanat eserinden yüz çevirdiği çok görülmüştür. Ciddi bir demirbaş sayımının(envanter) henüz yapılmadığı edebiyatımız, kaskatı, yanlış yargılarla doludur. Orhan Veli deyince, akla hemen bir iki mısra gelir: 'Rakı şişesinde balık olsam' ya da 'Yazık oldu Süleyman Efendiye'. Sait Faik deyince üzerinde eski perdesüsü, başında yağlı şapkasıyla Beyoğlu' nu arşınlayan bir bohem gelir akla. Orhan Veli de, Sait Faik de ölmüştür bugün. Kalkıp kendilerini savunamazlar bu saygısız ve ucuz yargılara karşı. İşte burada eleştirinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.⁸¹

Eleştirmenliğin şairlerce ikincil bir iş olarak görülmesine karşı çıktığı Eleştirmen: O Sefil Yaratık⁸² adlı yazıda şu değerlendirmelerde bulunur:

Yaratmak nasıl bir zorunluluk ve bu zorunluluğun doğurduğu özgürlükse, değerlendirmek de aynı şekilde bir zorunluluk, bir özgürlük ve bir haktır. Değerlendirmelere karşı çıkılabilir ama, kendisine karşı çıkılamaz, özü yadsınamaz, küçümsenemez. Eleştiri ve eleştirmen, kendisinin düşman kardeşi sanatçıya-büyük harfle-ŞAİR'e dönük çalışacaktır. Hem de Tomris Uyar gibi, bazen dürüst bir eleştiri, bir sıradan övgüden çok daha önemli bir kendini -gözden- geçirme yolu açabilir yazara diyecek sanatçıların sayısının bir gün artacağını varsaymadan, sanatçılar gibi kendisinin de bir gün heykelinin dikileceği umudunu beslemeden bu ikinci dereceden, bu sefil işini yürütecektir.⁸³

⁸¹ A.g.e., s.52.

⁸² Mehmet H. Doğan, *Şiir ve Eleştiri*, YKY, İstanbul,1998,s.29-33.

⁸³ Mehmet H. Doğan, *Şiir ve Eleştiri*, YKY, İstanbul,1998,s.30.

Yine *Düşman Kardeşler*⁸⁴ adlı yazıda da yazarlar ve şairlerin eleştirmenlere karşı önyargılı bakmasını eleştirerek eleştiriye yeniden yaratma süreci olarak görür ve şunları der:

Yazarlar, şairler eleştirmenin işini kendi uğraşlarına bir karışma olarak görmüş. Eleştiri, özgün yapıt üzerinden geçinen ikinci dereceden asalak bir uğraş olarak görülüp küçültülmeye çalışılmıştır.

Eleştiri, okumanın, okuduğunu değerlendirmenin, düşündüklerini yazıya geçirmenin kaçınılmaz, doğal sonucu.

Her dize her satır yazıldığı andan başlayarak dışarıya kendi dışındakilere gönderilmiş bir ileti niteliği kazanır. Yazarın, onun nasıl okunacağını denetleme, nasıl okunması gerektiğini dayatma gibi bir hakkı olmaması gerekir. Yazar bu hakkı, daha yapıtını yayımladığı anda yitirmiştir, ya da kendi isteğiyle başkalarına bırakmıştır. Okuma, okurun kişiliğine: bu demek bilgi birikimine, ahlak düzeyine, anlama ve yorumlama yeteneğine, beğenisine bağlı olarak, doğru da olabilir yanlış da olabilir; yazarın özgün niyetlerinin gerisinde de kalabilir, ötesine de geçebilir. Bu sonuncu durumda, bir yeniden üretme söz konusudur artık.

Elbette, değerlendirme ve eleştiri metninin bir yazınsal değer taşıması koşuluyla yeniden üretme, kişiden kişiye, dönemden döneme, çağdan çağa değişerek sürer gider.⁸⁵

Bizde eleştiri var mı yok mu? sorunundan başka eleştirmenlerimizin Avrupa'ya göre hangi konumda oldukları ve neden kuram üretemedikleri gerçeğinin sorgulanması karşısında Mehmet H. Doğan *Yazınımızın Günah Keçisi: Eleştirmen*⁸⁶ adlı yazıyı yazmıştır.

⁸⁴ Mehmet H. Doğan, *Türk Şiirinden Son Okumalar*, İkaros Yay. , İstanbul,2008,s.141-145.

⁸⁵ Mehmet H. Doğan, *Türk Şiirinden Son Okumalar*, İkaros Yay. , İstanbul,2008,s.141.

⁸⁶ Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul,2001,s.164-171.

*Eleştiri yazınımızın çok değil yirmi yıl öncesiyle bugünü arasında yapılacak bir karşılaştırma, bu alanda küçümsenemeyecek önemde yol alınmış olduğunu gösterecektir. Başta Enis Batur, Orhan Koçak, Semih Gümüş olmak üzere yeni kuşaklardan genç eleştirmenler bunun canlı tanıklarındır. Örneğin, Enis Batur'un Tahta Troya'sı Orhan Koçak'ın Kara Kitap üzerine, Anday, Berk şiiri üzerine incelemeleri; Semih Gümüş'ün son iki üç yılda çıkan kitapları, eleştiride bir kan değişiminin gerçekleştiğini, eleştirinin geleceği üzerine o kadar karamsar olmamıza gerek olmadığını gösteriyor bence.*⁸⁷

Mehmet H. Doğan tüm bu yazılarından da anlaşılacağı gibi eleştirmenin soy sanat eserleriyle sahtelerini birbirinden ayıran sorumluluk sahibi ve hesap verebilen nitelikli bir okur olduğu görüşündedir. Fakat eleştirmenliğin şairlerin gözünde ikincil bir iş olarak değerlendirilmesinin rahatsızlığını her zaman duymaktadır. Bu itibarsızlaştırmaya her zaman karşı çıkmıştır.

3.1.3.2. Eleştiride Yöntem

Şiir eleştirisindeki yöntemini ya da bir şiiri nasıl değerlendirdiğini soranlara da:

İlk kez karşılaştığım bir şiir ya da şair karşısında, bir değerlendirme yapmada, bir yargıya varmada beni yönlendirecek şey, daha önce okuduğum binlerce, on binlerce şiirdir, şiir kitabıdır, onlardan süze süze edindiğim beğenidir. Bu beğenin neliği kesin sözcüklerle tanımlanamaz, ancak genel, ortak yargılarla bir de zamanla doğrulanabilir. Okuduğum şiirin hem bu beğeni düzeyine ulaşmasını hem de onu aşmasını, bana yeni bir tat vermesini, yeni bir dil, yeni bir ses getirmesini beklerim. Eskiden bildiğim tatları, tanıdığım seslerle dile getiren bir şiir, ne denli ustaca yazılmış olursa olsun, yinelemeden öte bir şey değildir. Kendini kabul etmiş şairler için de geçerlidir bu; usta şairler yinelemelerinde bile kendilerini değiştirmesini, aşmasını bilir. Şiirden, beni, bildiğim, tanıdığım bir dünyaya o güne kadar bilmediğim bir açıdan baktırmasını beklerim.

⁸⁷ Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul, 2001, s.164.

Garip şiirindeki günlük konuşma dilinin tersine, dilde alışılmış kalıplar zorlanmaya sözdiziminde değiştirmelere, kimi zaman aşırıya kadar giden bozmalara gidiliyordu. Belki Ahmet Haşim'den bu yana ilk kez günlük dilden ayrı bir 'şiir dil'inden söz ediliyor, Garip Şiirinin kovduğu imge baş köşeye oturtuluyor, şiirde soyutlamaların, imgelem yoluyla elde edilecek çağrışımların şiirde ne denli önemli olduğu apaçık ortaya konuyor, yine ilk kez 'bir ozanın ilk işi şiir yazmaktır' gibi bir La Palice gerçeği vurgulanıyordu. Turgut Uyar, 1959'da 'Ozanın İşi' adlı yazısında 'bir ozanın ilk işi şiir yazmaktır. Ona bunun dışında yüklenen, yüklenmeye çalışılan bütün öbür işler, yaşamasına, yani şiirine girebildiği ölçüde gerçeklik kazanır' diyordu. İkinci Yeni'nin garipten miras alıp daha da ileri götürdüğü ya da Garip'in doğal uzantısı diyebileceğimiz bir yanda 'mısracı' zihniyete karşı çıkmasıdır denilebilir.

İkinci Yeni şiir kendisiyle önceki şiir arasına kalın bir çizgi çekerek şiirin akış yönünü bir kez daha değiştirdi. Kendisinden sonraki şairleri olduğu gibi kendisinden önceki şairleri de etkiledi. Bir kez daha 'şiirin artık öyle yazılmadığından söz edilir oldu. İkinci Yeni, şiire yeni bir dil, yeni bir poetika getirdi. Öyle ki, 60'ların sonlarında ivmesi giderek artan toplumcu düşüncenin ve gençlik hareketlerinin sonucu, İkinci Yeni'nin öncü şairlerini toplumsalın dışına düşmekle suçlayıp aforoz eden genç şairler kendilerinin de aynı şiir dilini kullandıklarını, kökenlerinin İkinci Yeni şiiri olduğu gerçeğini unutuyorlardı.¹⁰⁶

1960'tan Günümüze Şiir¹⁰⁷ başlıklı yazıda Türk şiirinin 1960'tan 1980'li yıllara gelene kadar geçirdiği serüveni akıcı bir üslupla özetlemiştir. Bu yazıda şiirimizin dönemleriyle ilgili dikkati çeken tespitlerini aşağıda aktarma gereği duyuyorum:

1960'a gelindiğinde hemen hemen üç kuşaktan şairin etkinliğini sürdürdüğünü görüyoruz. Daha önceki bölümlerde de gördüğümüz gibi 1940 kuşağı şairlerinin büyük bir bölümü şair kişiliklerinin boyutları kesinlikle belirmiş değişmeye kapalı bir şiir sürdürüyordu.

¹⁰⁶ Mehmet H. Doğan, *Türk Şiirinden Son Okumalar*, İkaros Yay. , İstanbul, 2008, s.9.

¹⁰⁷ Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay., İstanbul, 1986, s. 355-366.

İlk kez karşılaştığım bir şiirde bunları bulduktan sonra, onun dilini, doğasını, dokusunu çözümlmeye gelir sıra. Onu yeni, ayrıksı yapan şeyi bulmaya çalışırım. Bana sunduğu dünyayı, insanı, duyguyu 'bakılası, görülesi' yapan şeyi araştırırım. Şiir dilini nasıl kurduğuna bakarım. İşte bunları ararım bir şiiri okurken ben. Biliyorum, sizin aradığınız kuramsal poetik ilkeler olmadı bunlar yine. Bütün ömrünü şiire adanmış has şairlerin bile ne olduğunu bilmedikleri şiiri, belli ilkeler içine sığdırmamı beklemeyin benden. Şiiri ayak sesinden tanırım, ama ne olduğunu tarif edemem.⁸⁸ diyerek eleştiri yöntemini aktarmıştır.

Mehmet H. Doğan bir eleştirmenin yöntem olarak neyi belirlemesi gerektiğini de *Eleştiride Yöntem*⁸⁹ yazısıyla açıklar:

Yoktu artık anılara, arkadaşlıklara dayanarak, bir vakitler(...) de beraber içiyorduk; rahmetli bana bu konuda demişti ki...'gibi ahkâm kesmeler, anı tüccarlıkları. Emeğe inanıyorsak; en yüce, en güzel, en doğru ne varsa temelinde emeğin bulunduğuna inanıyorsak, eleştirici kuracaktı tezgâhını, açacaktı önüne sözlüğü, ansiklopediyi, felsefe, edebiyat, tarih hatta ekonomi kitaplarını, çalışacaktı, inceleyecekti, ter dökenecekti. Eleştirdiği eserin, sanat, tarih ve toplum içindeki yerini, önemini, değerini ter dökerek koymaya çalışacaktı ortaya. Bu yöntemle yola çıkılınca, sanat eserlerini artık şu ya da bu peşin yargıya göre değil, sanatı alanında geçerli yasalara göre değerlendirmek zorunluluğu kendiliğinden doğacaktır. Birtakım politik endişelere, hele hele duygusallığa hiç yer olmadığı çıkacaktır ortaya.

Dünyada en az yanılan, daha önemlisi, en az yalan söyleyenler bilimciler olsa gerek. Bilimin yasalarına ve bilimsel gerçeklere uygun edebiyat eleştirisi de yanılma payının en az olduğu, yalanınsa hiç olmadığı bir eleştiri olacağından etki alanı çok çabuk gelişecek, gerek sanatçıları, gerekse okuyucuları coşkulu dönemlerin olası sapmalarından koruyacaktır.⁹⁰

⁸⁸ Hürriyet Gösteri, S.264,Kasım 2004,s.10.

⁸⁹ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972, s.51-52.

⁹⁰Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972, s.51

*Eleştirmecilik Üstüne*⁹⁵ adlı yazısında Mehmet H. Doğan, Oktay Akbal'ın *bizde meslek olarak eleştirmenliği seçerek kuram geliştirebilen eleştirmenlerin olmayışından yakınması üzerine şunları söyler:*

*Ne var ki ben 'eleştirinin olması için edebiyatın var olması gerektiği' görüşünü daha genel anlamda, bugünkü edebiyatımızı ölçüt almadan bir başka yönde düşünmek istiyorum. Bütün etkinlik dalları gibi eleştiri de zenginlik, geçerlilik, olgunluk, geçmişte yatan bir birikime bağlı ise de, bunun yapıtlarla da sıkı bir ilişkisi var gibime geliyor. Eleştiri daha çok büyük yapıtlarla, doruk yapıtlarla yaratıyor kendini. Büyük yapıtlardan kaynaklanıyor ya da hız alıyor da diyebiliriz buna. Kesinlik derecesine ulaşmış ölçüler, geçerli yöntemler varsa eleştiride, büyük yapıtlar olduğu içindir. Balzac, Tolstoy hele hele Thomas Mann gibi romancılar olmasaydı, Lukacs'ın estetik ve eleştiri kuramları çok eksik kalırdı kanımca. On dokuzuncu yüzyıl Rus gerçekçileri olmadan bir Belinski, bir Çernişevski edebiyat kuramlarını geliştirebilirler miydi, sanmıyorum.*⁹⁶

*Eleştiride Abduraman Yaklaşımı*⁹⁷ adlı yazıda sosyalistliği tekel kibritini savunmak olarak algılayan Abduraman'dan yola çıkarak, sırf bir şairi, Nazım Hikmet'i, sosyalist olduğu için bütün şiirlerini güzel ve iyi kabul eden yaklaşımın eleştirisini yapar, ve şöyle der:

Bu tür edebiyat dedektiflerine bu Abduramancı kafalara şunu anımsatmak gerek; gerçek bir sanatçı ne edilirse edilsin unutturulamaz, yazdığı çizdiği sonsuza kadar gözden kaçırılmaz. Bunun en güzel örneği de yine Nazım'dır. Şiirleri 25 yıl Türk halkının gözünden kaçırılmış, yasaklanmış, unutturulmamış da, şimdi bir iki yazıyla mı' ? yok edilecek'tir. (!)Aslında 'yok edilmek' , 'unutturulmaya çalışılmak' gibi sözler, bu tür Abduramanca yaklaşıma giydirilen bir kılıftan başka bir şey değildir. Hiç kimseye bir yararı olmayacak safdilce bir taraf tutuşu, bilim-dışı, sanat-dışı bir eleştiri anlayışını beceriksizce savunmadır. Nazım'ın bütün şiirleri aynı güzellikte midir, aynı değerde midir?

⁹⁵ A.g.e.,s.16-19.

⁹⁶ A.g.e.,s.16.

⁹⁷ Mehmet H.Doğan, *Çağının Tanığı Olmak*, YKY, İstanbul,1993,s.185-189.

*Sanat-Dışı Sanat Eleştirileri*⁹¹ adlı yazıda da eleştirimizdeki yöntemsiz ve ön kabullere dayalı yaklaşımları şu şekilde boşa çıkarır:

*Bence bütün yanlış, sanat eserlerini sanatın kendine özgü yasalarından başka yasalarla değerlendirmekten geliyor. Her şeyden önce sanatı ile değerlendirilmesi gereken bir şairin, yiğitliğinden, yavuzluğundan, pervasızlığından, bilmem kaç yıl nice kahırlara göğüs gerdiğinden söz ediliyor. Oysa bunlar bir insanı şair yapan nitelikler değil, o kişinin bir insan olarak övülmesi gereken özellikleridir. Yiğitlik yavuzluk, pervasızlık ve çekilen kahırlar insanı sanatçı yapsaydı, tüm halkımızın şair olması gerekirdi. Örneğin sömürüden işçiden yamalı mavi pantolondan, doymayan karınlardan açık-açık söz ettin mi, şairsin, sanatçısın. Yoksa? Yoksa değilsin. Burjuva özentileri içinde çırpanan, yolunu şaşırmanın birisin. Ezilenleri, toplumsal adaletsizliği sanatına gereç olarak al; ama kimin dili, kimin üslubu, tekniği ile işlersen işle, sanatçısın. Yoksa değilsin. Bu yurdu gerçeklerine gözleri kapalı bir hazır yiyicisin. Bir mantarsın.*⁹²

Yine *Eleştiri Meydan Okuyor*⁹³ adlı yazıda:

*Gerçek eleştiri ise sanatta 'trafik polisliği' yapmayan eleştiridir. Sanatçıya ne yapması gerektiğini göstermez; ne yaptığını, neyi kötü yaptığını gösterir; yapıtı, ortak beğenilerin yarguların güçlü ışığı altına tutar.*⁹⁴ diyerek kötü eleştirmenin açmazını aktarır.

Dolayısıyla Mehmet H. Doğan'ın eleştiri anlayışını Marksist eleştiriden çok biçimci, hatta yeni eleştiriye, eserden hareket eden eleştiri anlayışına dahil etmek lazımdır.

Sanat dışı yöntemler kullanarak ve sanatı dışlayıp sırf ideolojik kaygılarla eser oluşturmak Mehmet H. Doğan'ın en fazla eleştirdiği konulardır. Yazılarında en başından beri sıklıkla üzerinde durduğu meseleler konusunda taviz vermemiştir.

⁹¹ A.g.e., s.46-51.

⁹² A.g.e., s.46.

⁹³ Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay. , İzmir, 1979, s.11-15.

⁹⁴ A.g.e., s.12.

⁹⁹ Mehmet H. Doğan, *Türk Şiirinden Son Okumalar*, İkaros Yay., İstanbul, 2008, s. 146-150.

⁹⁸ Mehmet H. Doğan, *Çağın Tınısı Olmak*, YKY, İstanbul, 1993, s. 186.

uğur basar.

Şiir Ataç'ın yaşamının en değerli en vazgeçilmez kaynağı ve dayanağıdır. İçinde divan şiririnden, halk şiririnden zamanın genç şiririnden örnekler veremeyen dizeler alamayan yazısı sayılabilecek kadar azdır. Şiir onun için bir açıklama yoludur. Uzun uzun yazılar yazacağına düşüncelemleri bir iki dizeyle, bir şirirle açıkladığı için yazıklandırmaz. Doğrudan şairler şirir kitapları üzerine yazdığı yazılarda bile denemeci yanı eleştirmen yanına daha

yönünden hareketle şöyle der:

gereği o yazıyı alıyorum. Şiir Eleştirmeni Ataç⁹⁹ adlı yazıda Ataç'ın şirir eleştirmenliği Fual. Yazısında şirir eleştirmeni yönüyle sadece Nurullah Ataç'a değindiği için konuşmaz yorumladığı dört eleştirmen vardır: Nurullah Ataç, Orhan Burian, Eser Gürson ve Memet yazmıştır. Eleştirmen olarak ayrı bir yazı konusu yaptığı ve eleştirel tutumlarını yazılarının yanı sıra Türk edebiyatımızdaki birkaç önemli eleştirmenimiz üzerine de yazı Mehmet H. Doğan eleştirmenin işlevi, yöntemi, eleştirmen gibi kavramlar üzerinde

3.1.4.1. Eleştirmenler

3.1.4. DÖNEMLER, ŞAIRLER, ELEŞTİRMENLER ÜZERİNE YAZILAR

Sonuç olarak Mehmet H. Doğan'ın eleştiride en çok karşı çıktığı tavır *sanat dışlıktır*. O hep sanat ve estetiği ön plana alan yazılar yazmıştır. Bir şairi sırf sosyalist olduğu için sanatsalılığı göz ardı ederek iyi bir şair saymanın şire yapılmış en büyük haksızlık olduğu kanaatindeyim.

*davranışından ayrımı var mıdır?*⁹⁸

Nazım'dan başka şair bilimemenin kurandan başka kitap okumayan bir din yobazının beğenisinde kasırlığa kopkoyu bir yalınzlığa götüreceği için Nazım da onaylamazdı. sevgiyle sarıp dokunulmazlaştırmak, puflaştırmak değil. Böyle bir davranış edebiyat gelişimini bütün zayıf ve güçlü yanlarıyla ortaya koymak olmalıdır. Yoksa onu safdilece bir eleştirmenden beklenen şey, Nazım'ın şiririne araştırmacı bir gözle bakıp bu şiririn kendisi de, bazı dönemlerde yazdığı şirirle gülmemiş midir sorudan? Bir edebiyat

Örneğin, 'Günlerin Getirdiği' adlı kitabının başına aldığı 'Ahmet Haşim' ve 'Haşim'i Yermişim' adlı yazılarında birincisi bir ölüm yıldönümünde şairi anma yazısı ,ikincisiyse Haşim'i anma toplantılarından birinde yapılan densizliklere bir 'homurdanma' dır. Ama Haşim şiiri üzerine yazılmış, onu en iyi anlatan yazılardır bunlar. Yahya Kemal, Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret üzerine yazdıkları da öyle. Divan şiirine sonuna kadar bağlı kaldığı halde şiirin değişmesi gereğine zamanın gereklerine uygun olarak değişeceğine inandığı için yenilik peşindedir hep. Nazım Hikmet' i şair olarak ilk ve doğru olarak anlayanlardan, ondaki yenilikçi sesi ilk duyanlardan biridir. Başta Fazıl Hüsnü Dağlarca zamanının birçok yeni şairini yeniliğe ayak uyduramadığı için yenilik düşmanlığı yapanlara karşı savunur. Garip şiirini daha ilk günlerinden başlayarak ilk savunan kişi olmuştur.¹⁰⁰

3.1.4.2. Dönemler

Mehmet H. Doğan, yazılarında kendini yenileyemeyen, birbirinin tekrarı olan şiirler yazan şairlere ve bu şairlerin sürdürdükleri şiir anlayışlarına karşı çıkar. Dönemi içerisinde İkinci Yeni şairlerine yapılan saldırılarda bu şairleri anlamamız gerektiği gerçeğini ön plana alır. *Şiir artık böyle yazılmıyor* diyerek şiirde geleneğe yaslanma kolaycılığıyla şairleri değerlendirenlerin karşısında durur. Türk şiirinin gelişim ile yönelişlerini saptamaya yönelik yazılar yazmıştır. Bu çalışmaları onun modern Türk şiiri üzerine yoğunlaşmış bir eleştirmen olduğunu gösterir. Mehmet H. Doğan şiirde yeni bir biçim, yeni bir söylem, yeni bir dil aramıştır hep. Yani var olana takılıp kalmayan sürekli değişime açık bir şiiri ön plana alan eleştiri anlayışıyla daima şiirdeki gelişimi ön koşul olarak gören bir *geliştirmen* olmuştur diyebiliriz. O yüzden Garipçileri de kalıpsal söyleyiş biçimlerine karşı çıkıp yeni bir ses, yeni bir söylem geliştirdikleri için, karşı eleştirilere rağmen hep onaylamıştır. 1980 Sonrası Şiir anlayışı için de genç şairleri eleştirmeden önce anlamaya çalışan yayınlarını günü gününe takip ederek onları şiir adına cesaretlendiren bir eleştirmen olmuştur. Bu yüzden bu şairlerin *Mehmet Ağabeyi'* dir.

¹⁰⁰Mehmet H. Doğan, *Türk Şiirinden Son Okumalar*, İkaros Yay. , İstanbul,2008,s.146.

3.1.4.3. 1940 Kuşığı

Mehmet H. Doğan, bu yazılarında daha çok Türk şiirinin dönemleri ve şairleri üzerinde çözümleyici yaklaşımlarda bulunmuştur. 1940 dönemi toplumcu şiirinin lirizmi ve aşk temalarını âdeta yasaklayan zihniyetini rahatsız edici görmüştür.

Yine deneme türünün imkânlarından da yararlanmanın avantajıyla, karşılıklı konuşma havası içerisinde, sorgulayıcı yönü yüksek olan bir üslupla, nitelikli saptamalar yapmıştır. Bunlardan biri olan *Hangi 1940 Kuşığı*¹⁰¹ adlı yazıda:

1940 kuşığı şairleri deyince doğal olarak 40'lı yıllarda şiir yazan sesini duyuran bir kuşak anlaşılabilir mi? Hayır, edebiyatımızda kullanılan özel dildeki anlamıyla bu terim 40'lı yıllarda şiir yazan yazdığı şiirlerden dolayı izlenen, hapse giren toplumcu şairler kuşığı' şairlerini kastetmek için kullanılır. Oysa aynı yıllarda şiir yazan yayımlayan gerçekten ün yapan O.Veli, O.Rıfat, M.Cevdet(özellikle bu üçü) sonra F.H.Dağlarca, C.Külebi, C.Sıtkı, Z.O.Saba, S.K. Aksal, N. Cumalı, B.Necatigil, B.Rahmi, İ.Berk gibi şairler de vardır.¹⁰² diyerek belli şairleri belli görüşlerinden dolayı ön plana çıkararak o dönemde yaşamış diğer şairleri yok saymanın yanlışlığını belirtir.

*Toplumcu Gerçekçilik Nazım Hikmet ve 1940 Kuşığı*¹⁰³ adlı yazısında ise 1940 kuşağına dair farklı tespitleri vardır:

1940 kuşığı toplumcu şairleri diye adlandırılan grup Nazım Hikmet'ten sonra o düzeyde bir toplumcu şiir üretememiştir. Çünkü ideolojik ve artistik donanımları, yetenekleri buna yeterli değildi. Bu grubun Nazım'ın açtığı yolda başarıyla yürüdüğünü toplumcu şiir geleneğini bugüne başarıyla getirdiğini söylemek, daha büyük yanlışlıklara yol açacak bir kendini kandırmadan öte bir şey değildir.

¹⁰¹ Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalınzılığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986, s.64-71.

¹⁰² A.g.e,s.65.

¹⁰³ Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay. , İstanbul,1993,s. 159-185.

Gerçekte bu şiir, Nazım Hikmet'in şiiriyle öncülüğünü Garipçilerin yaptığı gerçek şiirsel yenileşme hareketi arasında sıkışıp kalmış; söylem ve ses yönünden Nazım'a özenirken dil, yapı ve içerik yönünden Garip uzantısı şiirden bir hayli etkilenmiş, ama yenileşmeyi, kendini aşmayı hiçbir zaman aklına getirmemiş ya da buna gücü yetmemiş bir şiirdir. Ta başından beri 1940 kuşağının bu kesimini övmek, buna karşılık, içinden gerçekten yetenekli ve büyük şairler çıkarmış şiirimizde bir dönem açmış kapamış öteki kesimini yok saymak, ya da küçümsemek faşizme, sömürüye karşı özgürlüğün, toplumsallığın yanında yer almak gibi gösterilmiştir. Gerçeğe dayanmayan bilimsellikten uzak daha çok siyasal endişelerin güdümünde yanlış bir tutumdur bu. Çünkü konumuz şiirse, şiirler, dergiler, kitaplar ortadadır.¹⁰⁴

3.1.4.4. İkinci Yeni Dönemi

Onun eleştiri tavrında İkinci Yeni şiirini kavramak ve yeniden yorumlamak özel bir yer tutmuştur. Çünkü Mehmet H. Doğan bu şiirde imge ve soyutlamaların manasız bir şiir olmaktan değil toplumsal sebeplerden kaynaklandığı gerçeğini çok iyi kavramıştır. *Soyut şiir, kapalı şiir, kaçış şiiri, anlamsız şiir* gibi İkinci Yeni için kullanılan nitelermelere karşı çıkmıştır. Bu şiiri özümsemesi gereken zengin deneyimlerle dolu Türk şiir dilinin imkânlarını zorlayarak genişleten bir hareket olarak görmüştür. İkinci Yeni Şiirini değerlendirirken toplumsal arka planını önemsemiştir. 1950'li yılların siyasal toplumsal panoramasını çizerek bu şiiri bir toplumsal değişimin şiiri olarak görmüş ve şöyle demiştir:

İkinci Yeni bir yandan tıpkı gerçeküstücülük, Dadaizm, daha eskilerden romantizm gibi günün toplumsal koşullarına, günün egemen koşullandırmalarına, yerleştirilmek istenen değer yargılarına, tam bilincinde olmayarak da olsa bir karşı çıkıştır. 1950'deki siyasal iktidar değişikliği sonucu başlayan hızlı kapitalistleşmenin toplumsal düzeyde yarattığı beğenisizliğe, beğeni düşüklüğüne çarpık bir demokrasi anlayışına, aldatmacılığa, doğrudan değilse bile onu yok sayarak, onunla ilgilenmeyerek, küçük görerek gösterilen bir karşı çıkış. Daha başka tür yeni bir duyarlılığa çağrı. Dünyaya, insanlara daha başka bir gözle bakma ve algılama çabası.¹⁰⁵

¹⁰⁴Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay., İstanbul, 1993, s. 159.

¹⁰⁵Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay., İstanbul, 1986, s.67.

Garip ise şiirdeki işlevini yerine getirmiş etkinliğini çoktan yitirmiş; ardında kimi kalıplaşmış yıllardır aynı şiiri sürdüren kimiyse her yönüyle gelişmeye değişmeye açık şairler bırakmıştı.1950'lerin ortasından sonra başlayan İkinci Yeni ise bütün safralarını atarak ustalarını yetiştirmiş ve ardında halen birçok genç şairi sürükleyen bir akım durumundaydı. Başat şiir anlayışı İkinci Yeni yönündeydi.1968 yılında öğrenci hareketleri biçiminde başlayıp hızla gelişen toplumsal kaynaşma şairden bir 'toplum sözcüsü' olma beklentisini hızlandıran bir etmen oldu.

Daha sonraki yıllarda yayımlanacak Halkın Dostları, Gelecek, Yansıma, Militan..vb. dergilerde, 70'lerin sonlarına kadar dozu gittikçe artarak sürecek olan devrimci şiir-gerici şiir, toplumcu gerçekçi şiir-burjuva şiir kavgası başlatılmış ve slogan şiirine ortam hazırlanmış oluyordu.80'li yıllarda hatta bugün de ileri sürülen teknik kusurları az hatta kusursuz bir şiir yazıldığı ama kişiliklerin belirmediği giderek tekdüze bir şiire varıldığı savlarına karşın, bugün şiirimizin özellikle gençler bölümünde çok çiçekli bir bahçe görünümünü kazandığını rahatlıkla söyleyebiliriz.¹⁰⁸

3.1.4.5. 1980 Sonrası Şiir

Mehmet H. Doğan'ın 1980 Sonrası Şiire bakışı onun yenilikçi şiir anlayışının bir nevi uzantısıdır ve temelde şu anlayış hâkimdir:

80 öncesi insanla 80 sonrası insan aynı değil ki şiir aynı kalsın. Bugün 60'larda 70'lerdeki gibi şiir yazılamayışının nedeni bu değil mi?¹⁰⁹

1980 Sonrası Şiirimizde Genel Yönsemeler¹¹⁰ adlı yazısında da Türk şiirinin geçirmiş olduğu aşamaları anlatırken:

1980 sonrası şiirimizde genel yönsemelerden bahsederken bugünden çok öncelere, diyelim 60'lara kadar gitmemek olanaksız. Bugünkü şiirin kökleri olmasa bile oluşum nedenleri o günlerin içinde çünkü.

¹⁰⁸ A.g.e., s.356.

¹⁰⁹ Sina Akyol, Mehmet H. Doğan' la Konuşma, Cumhuriyet Kitap, 14.5.1998.

¹¹⁰ Mehmet H. Doğan, Yazıdan Bakmak, Adam Yay., İstanbul,1993,s. 99-104.

1960'a kadar düşün ve sanat alanları üzerinde siyasal baskının,27 Mayıs 1960'la birlikte, özellikle 60'ların ortasından sonra görecenin üstünde bir ölçüyle kalkmasıyla, şiirimizde de köklü değişimlerin uçları görülmeye başladı. Bu rahat soluk alma bir yandan bazı şairlerin şiirin sorunları, şiirin yapısı üzerinde daha geniş düşünme, kendi şiirlerini daha özgürce oluşturma olanağını verirken öte yandan dozu gittikçe artarak siyasallaşan bir genç şiirin baş verme koşullarını da hazırlamış oldu. 12 Mart 1971 ve arkasından gelen yoğun baskı, siyasallaşmayı sloganlaşma derecesine getirmiş bu genç şiire yeni bir boyut getirdi.

Ne var ki, 80'lere doğru, güncelin içinde, sloganlaşmaya, mazmunlaşmaya kadar giden bu şiirin kendi içerisinde de tepkiler doğurmaması olanaksızdı. 1980 sonrası şiirdeki yönsemelerin baş verdiği nokta da burasıdır. 1986'nın sonuna yaklaşırken genç kuşak ne yaptığının bilincinde kendi şiirini üretme çabasında. Genç şairlerin özellikle 80'li yıllarda başlayanların,80 öncesinden başka bir şiir yazma, ortak kişiliklerden ayrılma çabalarını, Üçüncü Yeni gibi alaycı bir nitelemeyle damgalama çabaları önleyemeyecektir. Genç kuşakta ağır basan yönseme, geçmişte düşülen şematikliğe düşmeme; şiiri, insanın ve toplumsalın bulunduğu her alanda arayıp bulma ve onu ülküselleştirmeden şiirin dışına da düşmeden şiire koyabilme çabasıdır.¹¹¹ der.1990'ların Eşiğinde Şiirimiz 2 ¹¹² başlıklı yazıda Mehmet H. Doğan 1980 Sonrası Şiire yöneltilen eleştirilere karşı toplumcu şairlere ders vererek şunları söyler:

Ne kişisel beğeniler ne bağnazlığa varan Ortodoksluklar, ne göz boyamacılıktan öte sonuçlar vermemiş olan popülizm adına bu sanatçılardan birini ya da ötekini susturmak, saf dışı etmek küçümsemek, yok saymak haklı gösterilecek, onaylanacak bir davranış olamaz. Hele bunu insanlara her türlü sömürüden kurtulmuş özgürce yaşayabilecekleri düşünebilecekleri, kişiliklerini özgürce geliştirebilecekleri bir toplumsal düzen için söz veren toplumculuk adına yapmak düşüncelere yasaklar koymaya çalışmak hangi ad altında olursa olsun hazır reçeteler önermek, aklın alacağı şeyler değildir.¹¹³

¹¹¹ Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay. , İstanbul,1993,s.100.

¹¹² A.g.e.,s.109-115.

¹¹³ A.g.e.,s.109.

Yine 1990'ların Eşiğinde Şiirimiz 3 ¹¹⁴ başlıklı yazıda 1960 ve 1970 şiirinin panoramasını çizer.1980 Sonrası Şiir için de şu saptamalarda bulunur:

1980 sonrası genç şiir hareketinin amacı giderek şiirsizleşen bir ortamda şiiri ön plana getirmek; tek boyutlu şiire karşı çıkmak; şiirin bireyci, toplumcu. vb. biçimlerde sınıflandırılmasına karşı çıkararak gerçek yeteneklerin ortaya çıkmasını özendirmek; bir şiir kuşağı olarak öncelikle şiirin genel ve özel sorunlarıyla uğraşmak. Ama bütün bunlardan daha önemlisi, dergilerin tümünün gerek çıkış bildirilerinde gerekse içeriklerine görülen ortak yan, eski şiirle barışık olmaları divandan altmış şiirine kadar çok geniş bir şiir birikimini yadsınamayacak bir kalıt olarak kabul etmeleriydi. Genç kuşak Türk şiirinin geçmişinde bir tek güzel şiirin, bir tek güzel dizenin bile yitmemesini, bir tek gerçek şairin bile göz ardı edilmemesini istiyor. Aslında bu isteğin temelinde, üzerinde yeşerdiği toprağı kirletmeme, yok etmeme bilinci yatıyor.

*Genç kuşak çok sesliliğin güzelliğini görmüş, şiirin bu çok seslilikten ancak kazançlı çıkacağını anlamıştır.*¹¹⁵

80 Sonrası Şiiri Üzerine¹¹⁶ adlı yazıda yine o dönem şiiri ile ilgili tespitlerini şu şekilde yapar:

Şiir ortak paydası altında başlayan ve birbirine aykırı dallarda gelişen bu şiir hala sürmektedir. Şiirde, 60'ların son yıllarında başlayan, giderek hızlanan tek merkezleşme, bir örnekleşme süreci 70'lerin sonlarına doğru, 12 Eylül'den çok önce kendi karşıtı olan bir şiiri de başlatmıştı zaten. 80 sonrası şiir tartışmalarının tohumu bir bakıma o yıllarda atılmıştı.12 Eylülde başlayan zor dönemi işte böyle bir ortamda, şiirin iç sorunlarına dönme, bu sorunları çözme yolunu alabildiğince açmıştır şairlere Zorla dayatılan depolitizasyon, örgütlenme, konuşma, yazma, yayınlama alanlarına getirilen yasaklar, ne gariptir ki bir ayak değiştirme, bir kendine dönme fırsatı sağladı şiire.

¹¹⁴A.g.e.,s.116-122.

¹¹⁵ Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay. , İstanbul,1993,s.116.

¹¹⁶ Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul,2001,s.27-35.

80'lerin başlarındaki gibi görünüşte kusursuz, ama bir kişileşmeyi, özgün bir sesi haber vermeyen çok sayıda şiirin yayımlandığı bir ortama vardık bugün. Dergiler şiirle dolu, ama seçmekte zorlanıyor insan. Bir başka biçimde söylersek, deltalaşma bir yığılmaya dönüştü. Deltadan kurtulup kendi şiir ırmağını denize ulaştırmasını bilen üç beş şairin dışında kalabalık bir şiir ordusu. Şiirlerin altından ya da üstünden şair adlarını silmenin zamanı geldi sanıyorum bugün.¹¹⁷

1980 sonrası yetişen şairler Türk şiir birikimini göz ardı etmeyerek şiirsellikte birleşen bir tavırları vardır. Genel olarak *şiiri ciddiye alma* konusunda ortak tavır göstermiş, dünya görüşleri birbirinden farklı bile olsa gerçek şiirin çevresinde toplanma konusunda düşünce birliği içerisinde olmuştur. Yapay bazı ayrımlar hiçe sayılmış şiiri poetika dışı ölçütlerle değil de poetika içinde kavramaya çalışan bir şairler kuşağı doğmuştur.

*Şiir 2000'li Yıllarda Daha Neler Görecek!*¹¹⁸ yazısında 1980 sonrası gelişen günümüz şiir anlayışı ile ilgili şu çıkarımlarda bulunur:

1980 sonrası Türkiye'sinde edebiyat yapıtlarının, şiirin de metalaşması kaçınılmaz bir olguydu. Şiirin en olmayacak kalıplar içinde pazara sürülmesi, devlet eliyle şiir klipleri hazırlanması, televizyonlardaki şiir okuma programları, en son şiir kasetleri, antolojileri, bu olgunun şimdilik görünen sonuçları. Şiirin satmadığı savını inatla sürdüren yayınevi yöneticileri ile birlikte, şiirin, hem de kötü şiirin 700-800 bin sattığını gördük. Daha neler göreceğiz... Bazı şairler kitaplarının satışını yükseltmek için ne kılıklara girecek kim bilir?¹¹⁹

¹¹⁷ A.g.e.,s.28.

¹¹⁸ Mehmet H. Doğan, *Türk Şiirinden Son Okumalar*, İkaros Yay. , İstanbul,2008,s.25-29.

¹¹⁹ A.g.e.,s.26..

*Çağdaş Türk Şiirinde Dönüşümler Ve Dönemeçler*¹²⁰ adlı yazısında Mehmet H. Doğan şiirimizin 80 yıllık birikimini önemli saydığı dönüşüm ve dönemeçleri belirterek okuyucuya aktarıyor. Günümüz şiiri üzerine şu saptamalarda bulunuyor:

*Bugün değişik eğilimleri, değişik arayışları içinde barındıran çok odaklı bir şiir yazılıyor. Çok renkli bir mozaik görünümü. Bu mozaığın içinde özgürlükçüden anarşiste, komünistten kökten dinciye, en umursamazından en muhalifine, en liberalinden en koyu gelenekçiye, içine kapalı şiirden hazcı şiire kadar değişik yönsemeler bulmak olası. 2000'lere doğru toplumca yaşadığımız hayatın doğal bir yansımasıdır bu. Kesin olan bir şey varsa bugün, kendinden ödün vermeye yanaşmayan, şiir adına layık gerçekten nitelikli bir şiir yazılmaktadır. Şiir, her zaman sorulagelen "şiir ölüyor mu?" sorularına aldırış etmeden bir gizilgüç olarak varlığını sürdürüyor.*¹²¹

Mehmet H. Doğan 1980 Sonrası Şiirde, İkinci Yeni Şiirinde olduğu gibi, yaklaşımını reddiye üzerine değil de o şiiri anlamaya, çözümlenmeye çalışan varsa kendini yineleyen tarafları onu göstermeye gayret eden; ama her şeyden önce şiir adına -şiirsellikten ödün vermeden yapılan her türlü yeniliğin arkasında durarak bu kuşağın şiirlerini has şiire ve şiirin içsel sorunlarına dönüş olarak nitelendiren bir eleştirmendir.

Bu nedenlerle son yıllarda 1980 Sonrası Şiiri için sıkça dile getirilen *çıkılmazda olduğu* ve *tasfiyesi gerektiği* görüşünün tam aksine desteklenmesi gereken bir kuşak olduğunu ifade ederek bu şiirden umutludur. Onların yenilik arayışlarını ve girişimlerini küçümsemek yerine desteklemeyi tercih ederek bu şiire önyargısız ve iyimser yaklaşmayı tercih etmiştir.

¹²⁰ A.g.e.,s.9-17.

¹²¹ A.g.e.,s.15.

3.1.4.6. Şairler

Mehmet H. Doğan'ın Türk şiirinin ağırlıklı olarak Garip, İkinci Yeni,1970 kuşağı ve 1980 Sonrası Şiiri üzerine yazıları vardır. Şiir yazılarında ele aldığı şairlerin tamamına yakını bu dönem şairleridir. Özellikle Garipçiler, *Orhan Veli*, *Oktay Rifat*, *Melih Cevdet* İkinci Yeniciler, *Edip Cansever*, *Cemal Süreya*, *Turgut Uyar*, ve *Nazım Hikmet*, şiir yazılarında en çok konu olarak aldığı şairlerdir. Zaten özel hayatında da İkinci Yeni şairleriyle dostlukları olmuş onları ve şiir anlayışlarını yakından tanımıştır. *Şimdi Uzaktasın* adlı anı kitabında bunları uzun uzun anlatmıştır. Mehmet H. Doğan'ın üzerinde en çok yazdığı şairlerin başında Orhan Veli Kanık gelir. Aslında bunun Mehmet H. Doğan'ın şiire bakış ve şiiri algılayış tarzıyla çok yakından ilgisi vardır. Orhan Veli Kanık'ın üzerinde sıklıkla durması onun var olan kalıpları sorgulaması, yeni bir dil ve söyleyiş yaratması ve buna bağlı olarak da Türk şiirinde bir devrim yaratması sebebiyledir. Bu gerçeği *Orhan Veli'den Bize Kalanlar*¹²² adlı yazısında şu şekilde belirtir:

Orhan Veli'de ilk karşı koyma ilk başkaldırma, belki de yerleşik şiir anlayışından çok alışılmış, artık doğal kabul edilmeye başlanmış şeyleredir. Alışılmışın, doğal sayılanın karşısına 'garip' anlayışıyla çıkarken, 'öğrendiklerini tabii kabul eden' kişiye, bunların 'izafiliğini' göstermek istiyor, onu, etrafındaki dünyaya öğretilenden başka gözle bakmaya, öğretilenden şüphe etmeye çağırıyor. Böylece dünya, bize zorlandığı, değişmez olarak kabul ettirilmek istendiği haliyle değil, yalın ve değişir haliyle görünecekti.

*Onun bütün hırsı, şiiri bir bayram nutku, bir aşk iniltisi, 'ufuklarda yüzen nazenin bir balon', bir süs olmaktan kurtarmak, o gözü yaşlı 'şairaneliği' şiirden kovmaktır.*¹²³Yine *Orhan Veli Şiirinin Toplumsal Temelleri*¹²⁴ adlı yazısında bu şiir anlayışını savunma gerekçesini şu şekilde anlatır:

¹²²Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972, s. 60-67.

¹²³A.g.e., s. 62.

¹²⁴Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986, s.145-153.

*Orhan Veli öleli 25 yıl oldu. Bu 25 yıl içinde 'sağ korsanlar' yakasını bıraktılar 'sol korsanlar'ın elinde kurtulamadı. Kendilerinden önce hiç kimsenin hiçbir şey yapmadığını düşünmediğini yazmadığını: her şeyi ilk kez kendilerinin bulduğunu her şeyin kendileriyle başladığını sanan birtakım kişiler, Türk şiirini kökten etkilemiş onun yatağını değiştirmiş bir hareketi, Garip hareketini 'Orhan Veli ve şürekâsı' gibi sıfatlarla küçültmeye küçümsemeye çalışıyorlar. Oysa geçmişin sanat ve kültür mirasını yadsımakla hiçbir yere varılamayacağı gibi şiirimizde Garip hareketini bilmeden bugünkü şiiri değerlendirme olanağı yoktur.*¹²⁵

Aynı yazıda Orhan Veli şiirindeki *Küçük Adam*'ın büyük işlevini şu cümlelerle anlatır:

*Küçük adam, toplumda allak bullak olmuş değerler düzeni içinde insanın kendini yeniden bulma çabasıdır. Kendini yeniden bulabilmesi önce kendine benzemeyen kişilerden sıyrılarak kendini yapayalnız hissetmekle olabilirdi. Her şeyin sıfırdan başlayabilmesi için sıfıra inmek gerekti önce. Bir sınıf sezgisi yoktur Küçük Adam'da. Daha çok bir yıkıntının(2. Dünya savaşı) yitmişliğin bilincini taşımaktadır. Ama bu haliyle edilgen de değildir. Savaşları çıkaran insanları ölüme açlığa mâhkum eden kişilerden olmadığını iyice bilmektedir. Orhan Veli bu insanların şiirini yazmak için bütün eski bildiklerini bir kenara bırakır. Kökten değişime gider. Garip şiirinin ortaya çıkışında söz konusu olan, basit bir beğeni değişimi salt sanat endişesi değildir. Her şey yeni toplumsal ilişkilerin ortaya çıkardığı 'yeni insan' anlayışına bağlanmaktadır.*¹²⁶

*Yaprak Döneminde Orhan Veli*¹²⁷ adlı yazısıyla Mehmet H. Doğan, Orhan Veli'nin on beş günde bir yayımlanıp yirmi sekiz sayı devam eden bu dergideki yazılarından örnekler vererek şu tespitte bulunmuştur:

¹²⁵ A.g.e.,s.147.

¹²⁶ Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986, s.149.

¹²⁷ A.g.e.,s.153-166.

*Kısacası, Yaprak serüveni, Orhan Veli'nin içindeki kavgacı, ödüün vermez kişiliği, namuslu aydın kişiliğini bütün keskinliğiyle ortaya çıkarmış, fakat baştan beri şiirini yapmak istediği 'halk'a yaklaşmasına, onu tanımmasına yol açmamıştır. Namuslu bir orta aydın kavgası vermiştir Orhan Veli 28 sayılık dergisiyle.*¹²⁸

Yine aynı yazıda Orhan Veli'nin şiirimize getirmiş olduğu yenilikleri şu şekilde özetler: *Toplumumuzun 1940 sonrası serüveni, o güne kadar gelmiş olan cansız, yüzeysel, insandan ve yaşamdan uzak şiir anlayışını yıkmış, daha gerçekçi, doğayla, insanla, insanın mücadeleleriyle bağları daha sıkı bir şiire yolu açmıştır. İnsana daha yaklaşmış, onu çeşitli durumlarda, çeşitli yanlarından irdeleyen bir şiirimiz var bugün. İnsana acımak gibi bir garipliğe düşmüyor artık şairlerimiz onu tanımaya uğraşiyor. Bu gelişime, birçokları arasında Orhan Veli'nin de bir tutam tuz kattığını söylemek, kadirbilirliklerin en haklısı olacaktır.*¹²⁹

Mehmet H. Doğan şiir yazılarında Orhan Veli kadar değindiği bir başka büyük şairimiz de Nazım Hikmet'tir. Doğan daha ilk kitabındaki *Saman Sarısı Üzerine Bir Deneme*¹³⁰ adlı yazısında Nazım'ın Türk şiirine getirdiği yeniliği şu cümlelerle ele alır:

*Nazım büyük bir şiir ustası olduğu kadar büyük bir sentezciydi de. Gelmiş-geçmiş eski-yeni bütün şiir akımlarından bütün biçim denemelerinden bütün tekniklerden ustaca yararlanmasını bilmiş; kendi şiir dokusunu yararlandığı kaynaklardan aldığı ipliklerle kendi boyasını vererek, onları Nâzımlaştırarak örmüştür.*¹³¹

Birikime Dayanmak adlı kitabında yer verdiği *Nazım Hikmet'in Şiiri*¹³² başlıklı yazısında Nazım Hikmet şiiriyle ilgili şiir tarihimize geçecek özgün tespitlerde bulunmuştur:

¹²⁸ A.g.e., 155.

¹²⁹ A.g.e., 158.

¹³⁰ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara, 1972, s. 67-75.

¹³¹ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara, 1972, s. 69.

¹³² Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay. , İzmir, 1979, s.65-81.

Nazım'ın şiiri, her şiirden çok olaya, toplumsal çevreye dayalı bir şiirdir. Bu şiirin dayandığı tarihsel birikim olaylar zinciri, yerel tipler tanınmadıkça şiir tamamen anlaşılabilir sayılamaz. İlk bakışta paradoks gibi görünse de açıkça belirtmek gerekir bunu. Nazım evrensel olduğu kadar yerel bir şairdir. İnsan çirliçiplaktır onun şiirinde. Derin ruhsal incelemelerin, çapraşık ilişkilerin tülleri arkasında gizli değildir. Kendisine bu dünyada verilmiş yaşamı elinden geldiğince olduğu gibi yaşamaya çalışmaktadır. Akıl almaz serüvenlerin kahramanı değildir. Bütün kahramanlığı bu yaşamı kendi elleriyle düzenlemeye çalışmasında geleceğe duyduğu güvende bu kendisine verilmiş yaşamı kendi elleriyle yeniden kurmaya yönelik kavgasındadır.

Her gerçek sanatçı gibi onun için de asıl amaç, öncelikle güzel bir şiirsel biçim bulmak, güzel bir şiir yazmak değil, içindekini anlatmak, duyurmak, dışlaştırmak istediği şeyi en belirgin en etkili bir biçimde verecek bir şiirsel yapıya, şiir diline ulaşmaktır. Yaşamının son yıllarında bir şairken hile öncü biçim araştırmalarına girişmiştir. Bütün yaşamı boyunca şiirlerinde etkilenmelere açık bir şair olmuştur. Sanatçı yaratışı ve sanatı tüm ulusların, tüm insanlığın ortak ve süresiz bir çabası sayan Nazım için doğal bir olaydır bu. Ancak bu etkilenmeler hiçbir zaman yama gibi kalmamıştır şiirlerinde. Onları özümlemesini kendi malı yapmasını, onlara kendi damgasını vurmaya bilmiştir Nazım.¹³³

Nazım'ı Gerçekten Okuduk mu?¹³⁴ yazısında da Nazım Hikmet sömürüsüne şu cümlelerle karşı çıkıyor:

Dönemin toplumsal koşullarına uygun yoğun bir politik baskı altında okunmaya başlandı Nazım. Yalnızca kitleleri politik yönlendirmenin bir gereci olarak kullanılıyordu bu şiirler. Nazım şiirinin gelişimi değişimi 1951'den ölümüne kadar geçirdiği dönüşüm hatta bu konuda kendisinin yaptığı özeleştiriler bile dikkate alınmaksızın, herkes kendine uygun bir nazım peşindeydi.

¹³³Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay. , İzmir,1979,s.69.

¹³⁴ Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul,2001,s.61-66.

Kimileri için o hala 'Güneşi İçenlerin Türküsü' , 'Orkestra' , 'Salkımsöğüt' ...vb. söylevci yanı ağır basan nispeten zayıf ilk şiirlerin şairiydi, dizeleriye havaya kaldırılan sağ yumruklardı; kimilerine göre Kurtuluş Savaşı'nın en güzel destanını yazmış vatansever şairdi; kimilerine göreyse 'Vapur', 'Memet', 'Memleketim' ...vb. şiirlere yanıtıyan yurt özlemi içindeki şairdi. Herkesin kendine ayırdığı bir Nazım'ı vardı, onunla yetiniyor, onu tabulaştırıyordu kafasında. Bu yüzden de, deyim yerindeyse Türkçede ikinci kez ortaya çıkışında da(kitaplarının yeniden basılması) yeterince, gereğince değerlendirilemedi, yerine oturtulamadı.¹³⁵

Nazım Hikmet: Adanışın ve Arayışın Şiiri¹³⁶ adlı yazıda Nazım Hikmet'in şiir serüvenini arayış ve adanış ekseninde başlangıcından ölümüne kadar özlü bir şekilde verir. Şiirindeki değişimi şu şekilde anlatır: Nazım kadar şiirini bilinçli olarak değiştirme çabası gösteren bir başka şair bulmak son derece zordur. Örneğin kısa başlıklar verecek olursak:

-Şiirde ritmi değiştirir, hızlandırır.

-Şiire özgü duygu ve eylem kalıplarını kırar, şiirin yaşamdaki yerini alabildiğince genişletir, dolayısıyla alışılmış yapay şiir dilinin yerine konuşma dilini şiire sokar.

-Şiirdeki durakları yazış tekniğiyle belirler, bunun için gerekirse basım tekniklerinden de yararlanır, 'Salkımsöğüt' , 'Bahri Hazer' 'Makinalaşmak' ve daha birçok ilk şiirin ilk basımları bunun belirgin örnekleridir,

-Şiirde anlatılan tarihsel döneme uygun bir dil, ölçü ve yapı kurar, bunun için gerekiyorsa halk şiirinden, divan şiirinden yararlanır. Şeyh Bedrettin Destanı'nda olduğu gibi;

-Şiirlerini yayımlama ve meydanlarda okuma özgürlüğünün kısıtlandığı zor dönemlerde şiirinde olay ve öyküleme ağır basmaya başlar, konu ve kişileri yabancılaştırmaya başvurur: Benerci Kendini Niçin Öldürdü, Jokond ile Sİ-YA-U' da olduğu gibi;

¹³⁵ A.g.e.,s.65.

¹³⁶ Mehmet H. Doğan, Yazıdan Bakmak, Adam Yay. , İstanbul,1993,s.186-195.

-1938'de hapse girişiyle birlikte artık şiir yayımlamaz duruma gelince şiirindeki 'hitabet' ögesinden vazgeçme zorunluluğunu duyar, hapis hane yaşamının kendisine sağladığı 'tesirleri daha devamlı, özleri daha derin yazılar yazma olanağını başka bir biçem altında değerlendirmeye çalışır: bunun sonucu, Memleketimden İnsan Manzaraları adlı şiir-destan-romandır. Bu yeni biçeme egemen olabilmek için uzun denemeler yapar, yazdığı bin dizeden ancak 125 dize çıkar ortaya.

-Ağır hapislik koşulları altında şiirinde ilk günlerden beri eksik olmayan lirizm ögesi giderek daha büyük bir ağırlık kazanır, özellikle saat 21-22 şiirleri ve Rubailer'de olduğu gibi.

-Hapisten sonra yurtdışında geçirdiği 1951-1963 arasındaki yıllarda bir yandan eski şiirini sürdürürken bir yandan da yeni ses yeni biçim araştırmaları yapar. Aradığı yeni sesi yeni biçimi bulabilmek için bir yandan 'hiçbir şekil imkânını, tarzını inkar etmeden', gelmiş geçmiş Türk ve dünya şiir geleneğinden yararlanırken, bir yandan da en cesur en avant-garde denemelere girişir: 'Masalların Masalı', 'Sebastian Bach'ın I Numaralı Do Minör Konçertosu', daha sonralarıysa 'Saman Sarısı', 'Yılbaşı Ağacı', 'Havana Röportajı', 'Severmişim Meğer'...vb. şiirlerinde olduğu gibi¹³⁷

Mehmet H. Doğan'ın şiir yazılarında sıkça geçen bir başka büyük şairimiz de kendisinin yakından tanıdığı Edip Cansever'dir. Cansever'in Dünyası¹³⁸ adlı yazıda Cansever'in şiir anlayışını analiz etmeye çalışır. Bunun için şiirlerinden hareket eder. Kül şiirini çözümlerken Cansever'in şiirine dair şunları belirtir:

İçinde yaşadığımız ikinci bir deri gibi vücudumuza yapışmış saçmalıklar, haksızlıklar, budalalıklar, yetinmeler, boyun eğmeler, teslim olmalar, hayvanca doyumlar, aldatmalar, sahte sevgiler, sahte gülücükler, peşin-pazarlıklı kahramanlıklar, kabuğu içine çekilmiş uyusukluklar dünyasının rengidir kül. Doymak isteyen milyonlarla ağız ve mide kalabalığında; yarına güvensizliğin, yağını benzinini koyup düğmesine bastın mı çalışmaya başlayan makineye döndürdüğü kafaların etten yoğunluğunda kolay kolay delinemeyecektir.

¹³⁷Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay. , İstanbul,1993,s.186-187..

¹³⁸ Mehmet H. Doğan, *Tekrarın Tekrarı*, Dost Yay. , Ankara,1972, s. 75-84.

Bu kül, silinemeyecektir bu kül rengi. Sokakların, caddelerin, evlerin, alışveriş yerlerinin, lokantaların, sorguların, bayrakların, gemilerin, kayıların, varoşların, garların gerçeğidir bu. Bir gerçektir kül.¹³⁹

Ayrıca Mehmet H. Doğan bir başka yazısı olan *Cansever Şiiri Üzerine Bir Kazıbilimi Denemesi 2*¹⁴⁰ adlı metinde Cansever'in şiirinin gelişim ve değişim çizgisini şu şekilde aktarır:

*Yerçekimli Karanfil'den önceki kitaplar, şiirler, Cansever'in, karanlıkta kalmasını, bilinmemesini yeğlediği, elinden gelse yakmak istediği bir hazırlık, bir yatsıma ve boyuna kendini aşma dönemidir. Yer çekimli Karanfil ise önceki dönemle hiçbir ilişkisi olmayan yepyeni bir başlangıç. Küllerinden yeniden doğan bir Anka sanki.*¹⁴¹Yine Cansever'in şiirini özetleme çalıştığı *Şairin Seyir Defteri*¹⁴² nde şu tespitlerde bulunur:

*Daha ilk kitaplarındaki şiirlerinde, Garip'in son döneminde görülen yergi, alay, kara- mizah yoluyla toplumsal eleştiriye yakın duran; Yer çekimli Karanfil'de makineler, atomlar, radyo aktivite... vb. şeylerle materyalist bir şiire göz kırpan; Umutsuzlar Parkı'nda 'bunaltı, mutsuzluk, tedirginlik' hallerinden insan için bir çıkış yolu arayan; daha sonraki şiirlerinde ve kitaplarındaysa henüz içi dolmamış bu soyut insan kavramını somutlaştırma çabasıyla bireyin peşine düşen Cansever...*¹⁴³

İkinci Yeni şiir anlayışının en özgün temsilcisi olan Cemal Süreya da Mehmet H. Doğan şiir yazılarında geniş yer verir. *Firesiz Bir Şiir*¹⁴⁴ adlı yazıda Süreya'nın şiir anlayışını şöyle açıklar:

¹³⁹ A.g.e. , s. 77.

¹⁴⁰ Mehmet H. Doğan, *Türk Şiirinden Son Okumalar*, İkaros Yay. , İstanbul,2008,s.102-106.

¹⁴¹ A.g.e.s.,103.

¹⁴² A.g.e.s.,107-114.

¹⁴³ Mehmet H. Doğan, *Türk Şiirinden Son Okumalar*, İkaros Yay. , İstanbul,2008,s.109.

¹⁴⁴ Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broym Yay. , İstanbul,1986, s.286-289.

*Cemal Süreya'nın şiirinde an can alıcı öge dil ve imgedir. Onu Birinci Yeni Şiir geleneğine bağlayan da ondan kesinlikle ayıran da dile yüklediği imge gücüdür. Şiir, gündelik dille bu imge dilinin kesiştiği noktada oluşmaktadır İlk şiirlerinde espri gücü, şaşkınlık, incelik yitmeden yaşamın toplumun, tarihin, toprağın doğurgan alanlarına yayılır. Bunun doğal sonucu olarak öyküye yüz vermeyen bir şiirdir onun şiiri. Yine de, sözsüz bir müzik gibi sayısız öykü anlatır. Okuyana. Okumasını bilene. Ortadoğu'nun Anadolu'nun tüm tarihini, bilimsel kitapları kısıktırarak bir tarihsel doğrulukla çizer bir çırpıda. Resimden yardım istemeyen bir şiirdir onun şiiri. Ama resmin en sadesini, en kıvr kıvrını, en renklisini, aydınlık bir dia perdesine yansır gibi kafamızın içinde buluruz birden. Süreya'nın Türk dilinin en gizli, en ince olanaklarını en akla gelmeyecek biçimde ustalıklarla kullandığı şiirlerinde Türkçenin tadına varırız. Az yazan bir şairdir Cemal Süreya ama bir şair için bundan daha önemli bir niteliği de vardır: az, belki de hiç fire vermemiş bir şairdir o.*¹⁴⁵

Turgut Uyar özelinde İkinci Yeni Şiiri'ne yapılan saldırıların haksızlığından bahseden *Her Pazartesi*¹⁴⁶ adlı yazının son bölümünde şu tespitte bulunur:

*Ölü yıkayıcılar, güneşi bol ülke, büyük saat, bilirim bir kışa hazırlanmayı, hızla geliyecek kalbimiz, biraz daha gibi gerçekten büyük ve unutulmayacak şiirleriyle Turgut Uyar yıllardır sürdürülen bir savı; İkinci Yeni Şiirinin kaçak, hasta bir şiir, çürümekte olan bir toplumun şiiri olduğu savının asılsızlığını ortaya koymuştur.*¹⁴⁷

Turgut Uyar'ın 1970 yılında yazdığı *Divan* adlı kitap üzerine çıkan ilerçilik gerçilik algısını ters yüz etmek için *Divan ve Sanatta İlerçilik Gerçilik Üstüne*¹⁴⁸ adlı yazıyı yazmıştır. Turgut Uyar'ın *Divan* adlı kitabında yararlandığı Divan şiiri geleneğini olumlu bularak ona destek veren şu cümleleri yazar:

¹⁴⁵ A.g.e., s.287.

¹⁴⁶ Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay.,İstanbul,1986, s. 256-262.

¹⁴⁷ A.g.e.,s.262.

¹⁴⁸ A.g.e., s.262-270.

*Sanatta gelenekten yararlanmak, kendiliğini, özgünlüğünü yitirmediği sürece, kullandığı olanakları kendinin yaptığı sürece her zaman olağan bir şeydir bir sanatçı için çünkü yapılan iş, bir olanak araştırmasıdır. Bir sanatçıysa sanatçı gücünü yitirmemişse, bu çaba içinde bulunacaktır yarattığı sürece.*¹⁴⁹

Şiir yazılarında Orhan Veli dışında ele aldığı diğer iki şairden biri Melih Cevdet Anday'dır. Anday'ın şiiri kendini sürekli yenileyen has bir şairin şiiri olarak görülür ve *Melih Cevdet Anday*¹⁵⁰ adlı tören konuşmasından kitabına alınmış yazısında şunları der:

*Melih Cevdet Anday ne yazarsa yazsın, yazma sürecinin gerisinde bu süreci güdüleyen bir şair vardır: bilinene güvenmeyen, EVET'ten çok HAYIR'dan yola çıkan, gerçek diye bildiğimiz şeyi yeniden irdeleyerek, araştırarak onun bilinmeyen, görülmeyen yönünü görmeye ve göstermeye çalışan bir şair. Ya da onun dediği gibi bir OZAN.*¹⁵¹

Diğer şair olan Oktay Rıfat'ın şiirini çözümlediği *Çobanlı Şiirler*¹⁵² adlı yazıda bu kitabı ile ilgili şu saptamayı yapar:

*Oktay Rıfat'ın bütün şiirlerinde olduğu gibi Çobanlı Şiirler'de de bulunan bir özelliği unutuluyor gibime geliyor. Oktay Rıfat, doğayı hiçbir zaman insandan soyutlamaz. İnsan ve çevresi doğayla içiçedir.*¹⁵³

Yine *Koca Bir Yaz*¹⁵⁴ adlı yazıda Oktay Rıfat şiiriyle ilgili şu yorumu yapar:

Koca Bir Yaz, Oktay Rıfat şiirinin olgunluk ürünleri. Yaşlanmış ama ihtiyarlamamış bir

¹⁴⁹ A.g.e.,269.

¹⁵⁰ Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, Yky, İstanbul,2001,s.87-91.

¹⁵¹ A.g.e.,s.90.

¹⁵² Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986, s.216-219.

¹⁵³ A.g.e.,s.216.

¹⁵⁴ Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay. , İstanbul,1993,s.196-198.

şiiir. Başlangıçtan bugüne kadar olan evrelerin ilk biçimlerinden izler taşıyan sarmalları bulmak mümkün bu şiirde. Örneğin, şairin Garip dönemi ile Yaşayıp Ölmek, Aşağı Yukarı ve Karga ile Tilki dönemlerindeki şiirinin izleri kalın çizgiler halinde, daha da belirginleşmiş sürüyor.¹⁵⁵

Necatigil üzerine *Necatigil Şiirine Giriş*¹⁵⁶ adlı bir yazı yazar. Bu yazıda Necatigil ile ilgili oldukça titiz ve ayrıntılı tespitler yapar:

Necatigil en iyi bildiği yerden: evden, en iyi tanıdığı kişiden: kendinden aramaya çıktı gerçeği. O ayrıntıların içindeki şiirin özünü yakalar. Şiir yaşamdır; yaşamı ayrıntılarda, küçük küçük şeylerde görmek ve vermek: İşte Necatigil'in yöntemi budur. Onun yarınlara bakışı bir öykücünün bir romancınıninkine benzer. Ayrıntı bir rastgelelik, bir doldurmaca değil, en can alıcı bir simge, en açıklayıcı bir imdir.

'Necatigil evlerin şairidir' demek fazla bir şey vermez bize. Bu ev temasının neyi imlediğini neleri kapsadığını ortaya koymak gerekir. İkili bir anlamdır bu çoğu kez. Hem, bu çekingen, tedirginlik, kuşku içindeki insanı dışarıdan, çevreden koruyan bir sığınaktır, hem de umarsızlıktan dolayı içinde yaşamak zorunda olunan bir yerdir(mekân). Yani hem bir sığınak hem bir hapisane. Evler, yalnızca ev değil bir yaşam biçimi ya da düzenin bir simgesidir. Necatigil daracık görünen bir alanda şaşılası derinliklere inmiş: ilk kitaplarında hemen hemen bütünüyle ortaya çıkmış olan az sayıda temayı son kitaplarına son şiirlerine kadar durmadan işlemiş, ayrıntılarla zenginleştirmiş, bütünleştirmiştir.¹⁵⁷

Yine Necatigil ile ilgili yazdığı *Necatigil'in Şiirinde Ses ve Söz*¹⁵⁸ yazısında Necatigil' in şiir gelişimini şöyle açıklar:

¹⁵⁵A.g.e.,s.197.

¹⁵⁶Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986,s.173-185.

¹⁵⁷Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalnızlığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986,s.180.

¹⁵⁸Mehmet H. Doğan, *Çağının Tanığı Olmak*, Broy Yay. , İstanbul,1986,s.149-153.

*Necatigil de Garip Şiiriyle kısa bir yol arkadaşlığından sonra kendi yolunu tuttu, ama bir farkla: kısa, yalın, sade söyleyiş, onun şiirinde sonuna kadar temel öğelerden biri olarak kaldı. Necatigil bilinçli olarak geliştirmeyi, onu öykünülmesi güç, öykünülünce sırttan kendine özgü bir şiir dili haline getirmeyi bildi. Sonunda 'Necatigil şiiri' gibi güzel bir ada ortaya çıktı.*¹⁵⁹

*Bir Dağlarca Portresi Denemesi*¹⁶⁰ adlı yazısında hiçbir akım ya da kuşak içinde görülmemiş şiir coğrafyasında bir adacık olarak kalmış bir başka büyük şairimiz olan Fazıl Hüsnü Dağlarca üzerine yazmıştır. Bu yazıda:

*Dağlarca'nın gözündeki hiçbir şey şiirin dışında kalmaz her şey şiir için vardır. Daha'dan başlayarak konu ve izleklerin sonsuz çeşitliliği bilincine ulaşır şair. Konular, izlekler, bu sonsuz çeşitlilik içerisinde en ince ayrıntısına kadar işlenir, büyük bir açıklıkla sömürülür, içi boşaltılır ve bir daha dönülmemek üzere bir kenara bırakılır. Şiirinde söyleyiş tekrarlarına, imge tekrarlarına rastlanması da doğaldır.*¹⁶¹

*Ölümünün Yirminci Yılında Ceyhun Atuf Kansu'nun 'Yanık Hava'sı'*¹⁶² adlı yazıda Ceyhun Atuf Kansu'nun şiiri için:

*Şiirini ilk günden son gününe kadar, az gelişmiş bir yurdu, başta çocuklar olmak üzere onun yoksul, tokgözlü, cömert, azla yetinen insanlarını anlatmaya adanmıştı.*¹⁶³ diyerek şiir anlayışını bir iki cümleyle özetler.

*Yakından Bir İlhan Berk Portresi*¹⁶⁴ adlı tören konuşmasını kitaba aldığı yazısında İlhan Berk'in şiirini tanımlamak için şu ifadeleri kullanır:

¹⁵⁹ A.g.e.,s.149.

¹⁶⁰ Mehmet H. Doğan, *Şiir, Bugün*, YKY, İstanbul,2001,s.67-72.

¹⁶¹ A.g.e.,s.69.

¹⁶² A.g.e.,s.98-102.

¹⁶³ A.g.e.,s.100.

¹⁶⁴ A.g.e.,s.73-78.

Söze dayalı anlatımcı şiirden kapalı, imgeci şiire yönelen bir avant-garde şair. Saint-Antoine'ın Güvercinleri' , 'Paul Klee'de Uyanmak' gibi şiirlerle girdiği bu yeni yolda, ikinci Yeninin öncü şairi, eski yeni bütün okurlarını küplere bindiren Galile Denizi, Çivi Yazısı, Otağ, Mısırkalyoniğne gibi kitapların şairi İlhan Berk¹⁶⁵

Can Yücel'in Şiiri¹⁶⁶ adlı yazısının sonunda onun şiiri için şu çıkarımda bulunur:

Can Yücel'in şiirinin bir başka özgünlüğü, dile olan egemenliğidir; halk dilindeki deyimlerden sözcük oyunları, benzetmeler, çarpıtmalar yoluyla yeni bileşimler çıkarmadaki ustalığıdır. Sözcüklere, dile sanki sözcüklerin ilk bulunmuş oldukları günden bakar gibidir. Özgün bir söyleyiş uğruna, argoymuş, küfürmüş aldırılmaz, koyuverir şiire.¹⁶⁷

Bakış Kuşu'ndan Doğu Şiirleri'ne¹⁶⁸ adlı yazıda Hilmi Yavuz şiiri için şöyle der:

Hilmi Yavuz "Bedreddin Üzerine Şiirler"de yoğun bir şiir dili, etkili bir ses oluşturmuştur.

Dış yapısıyla özün getirdiği özün zorladığı bir dildir bu, ama daha yakından bakınca, divanıyla halk şiiriyle tüm şiir tarihimizin özünü görebiliriz onda. Yavuz, otantik Anadolu şiirindeki imge ustalığının, çağdaş şiirde özünden hiçbir şey yitirmeden nasıl kullanılabileceğinin örneğini veriyor.¹⁶⁹

¹⁶⁵ A.g.e. ,s.75.

¹⁶⁶ Mehmet H. Doğan, *Şiirin Yalınlığı*, Broy Yay. , İstanbul,1986, s.296-298.

¹⁶⁷ A.g.e. ,s.296.

¹⁶⁸ A.g.e. ,s.320-326.

¹⁶⁹ A.g.e. ,s.325.

Çırak Araniyor¹⁷⁰ adlı yazıda Durbaş'ın şiir anlayışını:

Kendi sesini, kendi yolunu, kendi şiirini bulmuş bir şairin yanında, tarihi coğrafyası, insanı, türküsü, şiiri, günlük yaşamı, zorunlu gurbetleri, sevdası, hatta çarpık-çurpuk gelişen ekonomisiyle Anadolu var baştan aşağı. İmgeyi dili ve anlatımı somut yaşamın potasında eritmesini başarmış bir şair. İmgenin, dilin ve anlatımın birbirinden ayrı şeyler olmadığı tersine birbiri içinde erimiş bir halde şiirsel yapıyı oluşturduğu şiirler.¹⁷¹ şeklinde açıklar.

Bedri Rahmi Eyüboğlu şiiri için yazdığı *Bedri Rahmi'nin Şiiri*¹⁷² adlı yazıda şu tespitlerde bulunur:

Bedri Rahmi'nin şiirine bakarken üç ögenin egemen olduğunu görürüz: dizginlenemeyen bir coşku, bir yaşama sevinci ve renkler. Bir de halk sanatının masal, şiir, deyiş, resim... vb. her türüne karşı aşırı bir hayranlık. Bu dört öge çevresinde kurulmuş, ortalama şiir okuyucusunu hemen sarıveren, uzun süre akıldan çıkmayan, her vesileyle anımsanan bir şiirdir Bedri Rahmi'nin şiiri.¹⁷³

Ayrıca bu şairlerin dışında Necati Cumalı, Enis Batur, Metin Altıok, Behçet Aysan, Akif Kurtuluş, Niyazi Akıncıoğlu, Ülkü Tamer, Suat Taşer, Haşim Çatış, Celal Vardar her birini ayrı bir yazıyla ele aldığı şairlerdendir.

Haydar Ergülen, Abdulkadir Budak, Ali Cengizkan, Metin Eloğlu, Sina Akyol, Orhan Alkaya, Hulki Aktunç, Zafer Şenocak, Küçük İskender, Gülten Akın, Sunay Akın, Ahmet Oktay, Güven Turan, Seyhan Erözçelik'in kitaplarını bir yazı bütünlüğünde olmasa da ele almıştır.

¹⁷⁰ A.g.e. ,s.346-349.

¹⁷¹ A.g.e. s.345.

¹⁷² A.g.e., s.230-236.

¹⁷³ A.g.e. ,s.232.

3.1.5. Yıllıklar, Antolojiler ve Diğer Yazıları

3.1.5.1. Yıllıklar

Mehmet H. Doğan'ın şiirle ilgili kitaplaştırdığı şiir yazıları dışında yıllıklarda da şiir üzerine yazıları ve tespitleri vardır.

Nesin Vakfı Şiir Yıllıklarını 1974-1984 yılları arası çıkarmıştır. *1982 hariç Adam Sanat Şiir Yıllıklarını* da 1993-2001 yılları arası dokuz yıl üst üste çıkarmıştır. Son olarak da Kitaplık Dergisi adına 2002-2004 yılları arası *Yky Şiir Yıllıklarını* çıkararak yıllık serüvenini sona erdirmiştir.

Adam Sanat Şiir Yıllıklarında Mehmet H. Doğan, her yılda bir önceki yılın şiirinin genel görünümü hakkında bilgiler vermiştir. *Beigelik* adlı bölümde o yıl içerisinde dergilerde şiir üzerine yapılan tartışmalar, yazılar ve söyleşiler üzerinde durur. *Ölümler* başlığı altında o yıl vefat eden şairleri belirtir. Ülke genelinde şiir adına yapılan etkinlikler hakkında bilgi verir. Yayın hayatına son veren ve yeni çıkan dergilerin dökümünü yapar. O yıl verilen büyüklü küçüklü tüm ödüller ve dereceye giren şair ve eserlerin isimlerini tek tek açıklar. Yayımlanan tüm şiir kitapları, şairleriyle birlikte alfabetik sıraya göre verilir. Şiir üzerine yayımlanan deneme, eleştiri, antoloji türündeki kitapların künyesi verilir. O yıla ait yayımlanan çeviri şiir kitaplarının da dökümü verilerek oluşturulmuş bir seçki-yıllık şeklindedir. Özellikle bu şiir yıllıklarının *Beigelik* başlığıyla verilen bölümünde şiire dair tüm yıl boyunca ne varsa dökümü yapılmıştır.

Bu yıllıklar Mehmet H. Doğan'ın eleştirmenden çok sıkı bir okur ve günceli yakından takip eden bir şiir sever bir emekçi olduğunun ispatıdır. Şiirimizin dokuz yıllık özetini sunan yıllıklardır.

Yıllıklarda ele alınan şair şiir ve şiir kitabı tanıtımı sayısı yıllara göre aşağıdaki gibidir:

ADAM SANAT ŞİİR YILLIKLARI

Yıllar	Sayfa	Şair	Şiir	Şiir Kitabı
1993	182	128	162	110
1994	183	143	155	140
1995	185	143	147	232
1996	182	146	147	232
1997	175	140	145	194
1998	183	125	146	202
1999	199	135	149	181
2000	181	124	131	160
2001	176	125	132	171

YKY Şiir Yıllıklarında, Adam Sanat Şiir Yıllıklarında olduğu gibi yıl yıl şiirimizin genel görünümü hakkında bilgiler verilir. Şiirle ilgili ödüller, tartışmalar, etkinlikler, yazılar ve kitaplar hakkında bilgiler ayrıntılı olarak verilir. *Adam Sanat Şiir Yıllıklarından* farklı olarak her yıllığın arkasına şiir seçmelerinden sonra şiir üzerine *Yazılar, Söyleşiler, Kitap Eleştirileri* adıyla örnek yazıları içeren kısım eklenmiştir.

Bu yıllıklar o dönemin şiirini araştırmak isteyen araştırmacılar için bulunmaz bir kaynak olarak gösterilebilir. Ayrıca bir yönüyle edebiyat tarihi niteliğindedir. Maalesef *YKY 2004 Şiir Yıllığıyla* birlikte Mehmet H. Doğan on iki yıl boyunca kesintisiz sürdürdüğü yıllık çıkarma faaliyetine son vermiştir. Bunun sebebini 2004 şiir yıllığının *Sonsöz* kısmında açıklar. Bunlardan biri artık yıllık hazırlamanın yaşı itibariyle kendisine ağır bir yük getirdiği, diğeri yayımlanan dergi, kitap artışının fazlalığından dolayı yıllık hazırlamanın ekip işi haline dönüştüğü gerçeği ve en önemlisi de bir yıllığın nasıl hazırlandığından habersiz kişi ve grupların linç kampanyasına dönüşen yaralayıcı

eleştirileri ve kendi şiir dünyalarından bakan şairlerin kaprisleri olarak ifade eder. Mehmet H. Doğan seçim işinin öznelliğine defalarca vurgu yapmasına rağmen *şiir seçimleri öznel beğenin dışına çıkmıyor, yıllıklarda sosyalist gerçekçi (ya da İslamcı...) şiirlere yer verilmiyor, kurumsal dergilerin dışında diğer dergiler görmezden geliniyor, şiir sayısı neden bu kadar kısıtlı filan şair neden yıllıkta yok* gibi sığ ve şiir adına pek bir anlamı olmayan kişisel kaygılarla yapılmış yaralayıcı yaklaşımlar yüzünden büyük ve titiz bir emek mahsulü yıllıklardan vazgeçmek durumunda bırakılmıştır. Bizce Mehmet H. Doğan'ın bu yıllıkları sürdürmemiş ya da sürdürememiş olması Türk şiiri adına kayıptır; ama her şeye rağmen yıllıklar Türk şiirinin otuz yıllık serüveninin kaydını tutması açısından büyük bir olaydır.

YKY ŞİİR YILLIKLARI

YILLAR	SAYFA	ŞAİR	ŞİİR	ŞİİR KİTABI	ŞİİR YAZILARI
2002	223	83	87	107	5
2003	225	85	81	109	4
2004	219	76	85	112	9

3.1.5.2. Antolojiler

Mehmet H. Doğan'ın *İkinci Yeni Şiir* adlı antoloji dosya çalışmasıyla *Yüzyılın Türk Şiiri(1900-2000)* adlı antoloji çalışması vardır.

İkinci Yeni Şiir adlı antoloji-dosya çalışmasında Mehmet H. Doğan gruplamalara başvurmuştur. İkinci Yeni Şiirinin sembolü altı şairi: *İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Sezai Karakoç, Yol Açıcalar*, başlığı altında değerlendirir. Bu usta şairlerin hemen ardından gelenleriyse *İzleyiciler* başlığı altına alır. *Genç Kuşak* olarak da *Egemen Berköz, Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Süreyya Berfe* ve *Refik Durbaş*'ı alır. *Şiiri Bırakanlar* kısmında ise *Alim Atay, Bozbeğiroğlu, Gökâl Turan,*

Tekin Kipöz, Günal Sayın vardır. *İkinci Yeni Esinininde Eski Kuşak Şairleri* adlı bölümde ise *Melih Cevdet, Oktay Rifat, Behçet Necatigil, Sabahattin Kudret Aksal, Metin Eloğlu, Can Yücel* vardır. Bu şairlerin şiir kitaplarının listesini verdikten sonra şiirlerinden örnekleri de vermeyi ihmal etmemiştir.

İkinci Yeninin sembolü şairlerin yazılarını ve söyleşileri *Dosya* adı altında toplamıştır. İkinci Yeninin birçok ustasının o dönemde tartışma yaratmış yazılarını, İlhan Berk'in *Anlamla Yola Çıkılmaz*, Cemal Süreya'nın *Folklor Şiire Düşman*, Edip Cansever'in *Tek Sesli Şiirden Çok Sesli Şiire* gibi alması önemlidir.

Yüzyılın Türk Şiiri Antoloji(1900-2000) çalışması uzun bir dönemi kapsamlı bir biçimde ele alması ve tekrara düşmemesiyle başlı başına bir cesaret örneğidir. Şiirimizin yüz yıllık serüvenini anlatarak özellikle 1980 sonrası şairlerine antolojisinde yer vermiş tek eleştirmendir. *Yüzyılın Türk Şiiri (1900-2000)* adlı antolojisi Orhan Burian'ın *Kurtuluşstan Sonrakiler (1946)*, Kenan Akyüz'ün *Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi(1953)*, Hüseyin Karakan'ın *Şiirimizin Cumhuriyeti(1958)*, Asım Bezirci'nin *Dünden Bugüne Türk Şiiri(1968)*, Rauf Mutluay'ın *Tanzimat'tan Günümüze Kadar Türk Şiiri(1973)*, Memet Fuat'ın *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi(1983)*, Atıf Behramoğlu'nun *Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi(1987)*, Ahmet Necdet'in *Modern Türk Şiiri(1993)* adlı antolojilerden farklı olarak en genci 1978 doğumlu kitap yayımlanmış ya da henüz kitabı olmayan 1990'ların sonunda şiir yayımlayan belli bir düzeyi tutturmuş genç şairlere yer vermesiyle tüm bu diğer antolojilerden ayrılır. Antolojinin birinci cildinde altmış şair dört yüz yirmi bir şiir yer alır. Servet-i Fünun, Fecr-i Ati, Hece Şiiri, Serbest Şiir, 1940 Kuşağı, Garip Şiiri gibi akımların temsilcileri, bu akımların dışında kendi başlarına adacıklar oluşturmuş isimlerle bir arada verilir: Tevfik Fikret, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Nazım Hikmet, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Asaf Halet Çelebi, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Celal Sılay, Behçet Necatigil, İlhan Berk... Antolojinin ikinci cildinde ağırlıklı olarak 1940 Kuşağı'nın toplumcu kesimi ve İkinci Yeni'nin temsilcilerinden oluşan elli dokuz şair ve üç yüz altmış bir şiir bulunuyor. Attila İlhan, Can Yücel, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Gülten Akin, İsmet Özel... *Yüzyılın Türk Şiiri (1900-2000)* adlı antolojisinin üçüncü cildi, 1970'li yıllardan başlayarak şiirdeki kırılma ve dalgalanmaları arayışlarıyla

bir dönüşüme çevirip sonraki kuşakların şiir zeminlerini kurmasına önyak olan açıcı adlarla birlikte seksen bir şair ve üç yüz üç şiirden oluşuyor.

3.1.5.3. Diğer Yazıları

Mehmet H. Doğan'ın ilk kitaplarında bu tür yazılar olsa da daha sonraki yıllarda çıkardığı kitaplarla sadece şiir eleştirisi üzerine yoğunlaştığı gözlenir. Mehmet H. Doğan'ın şiir dışı yazılarının bir kısmını sanat temalı yazılar oluşturur. Sanatın önemi ve insan hayatındaki yeri, politikayla ilişkisi, aydının toplumdaki yeri ve önemi, edebiyatın güncel olanla ilişkisi gibi konularda yazı yazmıştır. Genellikle bu yazılar *Tekrarın Tekrarı*, *Yazıdan Bakmak*, *Çağının Tanığı Olmak*, *Birikime Dayanmak* ve *Şiir ve Eleştiri* kitaplarında toplanmıştır.

Diğer gruptaki yazıları ise özellikle Türk edebiyatı üzerine çözümlenmeleri barındıran yazılardır. Bilge Karasu'nun *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* adlı öykü kitabının değerlendirilmesi, Sabahattin Ali'nin öykücülüğünün Türk öykücülüğü içerisindeki yeri, Orhan Kemal'in hayatından ve öykülerinden kesitlerin anlatıldığı *Köylü İşçi Yazarı Orhan Kemal* yazısı, *Füruzan Olayı* başlığı altında Füruzan'ın öykücülüğünün dokusunun çözümlenmesine dayanan yazılar bu gruptadır. *Öykücü Sabahattin Ali* yazısında Sabahattin Ali'nin öykücülüğüne dair sağlam tespitler de bulunur. *Ölümünün Beşinci Yılında Kemal Tahir* yazısında ise Kemal Tahir'in romanlarındaki köy ve köylüye bakış açısı irdelenir. *Çirkinlik Copu Tutan Ellerde Kaldı* yazısıyla 12 Mart faşizmine eleştirisi vardır. Sevgi Soysal'ın dönemi ilişkisi ve hikâye, romanlarının incelenmesi yer alır. *Peyami Safa'nın İki Romanı* başlıklı yazıyla *Sözde Kızlar* ve *Biz İnsanlar* romanları incelenir. Ayrıca *MC'nin 1 Numaralı Romancısı Peyami Safa* yazısıyla Peyami Safa'nın politika ve iktidarla ilişkisi irdelenerek sanatını politik iktidar için feda etmesi eleştirilir. Üzerinde en fazla yazısı olan yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı'dır. *Son Mavi Yolculuk*, *Balıkçı Günlüğü*, *Halikarnas Balıkçısı*, *Halikarnas Balıkçısının Yarattığı Dünya*, *Halikarnas Balıkçısında Dil ve Anlatım* yazılarıyla Cevat Şakir' in hayatını doğaya evrene insana ve Anadolu uygarlığına bakışını açıklar. *Ölümler Genç Kalır* yazısında Radiguet' in romanlarındaki şiirselliğe vurgu yapar. *Altın Dal'ı Çevirirken* adlı yazıda ise Amy Tan'ın çok satan *Altın Dal* romanının konusundaki çarpıcılık ve yazarın anlatma kabiliyeti üzerine örnekler verir. *Vercors'u Yeniden Okurken* adlı yazıda ise Vercors'un *Denizin Sessizliği*

öyküsünü çözümler. *Güzin Din o'nun Anıları* başlığındaki yazıyla da Güzin Dino'nun *Gel Zaman Gel Zaman* adlı anı kitabını tanıtır.

4. SONUÇ

ADI İLHAN BERK OLAN ŞİİR

Mehmet H. Doğan geliştirmen

Doğan Hızlan buluşturman

Konur Ertop araştırmacı

Vecihi Timuroğlu seviştirmen

Muzaffer Uyguner üleştirmen

CEMAL SÜREYA

Adı İlhan Berk Olan Şiir'de Cemal Süreya eleştiri tarihimizde önemli yer tutmuş eleştirmenlerimiz için bir kelimeyle onları ifade eden kuşatıcı ifadeler kullanmıştır. Örneğin Fethi Naci için *kızıştırmacı*, Nurullah Ataç için *çeliştirmen*, Hüseyin Cöntürk için *yarıştırmacı*, Asım Bezirci için *de koğuşturman* ifadesini kullanmıştır. Aynı yazıda Cemal Süreya, Mehmet H. Doğan'a da *geliştirmen* demiştir. Gerçekten Mehmet H. Doğan'ın şiir yazılarında ve kendisiyle yapılan söyleşilerde eleştiri anlayışına dair önemli ipuçları ediniriz. Her şeyden önce Mehmet H. Doğan şiir üzerine yazmaya açıklık ve dürüstlikle başlamış bir insandır. İlk önce kendi yazdığı şiirlerin eleştirisini yaparak şiiri bırakmış bir denem/eleştiri yazarıdır. Deneme ve eleştiri yazarıdır; çünkü yazılarını eleştiri türünün kuralcılığı eşliğinde oluşturamaz. Zaten bütün hayatı boyunca da en çok karşı çıktığı şey şiir eleştirisinde *trafik polisliği*'dir. Emredici bir anlatımdan çok okurla karşılıklı konuşuyor edasıyla yazılarını yazmıştır. Akademik kuruluştan kaçmak ve kolay anlaşılabilirlik gibi ölçütleri ön plana alarak deneme türünü tercih etmiştir diyebiliriz. Belli bir yöntem eşliğinde şiir eleştirisine yaklaşmadığını söylese de, *Marksçı düşünce, diyalektik yöntem sanat alanında da önümüzü aydınlatmakta, bize değerli ölçütler sunmaktadır. Marksçı düşüncenin, insanlığın düşünsel geçmişinin birinci dereceden mirasçısı ve onun en bilinçli yorumcusu olduğu umutulmazsa, bugün eleştiride kullanılacak yöntemler de kendiliğinden*

*ortaya çıkar.*¹⁷⁴ demektedir. Şiir eleştirisine kuramlar ve yöntemler eşliğinde bakmadığını *Bakış açımı, beğenimi, kavramlar, kurallar, kalıplar değil bunca yıllık okumalarım, karşılaştırmalarım, deneylerim oluşturmuştur.*¹⁷⁵ diyerek açıklamıştır.

Mehmet H. Doğan kurama, kalıba değil de şiire yakın duran bir eleştirmen olmuştur hep. Güncel şiirin sıkı bir takipçisi olduğunu yayınladığı şiir yıllıklarıyla ispat etmiştir. Ayrıca bu yıllıklarla şiirimizin haritasını çıkarmıştır. Şiirimizin gelişiminin yanında bir eleştirmen, olmuştur. *Yüzyılın Türk Şiiri(1900-2000)* antolojisine gençleri de alarak gelişime ve değişime sonuna kadar açık bir eleştirmen olduğunu ispat etmiştir. Zamanın, iyi şiir, kötü şiir ayırımını belirleyeceğine inanarak hiçbir baskının, yok saymanın, kara çalmanın, olumsuz eleştirinin has şiiri yok edemeyeceğine inanmıştır. İkinci Yeni Şiirini kaçış şiiri, soyut şiir, anlamsız şiir gibi ifadelerle hiçe saymak isteyenlerin karşısında bu şiir anlayışını anlamaya çalışmamız gerektiğini yılmadan savunmuştur. Şiir eleştirisinde şairlere, dönemin politik, ekonomik gelişmeleri ışığında bakmıştır.1970 kuşağı slogancı şiirin, ortak imgeler ve sözcükler kullanmasını şiir adına bir kayıp olarak görmüştür. Şiirden toplumu düzeltmesini bekleyenleri, slogana teslim edenleri, politikanın yedeğine şiiri koyanları, şiiri estetik ölçütlere göre değil sanat dışı ölçütlere göre değerlendirenleri kıyasıya eleştirmiştir. Geçmişe dair bilgi ve deneyimlerin insanı dar ve değişmez kalıplara mâhkum etmesinin karşısında durarak ve günümüz şiirine çok yönlü bakışlar getirerek şiirin nabzını tutmaya azami gayret göstermiştir. Kemikleşmiş kalmaktan korkup dogmalara karşı çıkararak değişimden yana olmuştur.

Mehmet H. Doğan'ın onayladığı şairler; sürekli arayış içinde olarak tekrarı dışlayan, değişen toplumsal içeriklere uyum sağlayarak bunlara biçim verebilen, şiire yeni bir ses, yeni bir soluk, yeni bir imkân getiren yenilikçi şairlerdir. Garip, İkinci Yeni ve 1980 Sonrası Türk Şiiri'ni onaylayıp 1970'lerdeki slogancı şiire,1940'lardaki sosyal gerçekçi şiire karşı çıkmasının arkasında yatan gerçek budur. İdeolojiyi beğenilerinde dışlaştırarak *estetigi* ön plana almıştır. Aynı dünya görüşünden geldiği Bezirci'nin, kötü şiirlere şairi sosyalist olduğu için sahip çıkmasını eleştirmesiyle farklı dünya görüşünden gelen Tarık Buğra' ya şair olarak hakkını vermesi bunun göstergesidir. İster siyasal iktidardan gelsin

¹⁷⁴Mehmet H.Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yay.,İzmir,1979,s.2.

¹⁷⁵Hürriyet Gösteri,S.264,Kasım 2004, s.11.

ister şair ve yazarlardan gelsin tutucu eğilimlere direnç göstermiştir. Buna da sanatın doğasındaki muhalif ruha aykırı olduğu için karşı çıkmıştır. Haik dalkavukluğunu ve populizmi sevmemiştir. En çok da sol kesiminden gelen bu yaklaşıma karşı çıkmıştır.1940'lı yıllardaki toplumcu gerçekçi şairlerin lirizmi, aşk temalarını yasaklayan, özgürlük, adalet, köylü, işçi gibi kavramları şiirin ön şartı sayan *kaba gerçekçilik* yaklaşımının karşısında durmuştur. *Şiir ölüyor mu? Bizde eleştiri yok! Bu şiir bir şey anlatmıyor! Halka sırt çevirmek! Egemen sınıfların köleliğini yapmak!* gibi toptancı yaklaşımların uzağından şiire ve şaire estetik ölçütler içerisinde bakma yolunda önemli adımlar atmaya başlamıştır. Abduramancı yaklaşımın uzağında Marksist eleştiride ideoloji yerine sanatı ve estetiği ikame etmiştir. Toplumcu gerçekçi şiiri savunanlara bu şiirin estetik düzeyinin düşüklüğünü göstermeye çalışmıştır. Şiirin toplumu dönüştürebileceğine ve topluma şekil vereceğine inanmamıştır. Şiiri salt şiir olduğu için değerlendirmek gereğini duymuştur.1990'lı ve 2000'li yıllarda şiirin medyatikleştirilerek metalaştırılmaya çalışılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Yıllıklar ve antolojiler etrafında koparılan tartışmalarda kendisini eleştiren şairlere şu ders verici ifadeyi sıklıkla kullanmıştır: *Gerçek bir sanatçının ölçütü kendinden/kendi yapıtından hoşnutluktur.* Birçok şairin ilk şiirleri ve ilk kitapları üzerine yazan bir eleştirmendir.

İkinci Yeni Şiirini değerlendirirken toplumsal arka planını önemsemiştir.1950'li yılların siyasal toplumsal panoramasını çizerek bu şiiri bir toplumsal değişimin şiiri olarak görmüştür. Şair ve yazarların övgü beklentileri karşısında objektif kalmayı ön plana almayı çabaladığı için ismi etrafında tartışmaların eksik olmadığı bir eleştirmen olmuştur.

Mehmet H. Doğan'ın Türk şiir eleştirisine, antoloji ve yıllık anlayışına getirdikleriyle etrafında uzunca tartışmalar kopmuştur. Özellikle yıllıklarına ve antolojisine alınmayan şairlerce, kıyasıya eleştirilmiş alınan şairlerin bazıları tarafından da tespitleri yetersiz ve yanlış bulunmuştur.(Özdemir İnce için söylediği *şiir çevirisi çalışmaları yurtdışında birtakım ilişkiler sağladı ona* ifadesi şair tarafından mahkemeye verilerek şiirlerini antolojiden çıkartma kararı aldırtmıştır). Özellikle Mehmet H. Doğan'ın kendisine yakın şairleri yıllıklarına aldığı diğer şairleri dışladığı söylenmiştir. Kanaatimce bu yaklaşım doğru değildir. Mehmet H. Doğan'ın şiire uzun yılların okumaları ve birikimi sonucu elde ettiği bir bakışı vardır. Bu bakışla şiirlere yaklaşmıştır..Özellikle yıllıklarda şairlerin yıllıklara girmeyi bir onay mercii olarak algılamalarının bu tartışmaların sebebi

olmuştur. Mehmet H. Doğan'ın da defalarca ifade ettiği gibi gibi, şiirine güvenen şair için eleştirmenin yorumları belli bir yere kadar geçerlidir. Zaman, şiirin hasını eleştirmenden daha açık ve net ortaya çıkaran bir kavramdır. Ayrıca gerçek şair şiirine güvenir ve herhangi bir ödül beklemezsin şiirini yazar. Ödül ya da bir yıllığa girme beklentisi adına yazılan metinler şiir adına kayıptır. Kendisiyle ilgili yapılan bir söyleşide yıllıklar dolayısıyla yaşadıklarını bizim edebiyat atmosferimizi vermesi açısından önemli bulup aşağıya aktarıyorum:

*Yıllık dolayısıyla nelerle karşılaştım, burada anlatması sayfalar tutar! Ne dostlar kaybettim, ne düşmanlar kazandım; ne mektuplar, telefonlar aldım; şimdi söylerken benim yüzüm kızartıyor: tehdit edenler, kendilerini acındıranlar, rüşvet önerenler bile oldu. Bunlar en başta kendi şiirine güveni olmayanlardı. Ortada bir etik sorunu varsa, bu da onların sorunu.*¹⁷⁶

Ayrıca Mehmet H. Doğan kendi dünya görüşüne uyan şairleri aldığı noktasında da belli bir kesimin hedefi olmuştur. Eleştiri yaşamına bakacak olursak en çok eleştirdiği şiir anlayışı Marksist dünya görüşünden gelen şairlerin yazdığı slogan şiirleridir. 1970'lerde yazılan politik şiirlerin ortak bir dil kullanmasını eleştirdiği yazısı buna iyi bir örnektir¹⁷⁷. Bu da aslında Mehmet H. Doğan'ın şiire dünya görüşünden çok beğenilerini aldığı bir kanıttır. Zaten Mehmet H. Doğan şiir yazılarında Ataç gibi beğenilerini ön plana alan eleştiriler ve çözümler yapmıştır. Mehmet H. Doğan'a bir eleştirmen olarak yöneltilen eleştirilerden biri de kuramlardan değil beğenilerden yola çıkarak yazılarını oluşturmuş olmasıdır. Bu anlayış Mehmet H. Doğan'ın yazma stiliyle örtüşen bir anlatım tarzına ulaşmak istemesiyle açıklanabilir. Fischer, Garaudy, Caudwell, Jameson, Lukacs gibi kuramcılarının eserlerini Türkçeye çevirmiş bir eleştirmenin kuramlardan yola çıkmamasını bir tercih meselesi olarak görmek lazımdır.

Mehmet H. Doğan için birçok şairin ilk şiir kitaplarına yazdığı giriş yazılarıyla iyi şiirin ve şairin müjdecisi olmuştur. Ayrıca yıllıklar vasıtasıyla 1993'ten 2004 yılına kadar

¹⁷⁶ Yom Sanat, S.14, Eylül-Ekim 2003, s.45.

¹⁷⁷ Mehmet H. Doğan, *Şiir ve Eleştiri*, YKY, İstanbul, 1998, s.104.

1982 yılı hariç on iki yıl boyunca yayımlanmış birçok şiir kitabını, dergileri, yazıları tarayarak Türk şiirinin nabzını tutan ve envanterini çıkaran bir şiir emekçisi olmuştur. Günümüz şiiri üzerine okumuş, yazmış, takip etmiş ve kafa yormuş bir eleştirmendir

İlk yazılarından bu yana savunduğu değerler zaman içerisinde değişime uğramamıştır. Dolayısıyla aynı duruşu sergilediği söylenebilir. Mehmet H. Doğan, şiir eleştirisinde kişisel tavırlarını yazdıklarına yansıtmasıyla izlenimci bir yol izlese de yapıtın yazarı, şairi ile toplumun yapısının ilişkisi, dönemin tarihsel olguları ile yapıtın ilişkisi anlamı ve biçimi üzerinde durmayı ihmal etmemiştir. Şirin arka planındaki toplumsal yapı ile şiir hareketi ve eser üzerindeki etkilerini göz ardı etmeyen bir eleştiri anlayışı oluşturmuştur. Modern şiirin İkinci Yeni ve 1980 Sonrası şiirin okurla buluşması için tüm gücünü harcayarak bu şiir hareketleri üzerine yoğunlaşan yazılarıyla bu dönem şiirinin yılmaz savunucusu olmuştur. Marksist geleneğin estetiği ön plana çıkaran yenilikçi ve modernist yorumuyla çözümlenmelerini yapmıştır. Bilimsel ve nesnel yöntemleri eleştiride öncelemesine rağmen eleştiriye binesçiler gibi sanat yapıtının açıklanması olarak görmekten çok yazınsal bir üretim olarak algılamış ve değerlendirmiştir. Türk şiirinin gelişim ile yönelişlerini saptamaya yönelik yazılar yazmıştır. Bu çalışmalar onun modern şiir üzerine yoğunlaşmış bir eleştirmen olduğuna işaret eder. Halkın beğenisine temkinli yaklaşarak halk dalkavukluğu yapmanın sanata dolayısıyla da şiire zarar vereceği inancını taşımıştır. Yadsımacı, verili olana karşı duruşu yenilikçi tavrıyla şiirin ufkunu açan yazılara yol açmıştır. Hiçbir zaman katı bir toplumcu olmamış daha doğrusu onu katı bir toplumculuktan alıkoyan bilgi kaynaklarına çevirmenliği vasıtasıyla erken ulaşmış kendi tabiriyle *ayılış*'ına sebep olmuştur. Kendine değişmez ilkeler belirleyerek hazır kalıp reçetelere göre şiire bakmamıştır. Araştıran, sorgulayan *belki* ve *acaba* gibi ifadeleri yazılarında kullanmaktan çekinmemiştir. 1940'lı yıllarda toplumcu gerçekçi şairlerin lirik ve aşk temalarını adeta yasaklayan zihniyetini rahatsız edici görmüştür. 1990'lı yıllarda ise şiirin ve sanatın meta haline gelmesinden endişe duyup karşı çıkmıştır.

Bizde eleştirinin metnin sahibini aklamak ya da karalamak şeklinde algılandığı bir ortamda bunun böyle olmadığını göstermeye çalışmış; fakat şiiri kendisiyle başlayıp kendisiyle biten bir olay olarak gören şairlerce tercihlerinden dolayı amansızca eleştirilmiş bir eleştirmendir. Eleştirmenlik, antoloji ve yıllık yazarlığının yanı sıra çevirmenlik de onun uğraşlarından biridir. Çeviriden kendi eleştirmenliğini geliştirmek, belli bir estetik

yaklaşımı ve metne bakış disiplinini yerleştirmek için yararlanır. Çeviriye şiiri besleyen kanallardan biri olarak bakmıştır. Çeviriye yazarın şiirin biçimine sadık kalmak koşuluyla eseri yeniden yaratma süreci olarak görmüştür. Çevirmenliğe Fransızcayla başlamıştır(1960-1970 arası dönem).1970'ten sonra çevirilerinin neredeyse tamamı İngilizcedir. Genellikle kendi seçtiği ve beğendiği metinlerin herkesin paylaşımına açmak maksadıyla bir çeviri anlayışı geliştirmiştir. Sanat ve yazın kuramından felsefeye; şiirden romana kadar çeşitli türlerde çeviriler yapmıştır. Garaudy, Caudwell, Thompson, Frazer, Gaster, Babel, Ellison, Vonnegut, Voznesenski, Braudbury, Aristoteles, Radiguet, Jameson'dan vb. çevirileri vardır.

Kısacası Mehmet H. Doğan için, şiirimizin son elli yıllık serüvenini yakından izleyip Nurullah Ataç, Fethi Naci, Mehmet Fuat çizgisinde eleştiri anlayışı geliştiren, güncel şiiri dışlamayarak şiirle bağı sadece deneme - eleştiri düzeyinde değil antoloji ve yıllıklarla da şiirimizin haritasını çıkaran, öte yandan çeviriler yoluyla Türk edebiyatına katkıda bulunarak yaşamı boyunca has şiirin izini sürüp modern şiirimize eleştirel metinleriyle katkıda bulunan İkinci Yeni ve özellikle 1980 Sonrası şiirimizin en yetkin eleştirmenidir diyebiliriz.

5.KAYNAKÇA

5.1.Genel Kaynaklar

GARAUDY, Roger , Gerçekçilik Açısından Kafka, Hür Yay. , İstanbul,1965.

GARAUDY, Roger, Gerçekçilik Açısından Picasso, Hür Yay. , İstanbul,1966.

KAHN,Albert , Büyük İhanet, Hür Yay. , İstanbul,1966.

GARAUDY, Roger, Gerçekçilik Açısından Saint-Joseph Perse Uğrak Yay. , İstanbul,1967.

BABEL, Isac , Güvercinliğimin Hikâyesi, , Gerçek Yay. , İstanbul,1968.

KAFKA, Franz , Bir Köpeğin Araştırmaları, Kovan Yay. , İzmir,1969.

ELLİSON, Ralph , Görülmeyen Adam,E Yay. , İstanbul,1971.

MCCULLERS, Carson , Yalnız bir Avcıdır Yürek,E Yay. , İstanbul,1973.

VENNEGOUT JR, Kurt ,Şampiyonlar Kahvaltısı, , E Yay. , İstanbul,1974.

LUKACKS,G., Avrupa Gerçekçiliği, Payel Yay. ,İstanbul 1977.

CAUDWELL, Christopher ,Yanılsama ve Gerçeklik, , Payel Yay. , İstanbul,1977.

GARAUDY, Roger ,Kıyısız Bir Gerçekçilik Üzerine, , Aydın Yay. , 1981.

VOZNESENSKİ, Andrey , Oza ,Ada Yay. , İstanbul,1981.

PAVES, Ceseras , Ay ve Şenlik Ateşleri, ,Adam Yay. , İstanbul,1984.

CONRAD, Joseph , Nostromo, , Adam Yay. , 1985.

RADİGUET, Raymond , İçimizdeki Şeytan, Can Yay. , İstanbul 1987.

THOMPSON, Goergo , İlk Filozoflar, ,Payel Yay. , İstanbul,1988.

RADİGUET, Raymont , Orgel Kontunun Balosu, , Can Yay. , İstanbul,1989.

THOMPSON, George , Aisyklos ve Atina, , Payel Yay. , İstanbul,1990.

CARSONMCCULLERS, Altın Gözde Yansımalar, , Can Yay. , İstanbul,1991.

- FRAZER, James G., Altın Dal 1-2, , Payel Yay. , İstanbul,1991.
- PERUCHO, Juan , Doğal Tarih, , Can Yay. , İstanbul,1991.
- TOİBİN, Colm , Güney, , Can Yay. , İstanbul,1991.
- VOZNESENSKİ, Andrey , Seçme Şiirler, İyi Şeyler Yay. ,İstanbul,1992.
- QUİNCY, Thomas de , İngiliz Posta Arabası, , YKY, İstanbul,1993.
- TAN, Amy , Talih Kuşu, , Can Yay. , İstanbul,1994.
- ARİSTOTELES, Retorik, , YKY, İstanbul,1995.
- REED, Jeremy , Kırbaç İnce, ,Telos Yay. , İstanbul,1997.
- JAMESON, Fredric , Marksizm ve Biçim, ,YKY,İstanbul,1997.
- BRADBURY, Malcolm , Mensonge'un Peşinde Garip Arayışlarım, , Can Yay. , İstanbul,1997.
- BARADBURY, Malcolm , Tarih Adam, ,Can Yay. , İstanbul,1997.
- Umberto Eco, Yanlış Okumalar, ,Can Yay. , İstanbul,1997.
-
- TOİBİN, C. ,Güney, ,Can Yay. , İstanbul,1998.
- SONTAG, Susan , Yanardağ Sevgilim, ,Can Yay. , İstanbul,2000.
- GASTER, Theodor G. , Thespis, ,Kabalıcı Yay. , İstanbul,2000.
- JAMERSON, Fredric , Dil Hapishanesi, ,YKY, , İstanbul,2002.

5.2. Tezde Kullanılan Kaynaklar

- DOĞAN, Mehmet H. ; Tekrarın Tekrarı, Dost Yay.,Ankara,1972.
- DOĞAN, Mehmet H. ; 100 Soruda Estetik, Gerçek Yay., İstanbul 1975
- DOĞAN, Mehmet H. ; Birikime Dayanmak, Aydın Yay.,1979.
- DOĞAN, Mehmet H. ; Şiirin Yalnızlığı, Broy Yay.,İstanbul,1986.
- DOĞAN, Mehmet H. ; Çağının Tanığı Olmak, YKY, İstanbul,1993.
- DOĞAN, Mehmet H. ;Yazıdan Bakmak, Adam Yay.,İstanbul,1993.
- DOĞAN, Mehmet H. ; Şiir ve Eleştiri, YKY, İstanbul,1998.
- DOĞAN, Mehmet H. ; Şimdi Uzaklardasın, Adam Yay.,İstanbul1998.
- DOĞAN, Mehmet H. ; Şiir, Bugün, YKY, İstanbul 2001.
- DOĞAN, Mehmet H. ; Yılların köpüğü, Dünya Yay.,İstanbul,2004.
- DOĞAN, Mehmet H. ;Alçak Uçuş, YKY, İstanbul,2004.
-
- DOĞAN, Mehmet H. ;Yazının Bir Çağı, YKY, İstanbul,2006.
- DOĞAN, Mehmet H. ; Türk Şirinden Son Okumalar, İkaros Yay., İstanbul,2008.
- İkinci Yeni Antolojisi, Haz. M.H. Doğan, T. Gönenç, Papirüs Yay., İstanbul,1969.
- Yüzyılın Türk Şiiri (1900-2000), Haz. M.H. Doğan, YKY, İstanbul,2001.
- Adam Sanat Şiir Yıllığı, Haz. M.H. Doğan, Adam Yay., İstanbul,(1993-2001).
- Yapı Kredi Şiir Yıllığı, Haz. M.H. Doğan, YKY, İstanbul,(2002-2004).
- Hece Taşları, Haz. M.H. Doğan, İyi Şeyler Yay., İstanbul,1997.
- İncedir Derincedir, Haz. M.H. Doğan, Suphi Aytimur , YKY, İstanbul,1999.
- Nesin Vakfi Şiir Yıllığı, Haz. M.H. Doğan, Tekin Yay.,1974-1984(1982 hariç).

- Adam Sanat Şiir Yıllığı, Haz. M.H. Doğan, Adam Yay. , İstanbul,(1993-2001).
- Yapı Kredi Şiir Yıllığı, Haz. M.H. Doğan, YKY, İstanbul,(2002-2004).
- Yalvaçlar ve Biliciler, Haz. M.H. Doğan, Dünya Yay., İstanbul,2004.
- Saat Bursa Suları*, Haz. Mehmet Durak, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay.7,Bursa,2001.
- ERCİLASUN, Bilge Dr. Prof. ; *Servet-i Fünun' da Edebi Tenkid*, Meb Yay.,İstanbul,1998.
- ERDOĞAN, Mehmet & Hakan Arslanbezer;; *Modern Türk Edebiyatında Şiir Eleştirisi*, Hece Türk Şiiri Özel Sayısı.53/54/55,Hece Yay.,Ankara,2010.
- ERGÜLEN, Haydar; Orhan Tekelioğlu, *Şimdi O Güzel Bahçede... Mehmet H. Doğan Kitabı'nın içinde*, Kırmızı Yay. , İstanbul,2010.
- KAHRAMAN, Alim; *XX. Yüzyılın İlk Çeyreği İçinde Türk Edebiyatında Eleştiri*, Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. , Ankara, Mayıs Haziran Temmuz 2003
- ÖZÇELEBİ, Betül Mutlu; *Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri(1923-1938)*,Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. , Ankara, Mayıs Haziran Temmuz 2003.
- ÖZÇELEBİ, Hüseyin; *Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri(1939-1960)*,Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay. , Ankara, Mayıs Haziran Temmuz2003.
- RIFAT, Mehmet, *Bizim Eleştirmenlerimiz*; Türkiye İş Bankası Yay.,İstanbul,2008.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi;*19.Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, YKY, İstanbul,2006.
- UÇMAN, Abdullah; *Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri*,Hece Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yay.,Ankara,Mayıs/Haziran/Temmuz 2003.
- Hürriyet Gösteri*, S.264,Kasım 2004.
- Varlık*, S.998,Kasım1990.
- Cumhuriyet Kitap*, S.585,3 Mayıs2001.
- Cumhuriyet Kitap*, S.203,13.1.1994.